Gabrijel Garsija Markes

KAD SAM BIO SREĆAN I NEUPUĆEN

TOM BEST

Gabrijel Garsija Markes

KAD SAM BIO SREĆAN I NEUPUĆEN

Prevod sa španskog Jasna Mimica Popović

NAJČUVENIJA GODINA NA SVETU

Međunarodna godina 1957. nije započela prvog januara, počela je u sredu devetog, u šest posle podne, u Londonu. U to vreme, prvi ministar Britanije, čudesno dete međunarodne politike, ser Antoni Idn, najbolje odeven čovek na svetu, otvorio je vrata broja 10 Dauning strita, njegove službene rezidencije, i to je bio poslednji put da ih je otvorio na položaju prvog ministra. Odeven u crni kaput sa somotskim okovratnikom, noseći u ruci cilinder za svečane prilike, ser Antoni Idn je upravo prisustvovao burnoj sednici vlade, poslednjoj u njegovom mandatu, poslednjoj u njegovoj političkoj karijeri. To popodne, za manje od dva časa, ser Antoni Idn je uradio najveću količinu odlučujućih stvari koje čovek njegovog značaja, njegovog stava, njegovog obrazovanja, može da sprovede za dva časa. Raskinuo je sa ministrima, poslednji put posetio kraljicu Elizabetu, dao otkaz, sredio svoje kofere, napustio kuću i povukao se u privatni život.

U januaru je otišao Idn a došla princeza od Monaka

Više nego ma koji drugi čovek, ser Antoni Idn se srodio sa Dauning stritom 10, urezanim u njegovom srcu, upisanim u crtama ruke. Tokom trideset godina očaravao je salone Evrope, ambasade celog sveta i imao značajnu ulogu u najvećim svetskim političkim trgovinama. Izgradio je o sebi mišljenje da poseduje fizičku i moralnu eleganciju, strogost u principima, političku hrabrost, što je pred javnošću zaklanjalo neke slabosti njegovog karaktera – njegovu samovolju, njegovu haotičnost i onu sklonost prema kolebljivosti koja ga je u nekim slučajevima dovodila do

toga da odlučuje suviše naglo, suviše duboko, sam i protiv svih. Tri meseca ranije – drugog novembra 1956. – posle tajnog poziva Francuske da se zauzme Suecki kanal, pokazalo se da je ser Antoni Idn pogrešio što je odlučio suviše naglo, suviše duboko, protiv mišljenja većine svojih ministara, mudraca i opreznih britanskih bankara, kenterberijskog nadbiskupa, štampe, i čak stanovništva Londona, koje je izrazilo svoju nesaglasnost na najvećem narodnom zboru koji je Trafalgar skver video u ovom veku. Posledica ove usamljene i nagle odluke bila je da je za ta dva melanholična časa devetog januara – ali ovoga puta saglasno sa svojim ministrima i većinom velikana Britanskog kraljevstva – morao da izvrši najznačajniji čin u svom životu: da podnese ostavku.

Te iste noći, dok se ser Antoni Idn u pratnji svoje supruge Ledi Klarise, nećake Vinstona Čerčila, selio u svom dugom crnom automobilu u privatno prebivalište u predgrađu Londona, jedan čovek visok kao on, dobro odeven kao on, prešao je iz broja 11 u broj 10 Dauning strita. Gospodin Harold Makmilan, novi predsednik, morao je da pređe samo petnaest metara da bi preuzeo osetljive poslove Britanskog kraljevstva.

Ta vest, koja je pukla kao torpedo na prvim stranicama svih novina u svetu, morala je da dopre, međutim, kao neki besmisleni šum do prostrane gomile od četiri hiljade ljudi koja se nekoliko časova ranije iskupila sa druge strane Atlantika, pred malim protestantskim hramom u Los Anđelesu, Kalifornija, da bi prisustvovala posmrtnom obredu Hemfri Bogarta, koji je umro od raka u grlu, u nedelju šestog januara. »Verujte mi – rekao je nekom prilikom Hemfri Bogart – da imam više obožavateljki starijih od osam godina a mlađih od sedamdeset, nego ma ko u ovoj državi, i zbog toga dobijam dve stotine hiljada dolara po filmu«. Nekoliko časova pred smrt, najvoljeniji gangster filma, najplemenitiji kavgadžija Holivuda, rekao je svom životnom

prijatelju Frenku Sinatri: »Jedino što ide dobro to je moj račun u banci«.

Veliki filmski glumac bio je treći od slavnih mrtvaca januara: tog istog meseca umrla je čileanska pesnikinja Gabrijela Mistral i italijanski vođa orkestra – jedan od najčudesnijih u istoriji muzike, takođe i jedan od najbogatijih – Arturo Toskanini, dok je narod potvrđivao u glasačkim kutijama svoje poverenje Ladislavu. Gomulki, a francuski automobili pravili redove pred benzinskim pumpama. Avantura sa Suecom je ostavila u Francuskoj samo veliko razočarenje i opasnu krizu goriva. U poremećaju saobraćaja zbog ograničenja, jedna od malo stvari koja je stigla na vreme – dvadeset trećeg januara – bili su onih tri kilograma i dvesta pedeset grama Karoline Lujze Margarete, princeze od Monaka, kćeri Ranijera III i Grejs Keli.

U februaru se izgubila vest godine

Londonska omladina razgrabila je za trideset dana milion ploča »Roch around the clock« – najveći rekord posle »Trećeg čoveka« – i dok su tog jutra nestajali i poslednji primerci, engleska kraljica Elizabeta ukrcala se u avion koji ju je odneo u Lisabon. Ta poseta diskretnom i očinskom predsedniku Portugalije Oliveiri Salazaru izgledalo je kao da ima toliko tajanstvenu, političku pozadinu, da je bila tumačena kao jednostavni izgovor engleske kraljice da pođe u susret svome suprugu, princu Filipu od Edinburga, koji je već četiri meseca lutao u nekoj jahti punoj muškaraca po najudaljenijim morima Britanskog kraljevstva. Bila je to nedelja nejasnih vesti, osujećenih predviđanja, mrtvih nada u srcima novinara, koji su očekivali ono što bi, bez sumnje, bio uzbudljiv događaj godine: raskid između kraljice Elizabete i princa Filipa. Na čistom i lavirintskom aerodromu u Lisabonu, na koji je Vojvoda od Edinburga stigao sa pet minuta zakašnjenja – prvo,

zato što nije Englez, a drugo, što je morao da obrije bradu da bi poljubio svoju suprugu – nije se zbio očekivani događaj, i to je bila, 1957., velika vest koja je mogla da bude, ali je nije bilo.

U februaru je došao Gromiko, a Brižit Bardo produbila dekolte

Međutim, tog istog februara kada je Brižit Bardo produbila svoj dekolte do neverovatnih granica na karnevalu u Minhenu, a prvi ministar Francuske, gospodin Gi Mole, prešao je Atlantski okean da bi pomirio svoju zemlju sa Sjedinjenim Američkim Državama posle nevolja oko Sueckog kanala, Moskva je lansirala prvo iznenađenje da će ta godina u Sovjetskom, Savezu biti najradnija, zapanjujuća i najuspešnija. Novo iznenađenje, objavljeno u »Pravdi« kao događaj drugog reda, bilo je smenjivanje šestog ministra spoljnih poslova Sovjeta, Dimitrija Čelipova, u korist novog ranosazrelog deteta svetske diplomatije, Andreja Gromika.

Čelipov, stari direktor »Pravde«, bio je imenovan juna 1956. Njegovo prolaženje kroz Ministarstvo spoljnih poslova bio je rekord u brzini: svi njegovi prethodnici ostajali su na tom mestu, prosečno, osam godina. Čelipov je ostao osam meseci. Zapad, koji nije mogao da shvati složenu političku igru Kremlja, imao je razloga da misli kako će se Gromiko zadržati samo osam dana.

U osam i trideset tri ujutru, u magli i hladnoći nemirnog proleća u Vašingtonu, potpredsednik Sjedinjenih Američkih Država, gospodin Ričard Nikson, započeo je putovanje od sedamnaest dana po Africi. Tako je počeo treći mesec, mart, mesec putovanja. Sa 15 000 kilometara u tri etape, tokom kojih je nekoliko dana zatim obišao od Australije do Njujorka, sekretar Sjedinjenih Američkih Država, gospodin Foster Dals, upotpunio je vazdušno putovanje koje je započelo kada je zauzeo svoje mesto:

380 000 ukupno, ravno šesnaest krugova oko sveta, predsednik Sjedinjenih Američkih Država, general Ajzenhauer, putovao je te iste nedelje, na razaraču »Kambera«, do idiličnih britanskih poseda Bermuda, gde je morao da se nađe sa prvim engleskim ministrom, gospodinom Haroldom Makmilanom, koji je preskočio Atlantik za jednu noć zato što je morao da sredi neke stvari koje je njegov prethodnik, gospodin Idn, ostavio nedovršene.

Ministar Izraela, Golda Meir, učestvovala je u toj trci sa vremenom rekordnim putovanjem iz Tel Aviva do Vašingtona, gde je nameravala da podseti gospodina Foster Dalsa na izvršenje američkih obećanja, »garanciju da zona Gaze neće biti okupirana od egipatskih trupa i sigurnost da Sjedinjene Američke Države neće dozvoliti da se ponovo zatvori kanal Agaba«. U toj zbrci odlazaka, dolazaka i putovanja oko sveta, predsednik Filipina, gospodin Majgsasaj, ukrcao se u jedan C47, nov i ispravan, koji se nekoliko časova posle uzletanja srušio na zemlju, obavijen plamenom. Taj događaj, za koji se ne zna tačno da ii je bio nesrećan slučaj, bio je jedini u mesecu koji je zbog jednostavnog kvara na motoru mogao da okrene svetsku istoriju. Jedna filipinska ličnost, gospodin Nestor Nato, koji je putovao u istom avionu sa predsednikom i koji je čudom preživeo katastrofu, otkrio je da je nesreća bila izazvana snažnom eksplozijom u avionu. Dok su istražne ekspedicije uzalud tragale za telom predsednika Majgsasaja, a u političkim krugovima zapadnog sveta ovaj nesrećni slučaj se proglašavao za komunistički atentat, predsednik Ajzenhauer, koji je spremao svoje kofere da bi putovao u Nasau, skinuo je sako pored otvorenog prozora i prehladio se. U sanjivosti afričkog proleća, gospodin Nikson je u to vreme mleo svojim snažnim čeljustima semenke divljih biljki, kao dokaz simpatija svoje države prema blistavim i perjem iskićenim građanima Ugande.

Pedro Infant odlazi Batista ostaje

Ova nerazborita putna groznica političara imala je za cilj da pohvata poslednje ispuštene konce avanture sa Suecom, koja je i posle četiri meseca nastavljala da bude glavobolja za zapadnjake, iako su već trupe Organizacije ujedinjenih nacija bile postavljene između Izraela i Egipta, i tehničari počeli u novembru da izvlače potopljene brodove iz Kanala, po naredbi generala Nasera. U stvari, ako je potpredsednik Nikson putovao po Africi, ako se potrudio da jede i pije sve čudne stvari koje su mu nudili vladari crnog kontinenta, nije propustio, međutim, priliku da u Maroku popije čaj od nane koji mu je ponudio Mulaj Hasan, princ iz bajke u tehnikoloru, koji je jedan od tri stuba arapskog sveta. Gospodin Harold Makmilan, sa svoje strane, pokušao je da ubedi predsednika da probleme Istoka ne poveri potpuno Organizaciji ujedinjenih nacija. Predsednik ga je slušao veoma pažljivo, i pored njegove prehlade, i pored – iz razloga koje protokol nikad nije uspeo da objasni – zapušenih ušiju pamukom u toku razgovora.

Veoma blizu mesta sastanka, na Kubi, gde je predsednik Batista počeo da gubi san zbog javnih problema u oblasti Orijente, igra godine, muzika koja je za nepuna tri meseca zarazila omladinu celog sveta, od Pariza do Tokija, od Londona do Buenos Airesa, doživela je prvu prepreku: »rock and roll« bio je zabranjen na televiziji u Havani. »Radi se – pisalo je u zabrani – o nemoralnoj i ponižavajućoj igri, čija muzika pomaže prihvatanje čudnih pokreta koji vređaju moral i dobre navike«. Nekom čudnom podudarnošću te iste nedelje, na nekoj zabavi u Palm Biču, švedska glumica Anita Ekberg i njen suprug Antoni Stil, fizički su se obračunali sa kubanskim vajarom Jozefom Dovronijem, pošto je ovaj prikazao skulpturu potpuno nage žene za koju je, kako je rekao, uzeo kao model švedsku glumicu. U ime morala i lepog vaspitanja ova je nasrnula potpeticama na vajara. Druga švedska glumica, Ingrid Bergman, bila je te iste nedelje u središtu svetske

pažnje, kad joj je dodeljen Oskar za ulogu u filmu »Anastazija«. Ova činjenica je bila shvaćena kao izmirenje Ingrid Bergman sa – publikom Sjedinjenih Američkih Država, koja je tokom osam godina ogovarala zbog njenog braka sa italijanskim rediteljem Robertom Roselinijem.

Istraživač Ričard Bajrd, putnik sa Južnog pola, umro je nekoliko dana pre francuskog političara Eduarda Erioa. Francuska je jedva imala vremena da sprovede žalost od dvadeset i četiri časa, zauzeta alžirskim ratom u pripremama za doček britanske kraljice Elizabete.

Jedan mladi kubanski advokat, koji je u nekoj situaciji, u Meksiku, potrošio svojih poslednjih dvadeset dolara za štampanje jednog govora, iskrcao se na Kubu sa grupom protivnika predsednika Batiste. Advokat se zvao Fidel Kastro, i poznavao je strategiju bolje od zakona. Predsednik Batista, koji je imao poteškoća da objasni zbog čega njegove naoružane snage nisu mogle da izbace Fidela Kastra sa Ostrva, izgovorio je nekoliko ushićenih govora u kojima je saopštio da »nema novosti na frontu«, ali činjenica je da su se nemiri nastavili u aprilu. Neprijatelji vlade, pojavljivali su se na sve strane: u ulici Puentes Grandes, 3215 – Havana – gde je početkom meseca tajna policija otkrila stovarište modernog oružja, u oblasti Orijente, gde su postojali ozbiljni znaci da civilno stanovništvo štiti i pomaže ljudima Fidela Kastra, isto kao i u Majamiju, u Siudad Meksiku i na ključnim tačkama pobunjeničkog pojasa Kariba. Ali, javno mnenje ovog malog pobunjenog kraja zemlje, koji ni jednog trenutka nije bio ravnodušan na političke manevre, zaboravilo je na probleme Kube, da bi se potreslo smrću Pedra Infanta, meksikanskog pevača, žrtve avionske nesreće.

Završava se skandal stoleća. Rezultat »O«

Na jedanaest hiljada kilometara od mesta na kome se srušio avion u kome je putovao omiljeni idol, jedna duga i složena drama primala je izgled komedije: slučaj Montezi, suđen u Veneciji, sa celokupnom ekipom optuženih i svedoka, sudija i advokata, novinara i običnih radoznalaca koji su putovali na saslušanje u gondolama, istopio se u besmislene pretpostavke. Zločin Vilme Montezi, skromne devojke iz ulice Taljiamento, smatran za skandal stoleća, ostao je nekažnjen, sudeći prema svemu, zauvek.

U međuvremenu su stanovnici Pariza, izazivajući poslednje hladne vetrove proleća, izašli na ulice da bi u nastupu monarhističkog žara pozdravili britansku kraljicu Elizabetu, koja je prešla kanal Lamanš u privatnom »Viskontu« kako bi predsedniku Kotiju rekla na francuskom da su ove dve države ujedinjenije i bliže nego ikada posle zajedničkog neuspeha u Suecu. Francuzi, koji vole britansku kraljicu skoro isto kao predsednika Kotija, iako čine suprotno, nisu već dugo pristajali na gnjavažu da ostanu četiri časa iza policijske brane od konopaca, da bi pozdravili jednog posetioca. Ovog puta su to učinili, i njihovi krici dobrodošlice prikrivali su u toku tri dana strahovitu ekonomsku krizu u Francuskoj, dok je prvi ministar, gospodin Gi Mole, očajnički pokušavao da je zakrpi u trenutku kad je britanska kraljica, na Orliju, sišla iz aviona u kome je zaboravila svoj suncobran.

Tajno, a da se niko nije usudio da to pomene, nekakav strah je kružio ulicama Pariza dok je otvoreni automobil britanske vladarke prelazio Šanzelize: strah da pobunjenici iz Alžira, koji su se svuda infiltrirali, i koji se u svojoj zemlji suočavaju sa grupama padobranaca, a u Parizu igraju žmurke sa policijom, ne bace bombu u prolazu na kraljevski automobil. To bi bila najspektakularnija epizoda jednog nepoznatog, skoro skrivenog rata koji traje tri godine, i za koji 1957. nije nađeno rešenje, iako ga je čitav svet sa nestrpljenjem očekivao. .

Bogoćani u pižamama obaraju Rohasa

Stanovnici Bogote, mnogi od njih u pižamama, izašli su na ulice desetog maja, u četiri časa u zoru, da bi proslavili pad generala Gustava Rohasa Pinilje, koji je bio na vlasti od trinaestog juna 1953. Od sedmog maja – tri dana ranije – zemlja je bila praktično paralisana zbog predsednikove odluke da sazove Narodnu skupštinu kako bi ponovo bio izabran u narednom razdoblju. Banke, trgovine, industrija, zatvorili su svoja vrata u toku sedamdeset i dva časa, u ispoljavanju pasivnog otpora podržanog od svih snaga u zemlji. Kada su desetog maja, u četiri časa u zoru, ulice glavnog grada Kolumbije bile preplavljene ljudima koji su slavili pad Rohasa Pinilje, ovaj se nalazio u palati Svetog Karla, u društvu svojih najvernijih saradnika, i sigurno je morao da upita nekoga od njih šta se to dešava u gradu. U stvari, Rohas Pinilja, koji je leteo za Španiju sa dvesta šesnaest kofera, nije tada dao ostavku, nego četiri časa kasnije: u osam ujutru. Te iste nedelje, još jedna vlada je pala: Gi Moleova u Francuskoj, koja je trajala petnaest meseci, najduže od svih francuskih vlada, posle Poenkareove. Iako se gospodin Mole snašao da padne »zbog ekonomije«, politički posmatrači u Francuskoj znali su da je pravi razlog alžirski rat, koji je iscrpeo državne finansije i koji je uzrokovao obe krize 1957.

U Rimu, klub Džems Dina, čiji su članovi pubertetlije koji jure sto dvadeset kilometara na čas u automobilima bez kočnica, u čast glumca koji je prošle godine poginuo u automobilskoj nesreći, nastavio je sa tajnim sastancima, i posle policijske intervencije u maju mesecu koja je trebalo da okonča njihov dalji rad, na molbe roditelja. Niko od članova tog kluba nije doživeo ni najmanju nezgodu, dok se francuska spisateljica Fransoaz Sagan – koja užasno mrzi što je zovu »Džems Din francuske književnosti« – slupala sa svojim automobilom u blizini Pariza. Tokom jedne nedelje, dvadesetdvogodišnja spisateljica, koja već četrdeset

meseci skandalizuje primerne francuske buržuje svojim prvim romanom »Dobar dan, tugo«, lebdela je između života i smrti. Kad je napustila bolnicu, mesec dana kasnije, nova knjiga bila je u štampi: »Za mesec, za godinu«. Bio je to rekord prodaje: prvo izdanje rasprodato je pre nego što je pala nova francuska vlada, na čelu sa Burže Monurijem. Stvari su se tokom te dve nedelje razvijale takvom brzinom, da su mnogi od obožavalaca Džemsa Dina odlučili da uđu u frizernicu i pređu, odjednom, na modu ćelavih glava koju je nametnuo Jul Briner.

Jedan predlog, najbolji vic Maoa

Žena beznačajnog izgleda, gospođa Lui Či Jan, predstavila se jednog jutra u junu pred vratima ambasade Sjedinjenih Američkih Država na Formozi, sa transparentom ispisanom na engleskom i kineskom, na kome je kao ubica naveden američki narednik Robert Rejnolds, i pozvala stanovnike ostrva da demonstriraju protiv odluke suda koji ga je proglasio nevinim. Nekoliko nedelja ranije, supruga tog narednika Roberta Rejnoldsa, koga je gospođa Lui Či Jan proglasila za ubicu, tuširala se u svom stanu u Tajpehu. Iznenada je sručila krikove protesta zato što je, kako je izjavila, neki čovek posmatrao kroz pukotine na prozoru. Suprug gospođe Rejnolds, koji je čitao novine u salonu, izašao je u dvorište sa svojim revolverom, u nameri, kako je izjavio na saslušanju, »da zadrži čoveka, dok ne stigne policija«. Sledećeg jutra, jedan leš je osvanuo u bašti, izrešetan revolverskim mecima narednika Rejnoldsa. Leš je bio suprug gospođe Lui Či Jan. Sud sastavljen od tri narednika i tri pukovnika sudio je američkom narednику i doneo presudu: »zakonita samoodbrana«.

Demonstracije koje je izazvao ovaj slučaj, koji je stanovništvo Formoze smatralo za jednostavnu sudsku komediju, bili su prvi opasni incidenti između Republike Kine i Sjedinjenih

Američkih Država, otkad su gospodina Čang Kaj Šeka, predsednika Republike Kine, komunisti izbacili sa kontinenta, i on se nastanio na Formozi, sa odobrenjem i finansijskom i političkom podrškom Vašingtona. Protesti gospođe Lui Či Jan prouzrokovali su na Formozi oluju antiameričkih protesta, koje je prvi ministar Crvene Kine, Ču En Laj, umeo tačno da proceni. Ubeđeni da stvari između Formoze i Sjedinjenih Američkih Država ne idu dobro, vođe komunističke Kine uputili su predlog Čang Kaj Šeku da ostane na Formozi, sa svojom vojskom, svojim stanovništvom i svoja devedeset i dva privatna automobila, ali u zvanju upravnika ostrva pod pokroviteljstvom vlade Mao Ce Tunga. Čang Kaj Šek, koji ovaj predlog mora da je smatrao neukusnim vicem,, nije se potrudio ni da odgovori. Mao Ce Tung je slegao ramenima. Na svaki način, rekao je, vreme će učiniti da se reši pitanje Formoze: vojska Čang Kaj Šeka stari. Kroz deset godina imaće prosek od četrdeset pet godina. Kroz dvadeset godina taj prosek biće pedeset i pet. Komunistička Kina ima strpljenja i više voli da sačeka da vojska republikanske Kine poumire od starosti na Formozi.

Hruščov, zvezda američke televizije

Televizijski gledaoci Sjedinjenih Američkih Država tek što su na domaćim ekranima odgledali vesti o događajima na Formozi, kad se pojavila jedna potpuno ćelava glava i počela da govori na ruskom gomilu nerazumljivih stvari, koje je trenutak kasnije neki spiker počeo da prevodi na engleski. Ta nepoznata vedeta televizije Sjedinjenih Američkih Država bio je čovek o kome se najviše govorilo 1957. – ličnost godine – Nikita Hruščov, sekretar Komunističke Partije Sovjetskog Saveza. Činjenica da je Nikita Hruščov mogao da se pojavi u svim domovima Sjedinjenih Američkih Država nije bila potez pripremljen od strane tajne

Sovjetske obaveštajne službe. Do toga je došlo godinu dana posle preduzimanja diplomatskih koraka od strane Kolumbija Brodkasting Korporejšna, a film je snimljen u Kremlju, upravo u radnoj sobi Hruščova, koji se podvrgao svim zahtevima američkih novinara, osim da se našminka. »Nije potrebno« – objavio je službeni predstavnik sovjeta – »gospodin Hruščov se brije svakoga dana i upotrebljava talk«. U američkim domovima Hruščovljev glas je započeo ofanzivu za razoružanje, prvi ozbiljan korak kampanje koja je potrajala tokom cele godine i, bez sumnje, bila srž diplomatske i političke aktivnosti Sovjetskog Saveza 1957.

Posle intervjua sa Hruščovom, svetska pažnja je bila prisiljena da se okrene prema socijalističkoj hemisferi. U pripremama za proslavu četrdesetogodišnjice Revolucije, zagonetni gospodin Hruščov – koji praktično nije propustio ni jedan dan da se njegov glas ne čuje na Zapadu razvio je kolosalnu aktivnost, kako na unutrašnjim problemima tako i u spoljnoj politici. Samo u jednom danu, posle burnog zasedanja Centralnog komiteta Komunističke partije Sovjeta, četiri najviše ličnosti Sovjetskog Saveza bile su izbačene iz bitke: Molotov, Maljenkov, Šepilov i Kaganovič. Nekoliko dana kasnije, u trenutku kad je prvi ministar Tunisa, gospodin Burgiba, izbacio iz stroja oronulog i ukočenog monarha i proglasio najmlađu republiku na svetu, predstavnici četiri sile diskutovali su u Londonu o osnovama svetskog razoružanja. Gospodin Stasen, predstavnik Sjedinjenih Američkih Država, morao je hitno da napusti sastanke da bi prisustvovao venčanju svog sina. Pili su prvi viski na svadbi kad je saznao da konferencija za razoružanje nije ništa postigla, ali da je gospodin Hruščov izbacio vest debelog kalibra: Sovjetski Savez raspolaže sa »totalnim oružjem, dirigovanom raketom za duga rastojanja, koja može da dosegne bilo koji objekat na planeti«. Zapad, zainteresovan za skoro rađanje prvenca Đine Lolobriđide, nije mnogo polagao na tu vest. Ali, ona je bila tačna. Od tog trenutka, premoć u naoružanju Sovjetskog Saveza prihvaćena je

kao činjenica bez diskusije. Zapad je pokušao da proguta taj gorki zalogaj, utešen time da je Đina Lolobriđida dobila potpuno zdravog sina, teškog šest libri i devedeset devet grama.

Azijski svet na trideset devet stepeni temperature

Mali i riđi Džon A. Hale, profesor Malajskog univerziteta u Singapuru, pogledao je 4. maja kroz svoj mikroskop na nepodnošljivoj vrućini od četrdeset stepeni, da bi ispitao primerke mikroba koji su tog jutra stigli iz Hong Konga. Pet minuta kasnije, uzbuđen, profesor je pozvao telefonom avionsku kompaniju BOAK i otuda su mu rekli da kroz petnaest minuta poleće avion za London. Tim avionom profesor Hal je hitno poslao jedan kristalni cilinder, dobro zaštićen, doktoru Hristiforu Andresu, direktoru Svetskog centra za grip u Londonu. Cilinder je sadržao primerke veoma čudnog mikroba koji je uplašeni istraživač iz Singapura upravo otkrio, i koji je i pored svih predostrožnosti imao da izazove bolest godine: azijski grip. Kad je avion BOAK-a sleteo u London, nekoliko mornara sa jednog broda, koji je četrdeset i osam časova pre toga isplovio iz Singapura, počeli su da kijaju. Čas kasnije bolele su ih kosti. Pet časova kasnije dobili su temperaturu od 40 stepeni. Jedan od njih je umro. Drugi, smešteni u bolnici na Formozi, zarazili su lekare, bolničarke i druge bolesnike. Kad je Svetski institut za grip u Londonu dao uzbunu, azijski grip je već stigao u Evropu. Četiri meseca kasnije, u noći kada je u Londonu održana premijera poslednjeg filma Čarli Čaplina »Kralj u Njujorku«, grip je obišao ceo svet.

Predsednik Ajzenhauer je bio suviše zauzet tih dana da bi mislio na opasnosti od mikroba. Morao je da studira probleme žarišta na Istoku, da misli na kompromisna rešenja koja su mu omogućavala da bude u dobrim odnosima sa arapskim svetom, ne povređujući svoje saveznike u Evropi, pokušavajući da protumači

nedokučive zamisli neodgonetljivog gospodina Hruščova, i ostajala su mu samo tri dana da ode da igra golf po mlakom letu Nove Engleske, u njegovoj ličnoj rezidenciji u zalivu Narangasetu. Tek što je sišao sa svog privatnog aviona »Kolumbin 3«, njegov sekretar Hagarti je došao da mu kaže kako je u Litl Roku, u državi Arkanzas, gde se guverner Faubus suprotstavljao spajanju škola prisustvu crnih đaka u školama belaca – situacija počela da uzima dramatične razmere. Problem je počeo nedelju dana ranije: protivno odluci Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država, guverner Faubus je postavio Nacionalnu stražu Arkanzasa ispred vrata Centralne visoke škole, pod izgovorom da bi prisustvo crnih đaka izazvalo nerede među stanovništvom. Rasističko stanovništvo, beznačajna manjina, sakupila se pred vratima ustanove i pokazala strasnim krikovima, a u nekim trenucima i fizičkom snagom, da je guverner Faubus u pravu. Predsednik Ajzenhauer, neprijatelj nasilja, pokušao je svim sredstvima da odvrati pobunjenog guvernera. Ali, ovaj je bio, i pored razgovora koji je obavio sa predsednikom, uporan u svom stavu. Komentari o slabosti generala Ajzenhauera obišli su svet brzinom mnogo većom nego azijski grip. Socijalistički svet eksploatisao je situaciju. »Potreban je jedan Truman Beloj kući«, govorili su u Sjedinjenim Američkim Državama, naročito na severu, gde uspomena na energiju, dinamičnost i duh odlučnosti starog predsednika nisu bili zaboravljeni. Pritisnut teškim okolnostima, videći da mu je autoritet u opasnosti, predsednik Ajzenhauer je u utorak dvadeset četvrtog septembra, u dvadeset časova i trideset minuta, odlučio da pošalje u Litl Rok hiljadu izabranih padobranaca, koji će preduzeti mere da se sprovede odluka Vrhovnog suda. U petnaest časova i trideset minuta narednog dana, problem je bio rešen: zaštićeni vojnicima koji su bili hitno upućeni iz Vašingtona, petnaest crnih studenata seli su sa belima u Centralnoj visokoj školi, i nije se dogodilo apsolutno ništa.

Sputnjik; svet uči astronautiku

Sofija Loren se obukla u nevestu, u Holivudu, da bi snimila kadar jednog filma, dvadeset prvog septembra – kad je sud u Meksiku – na pet hiljada kilometara rastojanja – proglasio preko punomoćnika udatom za italijanskog producenta Karla Pontija, koji se u tom istom trenutku nalazio u Los Anđelesu i razgovarao telefonom o poslovima sa impresarijom u Njujorku. Taj brak, koji je imao nečeg futurističkog, pomalo interplanetarna legenda, nije probudio u Italiji očekivano interesovanje. Ni u Sjedinjenim Američkim Državama, gde italijanska glumica nije u punoj meri uspela da zainteresuje bezbolsku publiku. Njujorški fanatici su četvrtog oktobra krčili prolaz gurajući se da bi zauzeli mesta na galerijama u najočekivanijoj utakmici ove velike sezone, kad je svet već bio zaboravio da komentariše zakonitost ili nezakonitost braka Sofije Loren. U tom istom trenutku, »na nekom mestu u Sovjetskom Savezu«, anonimni naučnik pritisnuo je jedno dugme: prvi veštački satelit sa Zemlje, »Sputnjik I« (što na ruskom znači »saputnik«, »pratilac«) postavijen je da se okreće oko Zemljine kugle. Lopta konstruisana od još nepoznatog materijala, ali sposobna da izdrži visoku temperaturu izazvanu brzinom izbacivanja, teška 83400 kilograma, široka 58 santimetara, sa četiri antene i dve radiostanice, postavljena je u njenoj orbiti, na visini od 900000 metara i brzinom od 28888 kilometara na čas, sa dirigovanom raketom koja je imala nezamislivu preciznost i bila pokretana nesumnjivom snagom. Zbog spektakularnog publiciteta koji je dat ovom događaju, jednom od najvažnijih u istoriji čovečanstva sa naučne tačke gledišta, čitaoci svih listova na svetu prošli su za četiri dana kroz intenzivan i celovit kurs astronautike. Jedino što još nije poznato u vezi sa »Sputnjikom I«, osim materijala od koga je sagrađen, je gorivo upotrebljeno pri lansiranju i tačno vreme kad je izbačen u orbitu. Sovjeti su imali razloga da čuvaju ovu tajnu: polazeći od tačnog vremena

lansiranja, naučnici Sjedinjenih Američkih Država mogli bi tačno da proračunaju mesto odakle je bio izbačen.

»To je beznačajna krntija«, objavilo je jedno američko vojno lice kada se saznalo da je Zemlja dobila satelit sovjetske proizvodnje. Ali, »ta beznačajna krntija«, čije su dalekosežne naučne posledice bile nemerljive, bila je u isti mah dokaz da Hruščov nije slagao kad je rekao da njegova zemlja raspolaže raketom koja može da dostigne bilo koji cilj na ovoj planeti. Ako su Rusi mogli da lansiraju »Sputnjika«, bilo je to zato što su stvarno raspolagali superraketom kojom je Hruščov pretio Zapadu dva meseca ranije.

Poslednja kanasta Kristijana Diora

Jedan čovek je pronašao metod da preko novina objavi kurs iz astronautike, a da pri tom ne zanemari svoje brojne obaveze: modni kreator Kristijan Dior, koji je u svojoj ogromnoj ustanovi na Bulevaru Montenj, u Parizu, radio petnaest časova dnevno pre nego što će da uzme svoj godišnji odmor. Kristijan Dior je osamnaestog oktobra završio svoj posao i preselio se automobilom u italijansko letovalište Monte Katini, u pratnji sedamnaestogodišnje devojke Marije Kol i gospođe Rajmende Zaneker, njegove najbliže saradnice. Najdragocenija stvar među njegovih sedam kofera bila je torba sa lekovima kojima bi, u slučaju hitne potrebe, kreator, koji je 1957. godine zaradio najviše novca, morao da se posluži. Dvadeset trećeg oktobra, u 10,35 uveče, dok je igrao kanastu sa grupom prijatelja u hotelu »De la Pas«, Kristijan Dior je osetio umor i povukao se u svoje odaje. Čas kasnije, probuđena nekim predosećanjem, gospođa Zaneker je tri puta zakucala na vrata, sa torbom lekova. Bilo je suviše kasno. Neki francuski lekar koji je stanovao u istom hotelu, u pižami, konstatovao je u 11,23 časa da je Kristijan Dior, čovek koji ništa

nije znao da radi pre jedanaest godina, a sada bio najpoznatiji i najbogatiji modni kreator na svetu, umro od kolapsa.

U Moskvi, gde su zaduženi za modu rešili pre šest meseci da učine sve u njihovoj moći da se sovjetski narod – koji se odeva veoma loše – bolje obuče, očekivala se poseta Kristijana Diora početkom sledeće godine. Vest o njegovoj smrti stigla je u trenutku kad se sovjetski narod spremao da proslavi četrdesetu godišnjicu Revolucije. Zapadni svet, u isti mah, spremao se za jednu spektakularnu revoluciju. Znali su da su sovjeti, kada su izbacili prvog »Sputnjika«, samo izvršili probu, besplatan uvod u tajanstveni i ogroman događaj koji su pripremali za 4. novembar. U iščekivanju, kako bi držali budnu svetsku pažnju, Sovjeti su dali neograničeni odmor maršalu Žukovu, ministru odbrane, pobedniku kod Berlina i ličnom prijatelju predsednika Ajzenhauera. »Video sam Žukova« – rekao je te noći Hruščov, mrtav od smeha, na prijemu koji je u Moskvi priredila turska ambasada. »Tražimo mu mesto koje bi bilo u saglasnosti sa njegovim sposobnostima«. Sedamdeset i dva časa kasnije, po taktu vojnih marševa kojima je Sovjetski Savez slavio dan uoči godišnjice Revolucije, drugi »Sputnjik« – veliki i težak kao automobil – napravio je krug oko sveta.

Ajk gubi Vangvard, ali ne i humor

Sjedinjene Američke Države, koje su imale dovoljno vremena da reaguju na potres izazvan u javnom mnenju zbog satelita, zaustavile su ovoga puta taj udar magistralnom izmišljotinom službenog karaktera, ali tako da niko nije odgovarao za njenu istinitost. Objavljena je vest da će 4. novembra, u 12 časova u podne, jedna sovjetska raketa stići na Mesec. Ovaj propagandni manevar uspeo je da se 4. novembra, dok je prvo živo biće – kučka Lajka – kružila oko zemlje svakih

devedeset šest minuta, Zapad oseti malo razočaran: dobio se utisak da se nije dogodilo apsolutno ništa.

Petog novembra, u svom ružičasto obojenom uredu u Beloj kući, predsednik Ajzenhauer, obučen strogo u sivo, primio je mudrace Sjedinjenih Američkih Država. U ovom razgovoru, koji je trajao tačno jedan čas i četrdeset tri minuta, čovek koji je konstruisao prvu dalekometnu raketu, Verner fon Braun, Nemac nacionalizovan u Severnoj Americi, govorio je veći deo vremena. 1932. – kad je tek imao osamnaest godina fon Braun je bio određen od Hitlera da napravi nacrt početne rakete, prethodnice čuvenog V2 i poštovanog »Sputnjikovog« dede. Ovaj zaneseni čovek, ćelav i okruglog trbuha, koji je sa predsednikom Ajzenhauerom imao zajedničku naklonost prema kriminalističkim romanima, ubedio je prvog čoveka da Sjedinjene Američke Države imaju sistem odbrane i napada mnogo napredniji od Sovjetskog Saveza, konkretno moć vladanja nad dalekometnim raketama. Ali, predsednik nije ostao sasvim miran. Nekoliko nedelja kasnije – kad su Ingrid Bergman i Roberto Roselini raskinuli saglasno njihovu nesigurnu bračnu vezu – predsednik je doživeo moždani udar kada se vraćao sa aerodroma u Vašingtonu gde je dočekao marokanskog kralja. U Parizu, jedna detektivska komisija FBI-a ispitivala je svaki kvadratni santimetar hibridne palate Šajo, kako bi bila sigurna da niko ne može da puca na gospodina Ajzenhauera iza brojnih i bledih statua, u toku konferencije OTAH-a. Kad se saznala vest o predsednikovoj bolesti, detektivi su se vratili u Vašington, ubeđeni da su gubili vreme. Okružen najboljim lekarima Sjedinjenih Američkih Država, raspoložen da prikupi snage kako bi mogao da prisustvuje konferenciji OTAH-a, gospodin Ajzenhauer je doživeo drugi napad. Napad koji ovog puta nije bio usmeren na njegov mozak, nego na srce, i protiv samog srca američkog naroda: veoma mali satelit Sjedinjenih Američkih Država, jedna koještarija od vatrostalnog materijala čija je fotografija već bila objavljena u

svim svetskim listovima, melanholično se zakotrljala po suvom kamenju Kejp Kanaverala, pošto se jedan ogromni i skupi aparat za izbacivanje rakete »Vangvard« raskomadao u bučni neuspeh dima i razočarenja. Nekoliko dana kasnije, sa svojom velikom sposobnošću da prima udarce, sa osmehom dobrog kockara i svojim dugim i sigurnim koracima Džoni Vokera, predsednik Ajzenhauer se iskrcao u Parizu, da bi otvorio poslednji međunarodni događaj godine: konferenciju OTAH-a.

Keli izlazi iz polusenke

Među gomilom koja se sunčala na plaži Los Karakas, u nedelju devetnaestog januara, niko nije prepoznao Patricija Kelija, vođu revolucionarnog saveza Argentine, koji je u septembru prošle godine pobegao iz čileanskog zatvora prerušen u ženu. Posle kupanja, odeven u crno odelo od alpaka suviše dobro skrojeno, savršeno da bi prošlo nezapaženo, igrao je puna tri časa sa damom koja ga je pratila tokom cele nedelje. Mnogi od onih koji su se nalazili u salonu videli su njegovu fotografiju u poslednjih sedamdeset i dva časa. Ali, niko ga nije prepoznao.

Patricio Keli i njegova tajanstvena pratilja vratili su se pred veče u Karakas, u »ševroletu« otvoreno plave boje, suviše novom, suviše doteranom da bi ostao nezapažen. Keli je bio za volanom. Krčio je put oprezno i spretno, ali u isti mah veoma odlučno kroz nedeljnu gužvu. Način njegovog snalaženja bio je način vozača koji do pojedinosti poznaje grad. Te noći je popio aperitiv u Gran Kafeu, u Sabana Grande. Kelner mu je prišao i oslovio ga: »Gospodine Keli!« Pri svemu tome, ni on ga nije prepoznao. Jer, za kelnera nije postojala nikakva veza između tog spretnog, simpatičnog i darežljivog gospodina Kelija koji je pio viski sa sodom u predvečerje, i neustrašivog protagoniste filmskog bekstva koje je pre četiri meseca izazvalo eksploziju naslova i

fotografija u američkoj štampi.

Patricio Keli nije promenio ime u Karakasu. Nije se sakrio ni prerušio. Vodio je normalan život čoveka koji poznaje grad, pošto je bio u njemu u nekoliko navrata. Bio je u »Sinerami«. Jeo je u najposećenijim restoranima, išao u bioskop skoro tri puta nedeljno i čak posećivao isti bar, svakog dana u isto vreme, gde se srodio sa televizijskim programima. Poslednje subote, u pet i trideset, pomešao se sa gomilom u radnjama da bi kupio neke stvari koje su nedostajale u njegovom stanu. U nekoliko mahova predstavio se svojim punim imenom. Slučajno je razgovarao sa muškarcima i ženama koji su – bar poneko od njih i bar poneki put – videli njegovu fotografiju u novinama. Nijednom ga nisu prepoznali.

Niko nije mogao da zamisli da se čovek koga proganja nekoliko vlada, begunac iz trinaest zatvora, kome su pretili smrtnom kaznom u njegovoj zemlji pošto je pala Peronova vlada i žarko tražili američki novinari, usuđuje da provodi subotnje veče na pisti za igranje u hotelu Tamanako. Keli je bio tu nekoliko puta, zaštićen istinitom i potvrđenom činjenicom da ga niko nije mogao zamisliti tako smelim.

Za savršeno bekstvo, jedna žena mora da dođe u sedam i trideset

To uklapanje u normalan život nije neodgovornost, ni hrabrost, ni oholost. To je tehnika Patricija Kelija. On je usavršio u praksi do neverovatnog stepena svojim dubokim poznavanjem psihologije svakodnevnog života. Dok je policija u Santjagu de Čile vršila tri hiljade pretresa u traganju za njim, on je tri uzastopne noći večerao u Klubu de la Union, a jedanput na nekoliko metara od policijskog komesara. Nikad se nije skrivao. Sedam prerušavanja koja je primenio od kako je utekao iz zatvora u Rio

Galjegosu, na hladnoj i pustoj četrdeset drugoj paraleli, dok je stigao u Karakas, nisu bila proizvoljno izabrana. Bila su rezultat lucidne, svesne, naučne studije oholosti.

Njegova spektakularna bekstva nisu imala ničeg zapanjujućeg. Keli nije nikada razbio nijedan katanac, niti upotrebio silu prema stražaru. U septembru, kada se saznalo da je pobegao iz čileanskog zatvora prerušen u ženu, moglo se pomisliti da je organizator političkih manifestacija primenio u praksi svoja iskustva pri neustrašivim akcijama. Njegovo bekstvo je bilo vrhunac mnogih dana zapažanja, hladna, pametna i mirna analiza navika njegovih stražara.

U toku mesec dana, jedna žena je dolazila da ga posećuje u zatvoru. Oprezni čuvari kaznione brzo su se navikli na običaj te žene, koja je ulazila u sedam i trideset tačno kao časovnik, i izlazila u osam i dvadeset pet. U međuvremenu, Patricio Keli je započeo dugo i teško izučavanje kako da se provuče kao žena. Naučio je da hoda u visokim štiklama, da prirodno oponaša najtajnije pokrete ženske koketerije i da u svoj glas upečati sladunjav registar. Dvadesetog septembra, nedelju dana pre bekstva, ambasador Argentine u Santjagu upozorio je čileansku vladu da se Patricio Keli – čija je ekstradicija bila u toku – sprema za bekstvo. Uprava zatvora je primila upozorenje i počela pripreme za premeštaj zatvorenika u teže kažnjeničko odeljenje: Sibirsko dvorište, preko puta zida za streljanje. Te iste noći, žena od sedam i trideset – koja se nikad nije predstavila kao Kelijev posetilac – došla je u pratnji druge žene, čiji je jedini zadatak bio da koketira sa stražarima. Dva čoveka, kojima su dodelili da stražare nad jednim mirnim i simpatičnim zatvorenikom, koji je veći deo vremena provodio u čitanju i nije odavao nikakve znake nemira, mogli su da napuste svoje mesto na pola časa, da bi se sastali sa jednom ženom. Patricio Keli se nije prevario u svojoj analizi. Dvadeset i osmog septembra, u sedam i trideset, dve žene

su ušle u zatvor. Od tog trenutka, svi su minuti bili proračunati. Starija od dveju žena na koju su se navikli posle trideset poseta, koju je stražarsko osoblje znalo po njenoj poznatoj odeći, poznatoj kosi, tačnosti i čak načinu hoda – svukla je brzo poznatu odeću i poznatu kosu, dok je druga ugovarala večeru sa stražarima. U planu za bekstvo bilo je izračunato da se raspolaže samo sa osam minuta da bi se Keli našminkao. Poneka žena može da se našminka i za kraće vreme, ali Keli je čovek sa gustom i tvrdom bradom, koju je morao da sakrije kremom posebno pripremljenom za pozorišne glumce da bi izgledali mlađi. Samo šminkanje trajalo je sedam minuta. Celokupan proces: osamnaest minuta.

Dve žene su izašle iz zatvora u uobičajeno vreme: osam i trideset pet. Posle pet dana kolebanja, odlaganih obećanja, novija posetiteljka je prihvatila poziv stražara. Druga se oprostila od grupe na uglu, hodala trideset četiri metra i sela u jedan automobil. Ta je bila Patricio Keli. Vlasnica odeće je izašla dva minuta posle njega kroz vrata bez stražara. Pola časa kasnije, direktor kaznenog zavoda je pošao da traži Kelija, kako bi ga prebacio u ćeliju osuđenih na smrt.

Četiri automobila jure prema najsigurnijem skloništu: svakodnevnom životu

U prvoj ofanzivi te iste noći upozorena su sva granična mesta u Čileu, pretraženo tri stotine stanova, detaljno opisan Keli preko svih radio-stanica u državi uhapšeno osamnaest osoba za koje se pretpostavljalo da su umešane u bekstvo. U kući urugvajske pesnikinje Blanke Lus nađena je Kelijeva perika i pribor za šminkanje. Pesnikinja je uhapšena. U trenutku kad su je vodili u Popravni zavod za žene, čovek tražen u celom Santjagu jeo je biftek ispred šanka jednog restorana u centru grada, bez ikakvog

prerušavanja i naočigled celog sveta.

U stvari, Keli nikad nije bio u kući pesnikinje Blanke Lus. Automobil koji ga je prihvatio pedesetak metara od zatvora bio je jedan od četiri koji su korišćeni pri bekstvu. Svaki od vozača znao je tačno put koji je morao da prevali, ali nije znao pravac sledećeg. U prvom automobilu Keli se oslobodio perike. U drugom je našao pribor za uklanjanje šminke. U poslednjem je našao mušku odeću, lažna dokumenta i novac. Taj automobil ga je odveo pravo u jedan veoma posećen bar, u kome je čuo prvi izveštaj na radiju o njegovom bekstvu. Uključen u svakodnevni život Santjaga, najveći rizik je bilo odabiranje prenoćišta. Keli je raspolagao sa tri apartmana koji su imali i zadnji izlaz. Jedne noći, policija je provalila u četvrti stan u kome je on spavao i upala u sobu minut pošto je Keli napustio. Iz predostrožnosti begunac nije spavao u krevetu. Policija je pronašla savršeno sređen i hladan krevet.

Šest dana od bekstva, vlasti u Santjagu su primile određeno obaveštenje: na brodu »Reina del Mar«, koji je isplovio to popodne, tri žene su putovale u kabini broj 25 prve klase. Rečeno je da je jedna od njih Keli. Flota helikoptera stigla je brod na pučini i naterala ga da se vrati u luku. »Reina del Mar« je uplovila u luku te iste noći u trenutku kad je Keli izlazio iz bioskopa razočaran filmom »Bitka u Rio la Plati«. Otuda je otišao pravo u svoju spavaću sobu, tiho i mirno mesto, sa razgranatim žalosnim vrbama pod mesečinom: na groblje.

»Kad bih se ja našla sa tim jadnim gospodinom Kelijem«

Tokom svojih priprema za put, Keli je odlučio da pokupi nekoliko ličnih stvari koje su se nalazile kod sudije Ortisa Sandovala, službenika koji je odlučivao o njegovoj ekstradiciji. »Nije to bio neki spektakularan podvig« – govorio je Keli. »Čovek ocenjuje rizike prema važnosti cilja«. A ta poseta privatnom stanu

funkcionera zaduženog da ga vrati argentinskoj vladi zasluživala je bilo kakav rizik. Radilo se o tome da dođe do slika svoje dvoje dece – muškarca i devojčice – napravljenih u Buenos Airesu na prvoj zabavi kojoj su prisustvovali, on prerušen u kauboja, ona prerušena u čarobnicu. Keli je ušao u stan sudije Ortisa Sandovala, prerušen u odžačara, jednog četvrtka u tri i trideset posle podne, uz naklon celokupne posluge. Oni – kasnije optuženi – našli su da je sasvim prirodno da odžak bude čišćen u oktobru, pošto je bio upotrebljavan tokom cele zime. Keli je poneo sa sobom slike svoje dece – dve slike u boji uramljene u bakar ali okolnosti su ga prinudile da izvrši uslugu kod svog progonitelja. Zaista mu je očistio odžak.

Pre nego što je napustio Santjago – u prtljažniku nekog »ševroleta« bez kočnica – Keli je izvršio svoju dužnost gospodina. Otišao je u ženski Popravni dom, prerušen u popa, da se zahvali pesnikinji Blanki Lus. Bila je to poseta od pedeset i šest minuta u prisustvu dva stražara. Te iste noći, sa prvim vetrovima hladnog južnog proleća, napustio je Santjago. Posle razgovora od nekoliko časova sa Patricijem Kelijem, posle slušanja strasne priče o njegovoj avanturi, dolazi se na misao da je ključ njegove ličnosti u vrlini da ne žuri. Njegova odiseja po severu Čilea, na putu ka neustrašivoj slobodi, dugo je brojanje pojedinosti podvrgnutih milimetarskom proračunu. Njegova rečitost, njegova malo uzbudljiva ljubaznost, njegovi spretni pokreti, nisu stizali da potpuno pokriju ličnost podvrgnutu neumoljivoj samokontroli. To je morala da bude snaga koja je oborila njegove progonitelje, u toku pedeset i devet dana koliko je trajala njegova odiseja po severu Čilea, prema nesigurnoj i dalekoj slobodi. Imao je nalete sreće. Ekspedicija koja je izašla da mu zatvori put na granici prema Boliviji izgubila se uz put, dok on ni jedanput nije promašio svoju maršrutu. U nekoj seoskoj kući, u kojoj je zatražio trenutno sklonište, domaćica kuće, pod utiskom izveštaja preko radija, izrekla se u njegovom prisustvu: »Ako bih se suočila sa tim

gospodinom Kelijem, koga ceo svet proganja, sakrila bih ga u mojoj kući!« On se predstavio. Taj nalet sreće olakšao mu je put prema slobodi.

Pre nego što je stigao u Karakas, Keli je proveo neko vreme u Panami. Čak i tada se našao prinuđenim da upotrebi svoj neverovatni smisao za proračun kako ne bi ponovo dospeo u zatvor. Pod imenom Maria Vaskesa, kapetana mornarice argentinske flote, postavio se daleko od ma kakvog sumnjičenja. Tu je uzeo trgovački avion koji ga je odveo u Karakas. Sada je njegova situacija bila izvanredno legalizovana, ali građanin Keli, naklonjen dugim aperitivima i narodnoj muzici svoje zemlje, nastavio je da podvrgava svaki gest, svaku reč, strogoj kontroli. To je čovek koji je znao da kaže a da ne kaže, sa širokim pokretima koji su bili dostojni diskretnog mirisa lavande. Izgledao je inteligentan, bistar, uporan i sposoban da upotrebi sve svoje nedostatke i sve svoje vrline u jednom trenutku i pod najrazličitijim okolnostima: u političkom manevru, na ljubavnom sastanku, pri partiji pokera ili u izjavama za štampu.

Tvrdi meseci zatvora, intenzivan i rani politički život, nisu ostavili vidljive tragove na njegovom licu. Njegova starost se i vidi na njemu: trideset i osam godina. Razume se, žene mu se dive iz istih razloga iz kojih su se divile Hemfri Bogartu.

KLER U BORBI

Prošle godine, na radnički praznik 1. maj, prvosveštenici Venecuele čitali su sa propovedaonica Pastirsko pismo nadbiskupa Karakasa, monsenjora Rafaela Arijasa. U njemu je razmatran položaj radnika u zemlji, otvoreno su izneti problemi radničke klase i napomenuto je, u glavnim crtama, društveno učenje crkve. Od Karakasa do Puerto Paesa u Apuru; od svečanih brodova Metropolitenske katedrale do klimave crkvice Mauroa u federalnoj oblasti Amazona, glas crkve – glas star dvadeset vekova – potresao je nacionalnu savest i zapalio prve iskre prevrata. Monsenjor Rafael Arijas, krupan i miran čovek koji je govorio sa istom jednostavnošću i istim kreolskim naglaskom kao svi Venecuelanci, mnogo je razmišljao pre nego što je napisao prvi red tog Pisma. Ideja se rodila iz nadbiskupovog opšteg poznavanja prilika i stvarnosti u zemlji, prema neposrednoj proceni i prema razgovorima sa njegovim prvosveštenicima. U ekonomskim studijama Ujedinjenih naroda, koje je primio poštom, saznao je da se proizvod po glavi stanovnika Venecuele popeo na pet stotina dolara, ali da se to bogatstvo ne deli tako da stigne do svih Venecuelanaca. »Ogromno mnoštvo u našem narodu« – primetio je nadbiskup u prvim redovima Pisma – »živi u uslovima koji se ne mogu označiti kao ljudski«. Nešto pre toga, kardinal Kađijano, izaslanik Pape na drugom euharističkom bulevarskom kongresu, postavio je taj problem na vanrednoj sednici koju je u njegovu čast održao Savet federalne oblasti. »Venecuela« – rekao je tom prilikom kardinal Kađijano – »ima toliko blaga da bi mogla sve da obogati, da više ne bude bede i siromaštva, jer sa toliko novca nema razloga za bedu«.

Datum za objavljivanje Pastirskog pisma nije bio utvrđen. Monsenjor Arijas je imao nameru da to bude kratak, jasan, neposredan i nepovrediv dokument. Početkom prošle godine naredio je Katoličkoj radničkoj omladini da sprovede anketu koja bi mu omogućila da stekne mirno rasuđivanje o nacionalnoj stvarnosti. Anketa je trajala dva meseca. Sa celokupnom dokumentacijom u svom uredu, pošto je razgovarao ne samo sa sveštenicima Karakasa, nego i sa onima koji su došli iz najudaljenijih sela oblasti, nadbiskup je počeo sređivanje svojih beležaka, svojeručno. Posle četrdeset pet dana rada i dogovora sa njegovim savetnicima, pravi konačni primerak – jedanaest stranica kucanih na mašini, sa dvostrukim proredom – bio je dovršen prve nedelje aprila. Tada mu se učinio veoma pogodan za njegovo objavljivanje 1. maj, Dan rada, praznik stolara svetog Josipa. Bila je potrebna izvanredna aktivnost da bi Pastirsko pismo stiglo u sve parohije Venecuele u zakazano vreme. Izdato je zapečaćeno, ozakonjeno u Karakasu u deset i dvadeset ujutru, u ponedeljak 29. aprila.

Dva dana kasnije bilo je pročitano sa propovedaonica. Već krajem nedelje je obišlo celu zemlju i prešlo u inostranstvo, gde je shvaćeno kao pukotina u čeličnom kaišu stvorenom radi službenog pregleda štampe. Prvo izdanje – koje su prvosveštenici delili besplatno – iscrpelo se za osam dana. Neki špekulanti su došli do velikog broja primeraka i prodavali ih po deset bolivara. Nedelju dana pre objavljivanja Pastirskog pisma, 24. aprila, Peres Himenes je održao spektakularan govor u Kongresu, u kome je naveliko nabrojao dela koja je ostvarila njegova vlada i izložio podatke o visokim platama venecuelanskih radnika. Toga dana Pastirsko pismo je bilo gotovo. Ali, premijer Lauerano Valjenilja Lanc nije shvatao ovu vrstu argumenata. Prema njegovom mišljenju, Pismo od 1. maja je bio odjek predsednikovog govora od 24. aprila. U četvrtak 2. maja, u jedanaest časova pre podne, pozvao je u svoj kabinet nadbiskupa Karakasa, ali ne posebnom

porukom, nego telefonom. Monsenjor Arijas je došao na sastanak tog istog popodneva i morao je da čeka u pustoj čekaonici Ministarstva unutrašnjih poslova. Valjenilja Lanc je često pominjao taj susret s upadljivom ohološću. »Udovoljio sam sebi« – govorio je – »da nateram nadbiskupa da me čeka dobrih sat i po«. U stvari, monsenjor Arijas – koji je skroman čovek nije čekao više od pola časa. U tri i trideset posle podne ušao je u kancelariju Ministarstva unutrašnjih poslova, gde mu je saopštena službena poruka.

Valjenilja ne ide na misu, ali zna za propovedi

Bio je to kratak razgovor, u kome je Valjenilja Lanc govorio skoro čitavo vreme, i skoro isključivo o vladinim materijalnim ostvarenjima. Kad je monsinjor Arijas napustio kancelariju, saopšteno mu je da će vlada objaviti u novinama odgovor na Pastirsko pismo. Ali, taj odgovor se nikada nije pojavio. Umesto njega, ministar rada uputio je nadbiskupu privatno pismo – sa datumom od 10. maja – koje je bilo ispravljeno i prošireno izdanje govora Peresa Himenesa. Najjači argument protiv Pastirskog pisma, prema mišljenju ministra rada, bila je izgradnja Doma sindikata i letovališta Los Karakas. Sveštenici Venecuele znali su od tog trenutka šta je njihova dužnost: da propovedaju društveno učenje crkve. Svake nedelje, sa propovedaonica Karakasa izgovarane su propovedi, čiji bi odjek u ponedeljak ujutru remetio doručak Valjenilje Lanca.

Naročito je jedan od sveštenika Karakasa sveštenik Jezus Ernandes Čapeljin – zauzeo borbeni stav. Mlad i zdrav, i sa očiglednom ličnom vrednošću, sveštenik Ernandes Čapeljin, urednik »Religije«, seo bi svake noći pred pisaću mašinu i vršio svoje dvostruke dužnosti sveštenika i novinara. Valjenilja Lanc – pod pseudonimom RX – objavio je 13. avgusta u »El Heraldu«

svoje smušeno i lično tumačenje socijalne pravde. Sledećeg dana, sveštenik Ernandes Čapeljin objavio je odgovor koji nije poslao na službeni uvid jer je znao da tamo ne bi prošao: Saveti RX-u. U deset ujutru, telefonski poziv Ministarstva unutrašnjih poslova probudio ga je u njegovom stanu. Na vezi je bio lično Valjenilja Lanc. »Oče« – reče ministar unutrašnjih poslova, bez uvoda, – »treba da izmenite svoj stav«.

Takođe bez uvoda, urednik »Religije« je odgovorio: »O mojim uvodnicima promišljam i dobro ih proučavam, potom ih pišem i objavljujem, i veoma mi je malo stalo šta vi o njima mislite«.

Lanc nije ništa odgovorio nego je pozvao sveštenika Ernandesa Čapeljina tačno u pet. Sveštenik je stigao sa pet minuta zakašnjenja.

U toku pola sata sveštenik Ernandes se pretvara u zaverenika

Razgovor je trajao nešto duže od onog sa nadbiskupom Arijasom, i ovog puta sveštenik je govorio skoro sve vreme. Valjenilja Lanc, odeven u sivo i veoma bled, nije imao vremena da započne razgovor jer je urednik »Religije« uzeo inicijativu. »Govoriću« – reče – »pre svega kao sveštenik koji se boji samo boga. Sa režimom koji imate u Venecueli, skoro ceo narod vas mrzi i prezire«.

Veljanilja Lanc pocrvene.

– Zbog čega? – upita bojažljivo.

Zato što održavate režim straha pomoću Nacionalne sigurnosti. Nad glavom svakog Venecuelanca je Damoklov mač. Suze i krv i gomila mrtvih.

– Kojih mrtvih – prekide Valjenilja Lanc sa naivnom bezazlenošću na licu.

Sveštenik Ernandes Čapeljin je nabrojao, pod punim imenima, deset žrtava režima. »I oni koje ne znamo. I politički izgnanici«.

Valjenilja je počeo da reaguje.

– Vi nazivate političkim izgnanicima bandite kao što je Romulo Betankur! – reče.

– Betankur i ja – odgovorio je sveštenik Ernandes Čapeljin – nalazimo se na suprotnim barikadama, kao i mnogi drugi izgnanici. Ali, oni su takođe Venecuelanci i moraju biti tu da bismo se sa njima borili na ideološkom terenu.

Njih dvojica su bili sami u kancelariji. Sveštenik, sa onim pomalo studentskim oduševljenjem s kojim je govorio sa svojim prijateljima u redakciji njegovih novina, nastavio je da nabraja razloge zbog kojih je režim Peresa Himenesa bio mašinerija terora. Rekao je: »Da je general, kad je uzeo vlast, raspisao slobodne izbore umesto što proganja i suzbija glas štampe, postao bi besmrtan. Ali, stvarnost je drukčija. Uzeo je vlast državnim udarom, oduzimajući narodu pravo glasa«.

Sveštenik Ernandes Čapeljin je napustio kancelariju u šest i trideset, kad su već izašli svi službenici Ministarstva. Sa uzbudljivim cinizmom, Valjenilja Lanc ga je otpratio do vrata, oprostio se sa njim uz zagrljaj i rekao mu: »Vrata moje kancelarije su uvek otvorena za vas«. Ali sveštenik Ernandes nije ih više prekoračio. Nastavio je da se bori iz svoje skromne redakcije; Nekoliko nedelja kasnije, njegov snažni i progonjeni kolega Fabricio Oheda, došao je u redakciju »Religije«.

– Oče – reče Fabricio Oheda – došao sam da vam kažem jednu stvar skoro kao ispovest: ja sam predsednik Rodoljubivog saveta.

Od toga dana, sveštenik Ernandes Čapeljin nije bio samo sveštenik raspoložen da u prvi plan istakne društveno učenje

crkve, niti samo novinar opozicije. Bio je takođe i zaverenik.

Kiša letaka u katedrali

U mirnom uredu Metropolitenske katedrale, okrenut leđima polici prepunoj knjiga koje su pokrivale čitav zid, sveštenik Hose Saratud primio je 11. jula u dva posle podne telefonski poziv iz Ministarstva pravde. Sveštenik Saratud, koji je bio veoma mlad, ali koji je izgledao mlađi nego što jeste, nije imao razloga da prepozna glas iz Ministarstva pravde: bio je to prvi put da ga čuje. U nekoliko reči, ministar mu reče: »Oče, vi napadate vladu u svojim propovedima«. Sveštenik Saratud, ne podižući glas, bez ikakvog uzbuđenja, odgovori: »Ne radim ništa drugo osim što propovedam društveno učenje crkve«.

Čitav mesec dana nije promenio ton u svojim propovedima. U septembru ga je ponovo pozvao ministar pravde. I sveštenik Saratud je ponovo odgovorio: »Gospodine ministre, ne radim ništa drugo osim što propovedam društveno učenje crkve«. Nešto kasnije, jedan događaj doveo je ime sveštenika Hose Saratuda do mračnog ureda Pedra Estrade. Dogodilo se to 12. decembra. Dok su žene demonstrirale sa jedne strane katedrale, neki čovek je viknuo: »Dole Peres Himenes!« Pri pokušaju da ga uhvati, jedan policajac je prokrčio prolaz među ženama i povredio jednu od njih koja je bila u drugom stanju. Šest ljudi napalo je agenta. Iznenada, a da niko nije znao u kom trenutku, hiljade letaka protiv vlade palo je na gomilu. Bili su bačeni sa tornja katedrale. Pedro Estrado je poveo istragu i otkrio da su ti leci izvučeni na šapilografu u katedrali, za koju je sveštenik bio odgovoran. Upravnik policije je sačekao pogodan trenutak da bi dejstvovao.

Taj povoljan trenutak naišao je 1. maja, u vreme ustanka u Marakaju. Čim su prvi avioni nadletali Karakas, Estrada je potražio azil u ambasadi Santo Dominga. Ali sledećeg dana, kad se

saznalo da je udar propao, smestio se u svoj ured na bulevaru Meksiko, da lično upravlja odmazdom. Nadbiskup je 3. januara javio telefonom svešteniku Saratudu da ga Pedro Estrado traži već tri dana. Sveštenik, koji se nije skrivao, stavio je u džep svoj molitvenik i otišao automobilom u Upravu policije. Primio ga je Migel Sans, i bez naloga poslao u ćeliju. Na četvrtom spratu policijske uprave sreo se sa iznenađenjem: tu su bila još četiri uhapšena sveštenika. Optužili su ih da su njihove propovedi bile moralni uzrok vojne pobune.

Nadbiskup Monkada Negru Sansu: »U strasti se ni sam bog ne meša« – pet uhapšenih sveštenika: vlada se razbija u paramparčad

Sveštenika Alfreda Osilia došla su da traže četiri naoružana policijska agenta, u zoru 2. maja, pred crkvu Kandelarija, u kojoj je upravo završio misu. U tri posle podne, monsinjor Delfin Monkada, pošto je ručao u svojoj kući u Čagvaramosu, stigao je u svom staromodnom crnom automobilu do crkvenog ureda u Čakau, i tu ga je čekao čovek skromnog izgleda. Poslao ga je Pedro Estrada. Monsenjor Monkada je uspostavio telefonsku vezu sa nadbiskupom i otišao sam u Upravu policije. Odveli su ga u Sansovu kancelariju. Sedeći na običnoj drvenoj klupi, taj solidni i debeli sveštenik, već u godinama, svake sekunde očekivao je Pedra Estradu punih šest časova, minut po minut. Došao je s namerom da podnese protesno pismo, ali dva stražara naoružana mitraljezima rekli su mu da je uhapšen. Pred veče, monsenjor Monkada je zatražio dozvolu da ode u kupatilo. Stražari su ga pratili sa uperenim cevima i nisu mu dozvolili da zatvori vrata.

U jedanaest uveče, okružen svojim telohraniteljima, ušao je Migel Sans. »Vi ste« – reče, obraćajući se monsinjoru Monkadi – »na čelu liste od pet sveštenika koji su moralni tvorci pobune u Marakaju«. Potom, bez razmišljanja, dodade:

– Osim toga, bili ste neljubazni prema Predsedniku.

– U strasti se ni sam bog ne meša, – odgovorio je monsinjor Monkada.

– Idite l to propovedajte tamo gore – odgovorio je crni Sans.

Tamo gore, na četvrtom spratu, nalazio se od podne sveštenik Jezus Ernandes Čapeljin, jedini od pet sveštenika kome je lično sudio Pedro Estrada. Ali za urednika »Religije« Uprava policije je odredila po četiri agenta: četiri u njegovom uredu i četiri u njegovoj kući. Sveštenik Ernandes Čapeljin, koji nije hteo da se prijavi policiji pre nego što razgovara sa nadbiskupom, izbegao je uobičajena mesta i ručao kod rodbine u kući na groblju. Sa tog mesta pozvao je telefonom monsinjora Arijasa, koji je poslao jednog sveštenika da ga prati do bulevara Meksiko. U dva posle podne, savršeno odeven u plavo i sa belom kravatom, Pedro Estrada primio ga je u svom uredu.

– Oče – reče mu – vi ste umešani u jučerašnji vojni udar. To je rezultat vaših napisa koji su zapaljivi, revolucionarni i ne izgledaju kao da su od božjeg izaslanika.

Ali, Pedro Estrada nije podigao oči nijednog trenutka u toku razgovora. Govorio je nakrivljene glave, uporno izbegavajući siguran pogled sveštenika Ernandesa Čapeljina.

– Ne odbacujem ono oko Marakaja – odgovorio je urednik »Religije«, – jer mi izgleda detinjasto. Što se tiče mojih napisa, reći ću vam da me ne zabrinjava ono što vi mislite, i nije moja krivica ako nalazite sebe naslikanog u njima«.

– Vi niste saglasni sa režimom? – upita Pedro Estrada.

– Ne. Sasvim sam nesaglasan.

Estrada se nije usudio da bude odgovoran za njegovo hapšenje. Rekao je da ima naređenje odozgo. Sveštenik Ernandes Čapeljin odveden je u odeljenje namenjeno svoj petorici. Samo jedan od njih odlazio je svake noći svojoj kući da spava, sveštenik

Pablo Barnola, sa Katoličkog univerziteta. Želeli su da potraži azil, da bi napustio zemlju. Ali sveštenik Barnola to nije učinio. Njegovi drugovi iz zatvora zvali su ga »poluinternirac«. Jedina poseta koja im je dozvoljena bila je poseta doktora Giljerma Altuve Karilja, ličnog izaslanika Peresa Himenesa, u nedelju 5. januara. Pokušao je da ih ubedi da promene svoj stav prema vladi. Ali oni su se pokazali nepokolebljivi. Doktor Altuve Kariljo, besan, zapretio je:

– Znajte da nećete oboriti vladu!

Ta pretnja nije trajala dugo. Vlada je 15. januara počela da se raspada. Pedro Estrada je napustio zemlju. Pukovnik Teofilo Velasko, koji ga je zamenio, pustio je na slobodu petoricu sveštenika.

*Sveštenik Alvares iz La Pastore***,** *zaverenik u punom zamahu*

Grad na koji su naišli kad su izašli iz zatvora doživeo je zaprepašćujući preobražaj. Čitav svet, od industrijalaca u njegovom uredu do uličnog prodavca, učestvovao je u zaveri. U skromnoj crkvenoj oblasti La Pastora, sveštenik Rafael Mario Alvares Flegel – sto sedamdeset šest santimetara punih nezadrživog dinamizma – u zavereništvu je bio kompromitovan do kostiju. Prvih dana januara, njegov nećak, Ramon Antonio Alvares Kabrera, student škole Karabobo, rekao mu je poverljivo da sarađuje sa rodoljubivim frontom. Bio im je potreban šapirograf. Sveštenik Alvares se nije zadovoljio time da deli tajnu i pozajmi crkveni šapirograf kako bi štampali tajne letke nego je napravio otiske na svojoj mašini i lično radio na štampanju. Koristio je rukavice da ne bi ostavljao tragove prstiju. U toku prvih petnaest dana u godini, bez ikakvog neposrednog dodira sa Rodoljubivim frontom, sveštenik Alvares je provodio po čitav dan u svom primernom radu spontanog zaverenika. Dečaci su ujutru donosili hartiju, a vraćali se noću po otiske. U nekoliko parohija

sprovodila se slična aktivnost. Čim je izašao iz zatvora, sveštenik Saratud je došao u dodir sa drugim studentskim grupama koje su se skupljale u prostorijama katedrale i tu štampale tajne letke.

Kako se približavao utorak 22. januar, sveštenik Alvares je osećao da su mu dani odbrojani. Generalni štrajk je bio pripremljen, ali uzavreli prvosveštenik La Pastore u svom usamljenom i siromašnom uredu, bez drugih veza sa ogromnim mehanizmom zavere osim njegove grupe studenata, osećao je da nešto nedostaje: ultimatum Peresu Himenesu, sa konkretnim uslovima. U noći 19. januara, napisao je sam, prema svome ćefu i riziku, poslednji letak i prisvojio slobodu da ga potpiše sa »Rodoljubivi front«. Nije se zadovoljio samo da ga odštampa, nego je običnom poštom u zapečaćenim kovertima predao po jedan otisak Peresu Himenesu i svakom od njegovih ministara. U njegovoj sobi, ispod uskog gvozdenog kreveta obojenog u plavo, ostalo je pet stotina primeraka, i trebalo je da ih mladići odnesu te noći.

Čekao ih je do jedanaest. Pre nego što je legao, naredio je crkvenjaku da ne skida konopce sa zvona kako bi štrajkači mogli da zvone sledećeg dana, tačno u podne. Zaspao je u ponoć, pošto je čuo poslednje vesti na radiju. U jedan i trideset, nekoliko udaraca na vratima probudili su ga iznenađenog. Jedan muški glas je viknuo: »Oče, pođite sa nama da krstite jedno dete koje je na samrti«. Sveštenik Alvares je otvorio vrata i ugledao, prema odsjaju sijalica u dvorištu, četiri tamne prilike, sa rukama u džepovima. Bili su to agenti tajne policije.

Zvona većine crkava u Karakasu oglasila su u dvanaest početak generalnog štrajka. Policija je razaslala agente da ga onemoguće, ali crkvenjaci su imali stroga naređenja da olakšaju upade štrajkača. Monsenjora Monkadu je posetio šef policije iz Čakaoa u jedanaest ujutru, kako bi mu predočio da će biti kažnjen ako zvone zvona. Pod zaštitom naroda, svaki crkvenjak je zvonio

tri minuta po ćefu sveštenika i još tri minuta za svoj lični merak.

U La Kandelariji, policija samo što nije izludela zbog nekih zvona koja su zvonila bez zvonara. Sveštenik je pustio preko zvučnika magnetofonsku traku, na kojoj je snimio zvonjavu u toku nekoliko časova. Posmatrao je prizor sa tržnice, obučen u civilno odelo.

Svešteniku Alvaresu bi bilo drago da je zvonio svojim sopstvenim rukama. Ali za to vreme nalazio se uhapšen u benediktinskom manastiru Svetoga Josipa od Avile. Policijski agenti proveli su zoru u njegovoj spavaćoj sobi, čekajući naređenja. Jedan od studenata pozvao je telefonom i neko iz tajne policije mu je odgovorio. »U koliko je sati misa?« – upitao je student. »Nema mise«, – odgovorio je agent, ne znajući da je to šifra. Tim odgovorom dečaci su bili obavešteni da je sveštenik Alvares u rukama policije. U pratnji nadbiskupa, pukovnik Velasko je došao u Upravu policije. Iz svoje manastirske ćelije sveštenik Alvares je čuo zvona, trube i fabričke sirene, i shvatio da njegov napor nije bio uzaludan i da će pre nego što prođe četrdeset i osam časova ponovo biti na svojoj propovedaonici.

Nadbiskup se nalazio u teškom položaju: nije mogao neposredno da se meša u politiku, ali isto tako nije mogao – ni kao uvaženi član crkve, ni kao Venecuelanac, da sprečava prevratničko delovanje svojih prvosveštenika. Odnosi između Venecuele i Vatikana su bili dostigli opasan stupanj zategnutosti. Papski nuncije štitio je u svom poslanstvu političara Rafaela Kalderu i jednog oficira iz ustanka u Marakaji. Monsinjor Jezus Marija Pejin – čiji je ured bila biblioteka ojačana sa četrnaest hiljada primeraka knjiga izgovorio je propoved o dužnostima i našao se prisiljen da obazrivo napusti zemlju. Kao član Međunarodnog društva za štampu – koga je nekoliko puta izabrao Komitet slobodne štampe potpisao je izjavu u kojoj se osuđuje režim Peresa Himenesa zbog toga što je ućutkao pisanu reč.

Na svim frontovima crkva je učestvovala u otporu. Škole, kojima je upravljala crkva, bile su među prvima koje su izvele svoje đake na ulicu da bi demonstrirali protiv režima. Režim je to znao, ali već u januaru mogao je da uhapsi sve sveštenike Venecuele bez ikakvih rezultata. Demokratske snage su se razbuktale. Monsinjor Hortenzio Kariljo, prvosveštenik svete Tereze, bio je obavešten da policija i tajna policija, iza leđa pukovnika Velaskesa, spremaju napad na njegovu crkvu. Samo se čekala prilika.

Monsinjor Kariljo nije mogao da ne izvrši svoju dužnost. U utorak dvadeset prvog, nešto pre podne, držao je svoju redovnu misu kad se jedna grupa demonstranata lekara, progonjena od strane policije, sklonila u crkvu. U gužvi je misa prekinuta i uniformisani agenti upali su u hram, naoružani puškama i mitraljetama. Za trenutak, crkva svete Tereze se natopila suzavcima, a policajci su onemogućili izlazak pet stotina ljudi muškaraca, žena i dece – koji su se gušili unutra. Jedna bomba je eksplodirala na nekoliko metara od monsinjora Karilja. Komadi su mu se zarili u noge, i prvosveštenik je, sa mantijom u plamenu, dopuzao do velikog oltara. Uprkos haosu, grupa žena zamočila je svoje marame u svetu vodu iz sakristije i ugasila svešteničkovu mantiju.

Kad je crkva bila ispražnjena, policija nije dozvolila da ambulantna kola blagovremeno odvezu ranjenike. Nadbiskup je pozvao telefonom komandanta policije Nijeta Bastosa, dok je crkva još bila opkoljena. Nijeto Bastos je odgovorio: »To su ti koji rešetaju policiju!«

Monsinjora Karilja, čije su noge bile onesposobljene komadima bombe, nisu mogli da odvedu u bolnicu. Prebačen je. u crkveni ured, gde je uveče uspeo da uđe jedan lekar koji mu je ukazao prvu pomoć. Sveštenika su posadili na njegov pisaći sto, preko puta spoljnih vrata koja su Vodila pravo na ulicu. Policijska

patrola pucala je tri puta u vrata: prvo metkom iz puške, zatim iz revolvera, a onda je ispalila rafal iz mitraljete. Puščani metak je probio vrata, prošao kroz ured i zadržao se u zidu, na dvadeset santimetara od glave monsinjora Karilje.

U toku cele noći, dok se sveštenik mučio u svojoj spavaćoj sobi na prvom spratu, u strašnim bolovima, policija je pucala u crkvu da bi se dobio utisak kako se tu nalaze zabarikadirane grupe. Čudovišta su sipala rafale uz bezbroj raznovrsnih psovki. Ali monsinjor Kariljo je znao da taj napad ne može dugo da potraje. Tako je i bilo. Herojski narod Karakasa, kamenicama i bocama raščistio je kraj sledećeg jutra. Nekoliko časova kasnije, prvosveštenik je doživeo osećanje velikog olakšanja. Isto osećanje olakšanja koje je doživela i cela Venecuela. Bila je zora, dvadeset i trećeg januara. Režim je bio oboren.

GENERACIJA PROGANJANIH

Sa Romulom Betankurom – prošle nedelje vratili su se u zemlju četiri političke vođe Venecuele. Trojica od njih vratili su se iz Njujorka. Četvrti – Gustavo Maćado – došao je iz Meksika. Svi su putovali avionom i na Majketiji ih je dočekalo mnoštvo, koje je, manje-više, uvek bilo isto. Njihovi govori na povratku, osim prizvuka namenjenih raznim učenjima, imali su zajednički cilj: jedinstvo.

Hovito Viljalba, Rafael Kaldera, Romulo Betankur i Gustavo Maćado, ne pripadaju u strogom smislu istoj generaciji. Najstariji od njih, Maćado, napuniće šezdeset godina, ali je čovek iznenađujućeg fizičkog stanja: snažan, uspravan i dinamičan, kome bi veoma dobro mogle da pristaju četrdeset i dve godine najmlađeg od njih, koji bi mogao da mu bude sin: Rafael Kaldera. Međutim, između Hovita Viljalbe i Romula Betankura koji su istih godina mogla bi da se uspostavi druga vrsta zbrke: Viljalba je izgledao kao da ima preko pedeset godina zbog ćelavosti, a Betankur je izgledao da ima manje, iako je jedini od četvorice imao unuka.

Razlika u godinama je bila čista slučajnost. Kao najstariji, Gustavo Maćado je prvi počeo da remeti san diktaturi Huana Visente Gomesa. Godine 1913., kada je Viljalba igrao čigre u Pampataru, na ostrvu Margariti, a Betankur se zabavljao olovnim vojnicima u Gvatiri – Maćado se ukrcao u prvu oružanu pustolovinu protiv diktature. Bio je prvi izgnanik od njih četvorice. Pošto je bio mlađi, Rafael Kaldera nije učestvovao u legendarnom i romantičnom ustanku aprila 1928., koja je dala ime generaciji. Ali, sa istorijskog gledišta, Maćado sa svojih šezdeset godina,

Kaldera sa svojih četrdeset i dve, Viljalba sa svojom ćelavošću i Betankur sa unukom koji se upravo rodio, pripadaju istoj generaciji: generaciji proganjanih.

Prvi put otkako su postali političari, otkako su praktično postali progonjeni profesionalci, sva četvorica su bili primljeni na javnim manifestacijama i mogli su da pređu iz izgnanstva pravo na tribine. Mora se verovati da je ovo bilo njihovo poslednje izgnanstvo. Venecuelanski narod zbacio je sa vlasti kamarilu došljaka kako bi mogla da se vrate četiri čoveka koji su, na ovaj ili onaj način, saglasni ili nesaglasni, išli uvek zajedno kroz istoriju poslednjih trideset godina, ali koji sada prvi put sačinjavaju jednu grupu. Demokratsku i narodnu grupu. Oni su se založili da vrate Venecueli njen ustavni lik.

U ostavama nacističkog broda jedan slepi putnik vraća se srećan: Hovito

Povratak iz prvog izgnanstva bio je sasvim različit od ovog. Huan Visente Gomes je umro prirodnom smrću, u Marakaji, kada se Hovito Viljalba nalazio u Trinidadu. Tamo je pristupio zaveri, tražeći veze sa opozicijom, kako bi se izbeglo da Gomes bude ponovo izabran za novo predsedničko razdoblje koje je počinjalo 19. aprila 1936. Kada je Viljalba saznao vest o diktatorovoj smrti, pokušao je da se odmah ukrca za Venecuelu, ali konzul u Trinidadu mu nije dao vizu. Tada je odlučio da se prokrijumčari. Ukrcao se kao slepi putnik u neki nacistički brod, koji je teglio ugalj, i došao u La Gvairu, dok je cela država jela pečurke na Badnje veče 1935. godine. Upravnik policije u La Gvairi, koji nije znao šta da radi sa pridošlicom, pozvao ga je da slave praznik, dok mu predsednik Lopes Kontreras ne javi telegrafski šta da učini sa povratnikom.

Romulo Betankur se nalazio u Kostariki, gde se oženio i gde

mu se rodila prva kći. Bio je zaverenik u kontinentalnim razmerama, koji je držao konferencije i organizovao oružano iskrcavanje u Venecuelu, iz skoro svih zemalja Kariba. Kad je umro Gomes – kao i Viljalba – konzul u Kostariki je u početku odbijao da mu da vizu za povratak. I, on je pomišljao na tajni povratak, ali u poslednjem trenutku je dobio dozvolu i vratio se zakonitim putem. Maćado, koji je upoznao mnogo sveta u izgnanstvu, koji je postao komunista na Univerzitetu u Parizu, koji je u toku nekoliko godina tražio brod da bi zauzeo Venecuelu i otišao čak u Moskvu da ga traži, nalazio se na ilegalnom radu u Karibima kada je saznao za Gomesovu smrt. Jedini koji tom prilikom nije morao da se vrati bio je najmlađi u venecuelanskoj politici, Rafael Kaldera, koji je imao malo vremena da se spremi za fakultet. Dobijao je redom sve nagrade Škole svetog Ignacija. Još nije poznavao onu trojicu, koji su, iz različitih uglova, imali da sastave sa njim – u januaru 1958. grupu Narodnog jedinstva. Upoznao ih je tog burnog meseca februara 1936., kada su se četvorica ljudi, već osposobljenih za buduću borbu, saglasili prvi put u političkom životu Venecuele.

Maćado zasmejava Moskvu tražeći brod da bi svrgli Gomesa

Zbog godina, najduže je bilo izgnanstvo Gustava Maćada, jednostavno zbog toga što je bio prvi od tih izbeglica. Izašao je iz Majketije u avgustu 1919., s ostalim drugovima iz političke pustolovine, u čamcu koji ih je odvezao u Kurasao za dvanaest hiljada bolivara. To je najskuplje putovanje koje je platio u svom životu. Odatle je prešao u Sjedinjene Američke Države, među krutu i staromodnu aristokratiju Bostona, gde je mladi aristokrata iz Karakasa sastavljao pisma na španskom jeziku za jednu kožarsku industriju. Iz tih vremena – jedinih kada je imao ekonomskih poteškoća – Maćado se sećao dve stvari: razgovora sa

studentima na Harvardu, koji su pojačali njegov intelektualni nemir, i neizdržljivost smrada od štavljenja koža. Obe stvari prisilile su ga da putuje u Pariz.

Kad je stigao u Evropu, u dvadeset drugoj godini, Maćado je imao gomilu zbrkanih ideja u glavi, koje su se jednostavno slivale u potrebu da zbaci Huana Visente Gomesa. Prošlo je tri godine otkako je pobedila proleterska revolucija u Rusiji, ali on još nije znao šta je komunizam, niti je poznavao Marksova dela. Nije postojao ni jedan razlog da se brine za to. U stvari, od četiri venecuelanska političara, komunista je bio samo jedan koji se rodio u bogatoj i aristokratskoj porodici, zatvorenoj i konzervativnoj. U svom izbeglištvu – što i on sam priznaje, ne želeći da pripiše sebi lažni prestiž žrtve otadžbine – nije imao ekonomskih poteškoća. Čekovi njegove porodice stizali su uvek na vreme.

U Parizu je imao sobu u broju 88 Bulevara Por Roajala, na nekoliko uglova od Monparnasa, gde se opijao Hemingvej. Upisao se na Pravni fakultet, gde je profesor političke ekonomije veselo podražavao sofizam: »U Sovjetskom Savezu govorio je – nije ukinuta privatna svojina, jer postoji kolektivna svojina«. Maćado je hteo da zna u čemu je stvar i počeo da proučava marksizam i kupuje »Imanite«, glasilo Komunističke partije Francuske. Tako je došao u dodir sa idejama koje danas brani.

Po povratku u Ameriku 1923., već sa diplomom doktora prava, njegov brod nije mogao da isplovi iz Havane zbog oružanog ustanka u Verakruzu. Maćado je ostao tu, sa tajnom namerom da se bori protiv diktature Maćada, s kojim nije imao ni krvne, ni političke veze. Posredno, to je bio način borbe protiv Gomesove diktature. Imenovali su ga pravnikom »Kuban Kan Šugar Korp.«a, i sa tog mesta mogao je da upozna korupciju koju je sprovodio strani kapital na Kubi. Karibi su vrili od venecuelanskih zaverenika u izgnanstvu. Prilikom njegovog prvog putovanja u

Moskvu, 1926., Maćado je saznao da postoji tovar oružja koji bi mogao da se prebaci u Venecuelu, ali mu je nedostajao brod. U naletu naivnosti mladog revolucionara, prvo što je učinio kad je stigao u Moskvu bilo je da se raspitao za taj brod. U Moskvi su se smejali, mislili su da je lud, ali jedan Italijan koji je bio prisutan, izgovorio je rečenicu koja je imala mnogo istine i koja je, možda, promakla istoričarima: »U venecuelanskim državnim udarima uvek postoji neki brod«.

U Nikaragvi, gde je učestvovao u jednom ustanku protiv Somose, kasnije u Meksiku i najzad u Kurasau, Maćado je neprekidno mislio na taj brod. Imao ga je u rukama 8. juna 1929., kada je učestvovao, sa Rafaelom Simonom Urbinom, u hrabrom i fantastičnom napadu na Kurasao. Brod se zvao »Marakaibo«. Nije služio ničemu.

Aprila 1928. Romulo upada u svoju kuću tražeći revolver

Prvo izgnanstvo Hovita Viljalbe trajalo je samo godinu dana, ali su mu prethodile godine ilegalnog rada i četiri godine zatvora. Viljalba često kaže u svojim govorima da mu je bilo potrebno sedamnaest godina da postane advokat. Istina je. Njegova nepoznata karijera provincijskog advokatčića pokvarila se u trenutku kad je stupio na Univerzitet, sa slamnim šeširom i upadljivom kravatom koju je doneo iz Los Tegesa, gde je učio gimnaziju. U glavnom gradu, mir nametnut valjkom diktature izgledao je da se narušava samo bučnim prolazom tramvaja. Ali, na Univerzitetu se nešto događalo. Tu je Viljalba našao grupu dečaka koji su imali glavu punu demokratskih bubašvaba. Jedan od njih, sa filcanim šeširom nabijenim do ušiju, bio je Romulo Betankur. Postali su prijatelji. Obojica su dolazili iz provincije, obojica je trebalo da napune dvadeset godina i obojica su bili raspoloženi da mecima izbace Huana Visenta Gomesa iz njegove

jazbine u Marakaju. Plan je sazreo. U noći 7. aprila 1928. Romulo Betankur je bezobzirno ušao u svoju kuću – Trakabordo Ferenkin br. 5 – i prevrnuo ladice očevog pisaćeg stola odozgo do dole. Uzbuđen, don Luis Betankur, njegov otac, upitao ga je šta traži.

– Tražim revolver, – odgovorio je dečko. – Učestvujem u zaveri koja će izbiti večeras!

– U redu, sine – odgovorio mu je otac. – Bog te blagoslovio!

Udar je propao pred vratima Kasarne svetog Karlosa. Viljalba je ostao sakriven u Karakasu. Betankur je pobegao nešto kasnije za Kurasao na brodu »Taćira«, kompanije D. Lajn, u noći punoj pucnjave u luci Kabeljo. Nije prošla ni godina dana, iz raznih mesta sveta Viljalba i Betankur su bili umešani u istovetnu zaveru. Roman Delgado Ćalbot spremao je iz Pariza iskrcavanje u Venecueli, Viljalba u ilegalnosti učestvovao je u prijemu broda iz Karakasa. Betankur je u Antilima tražio brod koji je uvek nedostajao u istoriji Venecuele. Ovog puta ga je našao, ali i pored broda, ambiciozni poduhvat je još jednom doživeo neuspeh. Viljalba je poslat u zatvor luke Kabeljo, gde je nastavio svoje studije prava i naučio engleski, francuski i nemački. Izašao je na slobodu četiri godine kasnije, u decembru 1934., pošto je to palo na pamet Huanu Velasku Gomesu. Tako je počelo njegovo prvo izgnanstvo u Trinidadu.

Tražeći neko mesto u blizini Venecuele, Betankur se smestio u Barankilji, gde mu bar nije bio potreban brod da bi se vratio u svoju državu. Tu, u društvu drugih grupa izbeglica – među njima Raula Leona, Valmore Rodrigesa – životario je radeći bilo šta, od pisanja po novinama do prodavanja kalifornijskog voća. Nedeljom bi organizovao demonstracije protiv Huana Visenta Gomesa. Njegove najoduševljenije pristalice bili su vozači taksija koji su lenčarili na bulevaru Bolivar.

Prvi put zajedno u Venecueli, posle Gomesove smrti, trojica izgnanika – Viljalba, Betankur i Maćado – čuli su da se govori o

nekom dečaku koji se isticao svojom ozbiljnošću, svojim sjajnim govorništvom i političkom zrelošću. Bio je to Rafael Kaldera. Iako je bio najmlađi od svih, jedini nije potpao pod uticaj mode tog vremena – marksizma, zbog svog školskog obrazovanja u Institutu svetog Ignacija.

Kaldera, najmlađi od četvorice, postavio se po svome nahođenju u UNE

Kalderina politička karijera stvarno je počela u to vreme kada je Kongres diskutovao o religioznom učenju u državnim školama. Najzaneseniji su tražili izbacivanje jezuita. Ranjen u svojim principima, mladi Kaldera je razbio studentsko jedinstvo. Odvojio se od starog studentskog udruženja 8. maja 1936. i osnovao UNE Nacionalni savez studenata. Radio je kao pomoćnik direktora Nacionalnog ureda za rad u Venecueli, osnovanog posle Gomesove smrti, i napisao studiju o radnom pravu koje postoji u zemlji. To je bila prva osnova za venecuelansku najnoviju partiju KOPEJ, koja je službeno osnovana 13. januara 1946. Jedini od četvorice koji nije lični osnivač svoje partije je Gustavo Maćado, koji je ušao u Komunističku partiju kad je već bila zreli organizam. Po povratku u svoju zemlju, posle Gomesove smrti, nije imao vremena ni da predahne, a već je morao da se krije. Malo kasnije započeo je svoje dugo hodočašće po zatvorima. Viljalba, koji nije gubio nadu da će postati advokat, nastavio je na Univerzitetu i sa tog mesta prešao u Skupštinu. U to doba osnovao je svoju partiju UDR. Betankur je organizovao pokret »Orve«, prvi zametak partije Demokratska akcija. Politička agitacija tog vremena došla je do vrhunca sa drugim Viljalbovim izgnanstvom. Sa dvadeset sedam izgnanika – među kojima je trebalo da se ubraja i Romulo Betankur – ukrcao se na brod »Flandr« na prvo turističko putovanje toga broda po zemljama Kariba i Meksika. Viljalba se

iskrcao u Akapulku. Rugajući se policijskoj straži, Betankur je ostao u Karakasu. Doživeo je tada legendarno razdoblje spavajući svake noći na drugom mestu, proganjan sasvim izbliza od strane policije, ali objavljujući tačno na vreme politički stubac u listu »Aora«. I pored toga što je bio progonjen, njegov stav je bio toliko objektivan, da je u izvesnim prilikama podržavao vladu u njenim potezima, konkretno u slučaju osnivanja Centralne banke Venecuele. Novinarima je pao u oči strani tehničar Herman Maks, koji je za pisca članaka pitao Ministarstvo unutrašnjih poslova. Ministar mu je odgovorio:

– Kada bih znao gde je autor, već bi bio u zatvoru. Policija ga traži.

Nešto kasnije, automobil u kome je putovao Maks izrešetala je policija. A Betankur je otkriven i proteran u Čile. Maćado je još bio u zatvoru. Viljalba je upravljao u Kolumbiji »Diario Nasionalom«, i postao toliko poznat i poštovan, da je neko – verujući da je Kolumbijac – govorio o njemu kao o mogućem kandidatu za predsednika republike. Bilo je to drugo izgnanstvo.

Demokratija se vraća 1958., četvorica političkih vođa takođe

Vlada generala Medine Angarite imala je nešto izuzetno: prvi put u istoriji Venecuele nije bilo političkih zatvorenika ni izgnanika. Tada su se četvorica političkih vođa ponovo našli u javnom životu.

Na Univerzitetu, Rafael Kaldera je načinio dalekosežan poduhvat: njegove ideje UNE proširile su se na polje nacionalne politike. Stigao je do Donjeg doma, kao predstavnik glasača iz Jarakujana. Viljalba, malo napredniji u politici, ali nazadniji u tvrdoglavim namerama da postane pravnik, popeo se do Senata. Betankur, nemirniji, stigao je do predsednika republike. Posle podne 18. oktobra 1945., mladi oficiri kasarne u Karakasu i

Marakaji nisu više priznavali svoje više starešine. Dvadeset četiri časa kasnije, predsednik Medina Angarata predao se u kasarni Ambrosio Plasa jednom histeričnom oficiru, mršavom i veoma niskog rasta, majoru Markosu Peresu Himenesu. Te iste noći, Romulo Betankur, sa svoga položaja predsednika Revolucionarnog saveta vlade, govorio je iz Mirafloresa. Betankurov skok gurnuo je Rafaela Kalderu do generalnog pravozastupnika Republike. U isto vreme, vođa hrišćanskih socijalista pretvorio se u vođu četvrte političke partije Venecuele: KOPEJ. Odluka je došla naglo, u oblasti Tačira – tri meseca posle službenog osnivanja njegove partije – kada je policija rasturila miting KOPEJA. Na samom trgu Bolivar u San Kristobalu, Rafael Kaldera je napisao telegrafski otkaz Betankuru. Neki govornik je najavio: »Rafael Kaldera nije više oblasni pravozastupnik, već je imenovan generalnim pravozastupnikom venecuelanskog naroda«.

Bio je to trenutak kada su četvorica ljudi bili najbliži vlasti, u svim njenim granama. Ali, beše to kratak trenutak. Još im je nedostajalo poslednje izgnanstvo. Betankur ga je počeo kad je oboren njegov naslednik, Romulo Galjegos koga je narod slobodno izabrao. Rafael Kaldera je bio kandidat za predsednika u trideset drugoj godini. A u vojni udar je bio umešan oficir koji je tražio predaju predsednika Medine Angarite – major Peres Himenes. Taj će biti najžešći progonitelj četvorice vođa.

Iz azila u kolumbijskoj ambasadi, Romulo Betankur je treći put putovao u inostranstvo. Posle godinu dana stroge ilegalnosti, radeći u svojoj partiji, Maćado je 1950. otišao prema Meksiku. Viljalba i Kaldera su ostali u Venecueli, izazivajući sve opasnosti. Na čelu svojih partija, oni su uspeli da okupe sve demokratske snage u državi do burne pobede 30. novembra 1952. Peres Himenes nije prihvatio pobedu i otvoreno je proglasio diktaturu. Ali, i pod ovim uslovima, Viljalba je ostao u zemlji, radeći u

ilegalnosti, mobilišući demokrate u oružanim snagama da bi prihvatili njegovu pobedu. Zaseda Viljanilje Lanca treći put ga je oterala u izgnanstvo.

U nastaloj diktaturi Peresa Himenesa, jedini od četvorice političkih vođa koji je ostao u zemlji – i pored stalnog zastrašivanja od strane tajne policije – bio je Rafael Kaldera. Bomba bačena kroz prozor njegove kuće zamalo nije usmrtila jednog od njegovih sinova. Četiri meseca pre plebiscita, svestan da Rafael Kaldera predstavlja demokratsku snagu sposobnu da se suprotstavi izbornoj farsi, Peres Himenes je naredio da ga uhapse. Te godine, 10. januara, pod zaštitom Apostolske nuncijature i pod smrtnom opasnošću, Kaldera je otputovao u Njujork. Tu, sa Viljalbom i Betankurom, živo je pratio januarske događaje. Zagrlili su se čestitajući jedan drugome 23-eg zagrljaj venecuelanskog naroda – i sporazumeli se o zajedničkoj političkoj borbi. Sad su ponovo bili prisajedinjeni njihovoj otadžbini, njihovim partijama, njihovim domovima, vezani za isti ideal. Od tog ujedinjenja zavisilo je učvršćenje demokratije u Venecueli. Ovog puta, posle tolikih različnih iskustava, povratak četvorice venecuelanskih vođa mogao je biti konačan.

ZBOGOM, VENECUELO

Poslednjih dana nedelje zabeležena je velika živost na terminalu za putnike u La Gvairi. Samo u nedelju, na španskom brodu »Monserat« napustilo je zemlju petsto osamdeset doseljenika. Većina njih su bili Italijani. Ali najbučnija je bila grupa galjegosa, obučenih u narodne nošnje, slavili su povratak u otadžbinu narodnim pesmama praćeni gajdama. Venecuelanci koji su tome prisustvovali ostali su mirni, osim ogromnog Crnca čiji je nacionalni ponos bio povređen veseljem doseljenika.

– Ako su tako veseli što odlaze, onda neka se više nikada ne vrate! – doviknuo je.

Bila je to ljudska reakcija, isto tako ljudska kao i onih putnika koji su, pošto su proživeli teško iskustvo od nekoliko godina na jedanaest hiljada kilometara od njihovih kuća, bili srećni što im se vraćaju. Od 23. januara, dve hiljade četrnaest Italijana na brzinu su sredili svoje dokumente, povećali beskrajne redove pred Uredom za strance i pred konzulatom svoje zemlje, napravili čuda sa oskudnim bolivarima, i sada će ponovo biti u Italiji. Tu će provesti dva, tri meseca, tražeći posao, jedući svoje poslednje uštеđevine, povlašćeni zbog promene valute, i počeće ponovo da se pripremaju za odlazak u Australiju, Nemačku, Kanadu i, možda, mnogi od njih, ponovo u Venecuelu. I oni su pevali i igrali u La Gvairi. U Napulju, u Marselju, u Barseloni, u Lisabonu, na Kanarskim ostrvima, drugi iseljenici pevaju u ovim trenucima zato što napuštaju težak život, neizvesnu budućnost, i odlaze privučeni fatamorganom jednog boljeg sveta. Isto tako, tamo bi neko mogao da im dovikne, ranjen u svoj nacionalni ponos:

– Ako odlazite veseli, onda se ne vraćajte više!

Diktatura im je dodelila šest meseci prinudnog rada i šest meseci neizvesnosti

Između decembra i februara, naročito od 1955. godine, iseljenici se vraćaju u svoju zemlju. Objašnjenje je veoma prosto: vlada Peresa Himenesa, koja nije imala organizovanu politiku doseljavanja, koja nije imala poverenja u domaćeg radnika jer je znala da je domaći radnik anonimni član opozicije, koja nije donela ni jedan zakon o zaštiti radnika, od juna meseca, trudila se samo da podigne neke spektakularne objekte. Ti objekti, razumom ili snagom, moraju biti otvoreni 2. decembra. U drugoj polovini godine bilo je posla za ceo svet. Doseljenici, koji su sanjali da imaju dom, lakši i mirniji život, radili su dvostruko radno vreme, po ceni koju su postavljali službeni preduzimači, gladni neizmernih dobiti. Strani radnici, i pored teškog rada od šesnaest časova, nisu dobijali, u mnogim slučajevima, više od dvanaest bolivara dnevno. Kada bi prošla oluja svečanih otvaranja, doseljenici bi 3. decembra osvanuli fizički iscrpeni, bez izgleda za rad u sledećih četiri meseca, i sa zamotuljkom bolivara koji im je omogućavao da se suoče s opredeljenjem: živeti s tim u Venecueli do nove sezone, ili vratiti se u Italiju gde im je povlađivano zbog promene valute.

Za pet hiljada nezaposlenih, samo jedan odgovor: »Nema više kredita«

U to doba godine, prosečno hiljadu Italijana mesečno napuštalo je Venecuelu. Mnogi od njih poneli su sobom vizu za povratak. Sada je problem drukčiji: prvi put za poslednjih deset godina, u italijanskom konzulatu u Karakasu ima hiljadu trista

molbi za povratak u otadžbinu, odnosno: hiljadu trista Italijana traže da budu poslati u svoju zemlju na račun vlade, zato što nemaju para za putnu kartu. Računa se da je više od pet hiljada Italijana u Venecueli bez posla. Jedan broj onih koji odlaze nisu tražili povratnu vizu. Iako se većina od njih osećaju uplašeni zbog napada i pretnji protiv njihove imovine i ličnosti, to nije jedini razlog, ni najvažniji, što je ove godine povećan broj povratnika. Objašnjenje je ekonomskog porekla. Prethodnih godina, bilo kako bilo, doseljenici su bili sigurni da će u junu početi da rade. Sada, izgledi za razumnu organizaciju rada, strogo postavljeni procenti strane radne snage u javnim i privatnim radovima, predstavljaju za doseljenike, na neki način, pustolovinu. Zbog niske i nesigurne plate, manji broj doseljenika poveo je sa sobom svoju porodicu. Tu su živeli privremeno, u sobama iznajmljenim za grupe zemljaka, ili u jevtinim pansionima. Svake godine u ovo doba, pansioni bi im davali kredit za koji su oni jemčili da će ga isplatiti kad počnu da rade.

Ove godine, zbog pobune nekih manjinskih grupa protiv doseljenika, pansioni su uskratili kredit. Doseljenici, koji se nikada nisu osećali sigurni u Venecueli, pokupili su svoje prnje, nabavili putnu kartu kako su znali i otišli sa smušenim osećanjem da su izbegli neku opasnost. U La Gvairi, gde dolaze da se oproste zemljaci koji nisu mogli da odu, radnici pevaju i igraju, kao što to rade svi koji odlaze, u ma koji deo sveta. Ali na palubi, dok dovikuju zbogom onima koji ostaju, dok se vazduh trese od gluve i melanholične brodske sirene, iseljenici plaču. Plaču svi: oni koji odlaze i oni koji ostaju. To je poslednje poglavlje jedne društvene drame koju je doživljavala Venecuela za poslednjih deset godina i o kojoj se tek sada može govoriti otvoreno.

Amerika, kontinent druge generacije

Priliv stranaca u Venecueli nije naročito pogodio statistike sve do 1946., kada su Evropljani, nastradali u ratu, počeli da misle na mogućnost da se nastane na drugom kontinentu. Australiji i Kanadi bile su potrebne ruke. Italija, prenaseljena i ekonomski u raspadu; Španija, osiromašena; Portugalija, još uvek u srednjem veku, pokušavali su da olakšaju veliki problem prenaseljenosti omogućavajući odlazak svojim stanovnicima. Te godine, sto dvadeset sedam Italijana stigli su u Venecuelu, bez porodica, samo u nameri da ispitaju teren. Samo dvojica od njih vratili su se u domovinu početkom 1947. Bilo je to razumno naseljavanje, koje nije izazvalo sukobe sa venecuelanskim radnicima i koje je moglo lako da se prihvati sve dok nije počelo da postaje deo Venecuele. Bilo je veoma dobrih iseljeničkih pionira. Neki od njih, koji su danas u različitim granama, ugledne su ličnosti Venecuele, a rodili su se u domovima prvih naseljenika. Pesnik Visente Gerbasi, sin italijanskog doseljenika, ostavio je zabeleženo svoje poreklo u poznatoj poemi »Moj otac, iseljenik«. Ovakvih slučajeva – moglo bi se navesti na stotine – pokazuju da stranci ne dolaze uvek u Ameriku zbog prostog interesa za novcem, već isto tako pokazuju i sklonost da se tu nastane i osnuju porodicu, koja počinje da biva američka u drugoj generaciji.

Druga prevara diktature, politika otvorenih vrata

Sadašnji problem – koji nije samo problem za Venecuelance nego i za naseljenike – počeo je sa obezglavljenom politikom diktature. Otvorila su se vrata bez ikakvog prikraćivanja, nije stvoren tehnički organizam da naučno kontroliše priliv stranaca u zemlju. U Italiji, u Španiji, u Portugalu pričalo se o Venecueli kao o obećanoj zemlji, i sto sedamdeset hiljada Italijana, osamdeset hiljada Španaca, šezdeset hiljada Portugalaca, šesnaest hiljada Nemaca, stigli su u zemlju za manje od deset godina. Među njima,

pošto su veoma brojni, a i zbog vezanosti za njihovu zajednicu, najvidljiviji su bili Italijani. Samo u Karakasu, 23. januara bilo ih je sedamdeset hiljada. Jedinu štetu koju su 1. januara izazvale bombe bačene iz pobunjeničkih aviona, pretrpela je radnja nekog italijanskog doseljenika. Sledećih nedelja, do dana pobede, tri Italijana su bila ubijena mecima policije Peresa Himenesa. Kad su se tražili dobrovoljni davaoci krvi u bolnicama, uvažena brojna gomila stranaca – kojima je rat razvio smisao za solidarnost u katastrofama požurila je da se stavi na raspolaganje.

Iako se, kad su stigli u Venecuelu, naseljenici nisu suočili sa uslovima rada koji su im bili obećani u lažnoj kampanji, oni su svojim radom, za poslednjih deset godina, doprineli napretku zemlje. Dali su zamah trgovini i privatnoj industriji. Grad Oheda, najnoviji i takođe najmoderniji od svih venecuelanskih gradova, naseljen je većinom italijanskim porodicama, čiji su sinovi Venecuelanci. To je retka pojava koja se ne može površno uzeti. Ako emigracija poslednjih godina nije dala željene rezultate, krivica nije do doseljenika. Isto tako ni Venecuelanaca. Krivo je rasulo koje za sobom povlači diktatura, koja je sagradila solitere i autostrade, koja je zaposlila radnu snagu kako je najbolje odgovaralo interesima njenih predstavnika, ali nije ostavila za sobom nijedan znak o zaštiti radnika, domaćih i stranih. Slučaj italijanskih doseljenika je simptomatičan. Samo trideset posto je nastanjeno u Venecueli sa porodicom. Ostali nisu to učinili, jer im nisu dozvoljavali uslovi rada. Za građevinskog radnika, čija se porodica nalazi u Evropi, materijalno je nemoguće dovesti je sa platom od dvanaest bolivara dnevno. Jedino što može da učini to je da potraži sobičak sa još pet drugova, da se liši zabava i pošalje neku uštođevinu svojoj porodici. Dve ili tri godine kasnije, bez ikakvih izgleda, ubijen samoćom, iseljenik se vraća u svoju otadžbinu. Pre Venecuelanaca, stranci su osetili nered masovnog naseljavanja. Od 1955. vladao je vertikalni nered, koji obično Venecuelanac nije mogao da upozna. U zemlju je 1955. došlo

dvadeset devet hiljada petsto četrdeset jedan Italijan, 1956. dvadeset jedna hiljada devetsto osamdeset osam, a 1957. samo šesnaest hiljada šesto sedamdeset devet. Glupa politika otvorenih vrata diktature tada je doživela slom.

Poslednja Galjardijeva podvala

Same vlasti u Italiji priznavale su da je deset posto doseljenika sastavljeno od avanturista. Šezdeset posto sastojalo se od poštenih radnika koji su dolazili u dobroj nameri, raspoloženi da se nastane, da stvore bolje uslove za život, sklope brak u Venecueli ili dovedu svoje porodice iz Evrope, i u oba slučaja da ostvare venecuelansko potomstvo. Tih šezdeset posto, sastavljenih od ljudi raspoloženih da obavljaju bilo koji pošten posao, bilo je prolazno mnoštvo koje je u toku devet godina diktature propatilo rame uz rame sa venecuelanskim radnikom – nepravde, neizmernu žeđ za bogaćenjem, eksploataciju i socijalnu neosetljivost diktature.

Među prvim Italijanima koji su stigli u Venecuelu – 1927. godine – stigao je i ambiciozni Kalabrijac, sa izvesnim iskustvom u građevinarstvu: branio se kako je umeo u toku godine dana, a potom se vratio u Italiju svestan i besan zbog neuspeha. Samo deset godina kasnije 1937. godine – vratio se ponovo u Venecuelu, ovog puta sa čvrstom namerom da se obogati na bilo koji način. Iseljenik Galjardi, u trenutku kada je Karakas bio skromni grad u velikoj latinoameričkoj provinciji, imao je zaslugu što je mnogo godina unapred sagledao izglede nesumnjivog napretka glavnog grada. Tu je ležalo poreklo njegovog bogatstva. Ali, on se učvrstio u vreme diktature. Raspoložen da ubrzava do beskonačnosti svoj zapanjujući ritam bogaćenja, Galjardi je uspostavio sve veze sa predstavnicima diktature; trgovao je sa njima, tovio sa njima svoje milione i njegova halapljivost odvela ga je do te krajnosti da je u

svoju ogromnu pustolovinu umešao i svoje najsiromašnije zemljake. Veliki deo osećanja koja su se poslednjih dana izražavala protiv došljaka posledica je priprema u Galjegosovom uredu, koje su čitane satima i satima u najdosadnijoj emisiji koju je imala televizija u čitavoj njenoj istoriji.

Posle toga, javno mnenje Venecuele nije bilo u stanju da mirno sagleda događaje. Istina je da su objavljene njegove liste, ali mnogi na njima nisu bili ni pitani, a čak su se pojavila imena operskih pevača koji su odavno umrli i kombinacije imena i prezimena onih koji, verovatno, nikad nisu ni postojali. Ukupno, Galjardi je uspeo da sastavi spisak od dvadeset hiljada ljudi.

I pored njegove velike moći, nije imao kontrolu nad dvadeset hiljada njegovih zemljaka, raspoloženih da ga prate u pustolovini. Na neki način, taj nesrećni izborni spisak – na kome je pisalo i »Napoli Bela«, što znači »Lepi Napulj«, iz čega se jasno vidi da nije ime nikakve osobe bio je ruganje Peresu Himenesu.

Italijansko diplomatsko predstavništvo u Venecueli nije našlo u ustavu svoje države član koji bi mu dozvoljavao da u tom trenutku zauzme odlučan stav kako bi se suprotstavilo glasanju svojih zemljaka. Činjenica je da je krajem novembra ambasador Italije zakazao skup konzularnih predstavnika i zabranio im ma kakvo javno mešanje u tu situaciju. Gospodin Roberto la Vilja, vicekonzul Italije u gradu Bolivaru, poslao je u Miraflores telegram podrške »U ime italijanske zajednice«. Gospodin La Vilja smenjen je u sledećih dvadeset četiri časa. Nemoguće je znati koliko je stranaca glasalo u plebiscitu jer je brojanje glasačkih listića bilo pod kontrolom diktature. Situacija doseljenika bila je potpuno razumljiva: nalazili su se pod neposrednom pretnjom tajne policije. Venecuelanci su ovoga puta bili žrtve terorističkog sistema iste vrste. Većina Venecuelanaca koji su se 16. decembra vratili na svoja radna mesta sa crvenim kartončićima, učinili su to iz straha od odmazdi diktature. Venecuelanci, u većini, i stranci, u

većini, bili su ovom prilikom žrtve terorističkog sistema koji se ni pred čim nije zaustavljao.

Ne odlaze svi iseljenici

Iako je povratak evropskih iseljenika u ovo doba godine normalna pojava, očigledno je da su na strane naseobine uticale kampanje neodgovornih elemenata, koje su pokušali da razviju protiv njih. Nekoliko iseljeničkih ureda bilo je prisiljeno da zatvori svoja vrata. Na karnevalu, jedan španski građanin bio je ubijen na ulici. U Punto Fiko – gde živi hiljadu sedamsto Italijana sa svojim porodicama – stranci su prošle nedelje bili pod pretnjom smrti. Ambasada Italije nije mogla da reši mnogobrojne molbe za zaštitu koje su iseljenici uputili poslednjih dana. Panika se širila. I ta situacija – opasna za strance – bila je još teža za Venecuelu.

Među molbama Italijana za povratak u otadžbinu, prvi put se pojavilo nešto vredno pažnje: nekoliko porodica sa decom koja su imala venecuelanski pasoš, pokušavalo je da se vrati u svoju zemlju. Sada to više nisu bili iseljenici bez posla, nego čitava generacija Venecuelanaca koji su se vraćali. U tri broda, koja su u nedelju 23-eg isplovila iz La Gvaire, bila je grupa dece rođena u Venecueli. Neka od njih govorila su samo španski.

Prvi put – zbog panike koju su stvorili nepoznati elementi – u svoju zemlju su se vraćali iseljenici koji su se već bili stalno nastanili u Venecueli, izborili sigurne položaje i čiji su sinovi išli u školu, pomešani sa venecuelanskom decom. Neke od tih porodica prodale su budzašto svoja dobra. Do ovog trenutka ne mogu se proceniti štete koje je ova odluka donela zemlji. Odliv deviza od 23. januara ne može se izračunati. U procesu rađanja ove hronike, načinjena je anketa među mnogobrojnim iseljenicima. Kroz nju se saznalo za stav stranaca prema događajima poslednjih dana, koji se, uglavnom, sastojao iz nemira i iščekivanja. Ali među

iseljenicima koji su bili dobro situirani u Karakasu, koji ne vole avanture, koji imaju svoj dom sa venecuelanskom decom, preovlađivao je osećaj punog poverenja u dobro srce venecuelanskog naroda. »Ja ne idem« – rekao je Tonio Čeki u svojoj mesarnici u Petari, u kojoj su radili zajedno kreoli i stranci. – Poznajem veoma dobro venecuelanski narod i znam da će me braniti od bilo kakvog napada.

Tonio Čeki je imao razloga da tako misli. Do pre dve godine je bio mornar. Kružio je oko rta Horn jedanput godišnje na teretnom brodu, i uvek je nosio u glavi jednu stalnu misao: da pronađe luku u kojoj će da se nastani, oženi i dobije decu. Među svim zemljama sveta, Tonio Čeki se odlučio za Venecuelu. »Dopada mi se ovaj svet od samog početka – objasnio je. – Iskreni su i gostoljubivi«. U oktobru 1946. ostao je u La Gvairi, odatle se preselio u Karakas, a iz Karakasa – do sada, zauvek, u mirni kutak Petare.

Kad se Tonio venčao sa Julijom, napravio je, a da toga nije bio svestan, korak u korist Venecuele. Julija je bila Italijanka, ali je došla kada je imala jedanaest godina, tako da je govorila španski isto tako dobro kao i abruces, složeni dijalekt njenih predaka. Danas ima troje dece i sva nose španska imena: Barbaru, od šest godina; Ritu od četiri i Antonija; debeljuškastog dečkića od tri godine, koji je pre petnaest meseci dobio nagradu na takmičenju dobrog zdravlja. Proces venecuelazacije ovde je bio očevidan samo za deset godina. Barbara, starija devojčica, govori i piše italijanski isto tako ispravno kao i španski. Rita, koja odgovara svojim roditeljima podjednako ispravno na španskom i italijanskom, uči da čita i piše na španskom jeziku. Antonio još ne ide u školu. Provodi skoro čitavo vreme u kući sa majkom i ispoljava naročitu otpornost prema jeziku svojih roditelja. Razume italijanski, ali uvek odgovara na španskom, na čistom kreolskom. Susedi i drugarice devojčica koje su videle napisano

prezime, ne izgovaraju ga »čeki« kao na italijanskom, nego »čeči« kao na španskom. To je novo venecuelansko prezime, sa dalekim stranim poreklom.

Doseljenici kao Antonio Čeki neće se iseliti. Oni su voljni da podele istu sreću sa Venecuelancima. Saglasni su da se potčine radnim zakonima koje budu donele buduće demokratske vlade i da efikasno i organizovano učestvuju u napretku Venecuele. Njihovi unuci setiće se neprijatnih događaja iz ovih dana kao beznačajnog poglavlja u teškoj, burnoj i slavnoj istoriji zemlje.

SAMO DVANAEST ČASOVA DA BI BIO SPASEN

Ovo *dete od osamnaest meseci osuđeno je na smrt zbog blagog ujeda jednog psa. Imalo je samo jednu subotu života. Jedini lek koji je mogao da obori ovu presudu nalazio se na pet hiljada kilometara.*

Bilo je to jedno loše subotnje popodne. Počinjala je vrućina u Karakasu. Bulevar Slavnih, obično bez gužve, bio je nepodnošljiv zbog automobilskih sirena, buke od motocikala, odsjaja asfalta pod vrelim suncem februara, gomila žena sa decom i pasa koji su takođe tražili svežinu popodneva. Jedna od žena, koja je izašla iz svoje kuće u tri i trideset u nameri da obavi kratku šetnju, vratila se smušena nešto kasnije. Čekala je bebu sledeće nedelje. Zbog njenog stanja, buke i vrućine zabolela je glava. Njen stariji sin od osamnaest meseci, koji je šetao s njom, nastavio je da plače pošto ga je neki smešni pas, mali i nestašan, ugrizao za desni obraz. Pred veče su mu stavili mast od žive i hroma. Dete je normalno večeralo i raspoloženo otišlo u krevet.

Na mirnom poslednjem spratu sa terasom ,u zgradi »Ema«, gospođa Ana de Giljen saznala je te iste noći da je njen pas ugrizao neko dete na Aleji Slavnih. Ona je veoma dobro poznavala Tonija, životinju koju je sama odgojila i dresirala, i znala je da je umiljat i bezopasan. Događaju nije pridavala značaj, U ponedeljak, kada se njen muž vratio sa posla, pas mu je izašao u susret. Sa do tada nepoznatom agresivnošću, umesto da maše repom, poderao mu je pantalone. Neko se popeo da joj kaže da je u toku nedelje Toni pokušao da ugrize jednog suseda na stepeništu. Gospođa Giljen je

ponašanje svog psa pripisala vrućini. U toku dana ga je zatvorila u spavaću sobu kako bi izbegla nezgode sa susedima. U petak, bez ikakvog izazova, pas je pokušao da ugrize i nju. Pre nego što je legla zatvorila ga je u kuhinju, dok joj neko bolje rešenje ne padne na pamet. Životinja, grebući vrata, cvilela je cele noći. Kad je služavka ušla sledećeg jutra u kuhinju, našla ga je pokornog i mirnog, sa izguljenim zubima punim pene.

U šest ujutru mrtav pas u kuhinji

Bila je subota 1. marta za većinu stanovnika Karakasa, ali za grupu ljudi koji se nisu međusobno poznavali, koji nisu patili od sujeverja prema suboti, koji su se probudili tog jutra u nameri da provedu običan dan, u Karakasu, Čikagu, Majamiju, Njujorku, i čak na dvanaest hiljada stopa visine na nekom teretnom avionu koji je preletao Karibe prema Majamiju, taj datum morao je da bude jedan od najuzbudljivijih, najmučnijih i najtežih. Supruzi Giijen, suočeni sa stvarnošću posle služavkinog otkrića, obukli su se na brzinu i izašli na ulicu bez doručka. Muž je otišao do radnje na uglu, užurbano potražio telefonski imenik i pozvao Institut za higijenu, u Univerzitetskom gradu, gde su, kako je čuo da se govori, pregledali mozak pasa uginulih iz nepoznatih uzroka, kako bi ustanovili da li su dobili besnilo. Bilo je veoma rano. Jedan pospani glas odgovorio mu je da niko ne dolazi do sedam i trideset.

Gospođa Giljen morala je da prođe dug i složen put da bi stigla do svog cilja. Kao prvo, morala je da se seti onoga trenutka, na Bulevaru Slavnih, gde počinju da se skupljaju dobri i vredni susedi, čoveka koji joj je rekao da je njen pas ugrizao jedno dete. Pre osam, u nekoj radnji, naišla je na jednu portugalsku služavku koja je mislila da je čula tu priču o psu od neke svoje komšinice. Ali, bio je to pogrešan put. Nešto kasnije primila je pogrešnu vest

da ujedeno dete živi veoma blizu crkve svetog Petra, u Čagvaramosu. U devet ujutru, sanitarni furgon odneo je mrtvog psa da bi ga pregledali. U deset, pošto je obišla jednu za drugom sve zgrade u okolini crkve svetog Petra, pitajući da li neko nešto zna o ugriženom detetu, gospođa Giljen je naišla na drugi trag. Italijanski radnici koji su gradili neku kuću na Bulevaru Univerzitetskog grada, čuli su u toku nedelje da se o tome govori. Porodica deteta živela je na sto metara od mesta na kome je ošamućena gospođa Giljen tragala santimetar po santimetar tokom celog jutra, u zgradi »Makuto«, stan broj osam. Na vratima je bila posetnica neke profesorke klavira. Moralo se pritisnuti dugme zvona koje je bilo na desnoj strani od vrata i upitati sluškinju iz Galjegosa za gospodina Reverona.

Karmeno Martin Reveron izašao je te subote, kao svakog dana, osim nedelje, u sedam i trideset pet ujutru. U svom »ševroletu« plave boje, koji je držao ispred ulaza u zgradu, otišao je do ugla Velaskes. Tu se nalazila prodavnica mlečnih proizvoda u kojoj je radio već četiri godine. Reveron je bio sa Kanarskih ostrva, imao je trideset i dve godine koje su iznenađivale u prvom trenutku zbog njegove spoljašnosti i dobrih manira. Nije imao nikakvog razloga da se tog jutra u subotu uznemiri. Imao je siguran položaj i uživao poštovanje svojih drugova na poslu. Oženio se pre dve godine. Njegov stariji sin, Roberto, napunio je osamnaest meseci u dobrom zdravlju. Poslednje srede doživeo je novo zadovoljstvo: njegova žena je rodila devojčicu.

Na svom položaju stručnog savetnika, Reveron je provodio većinu vremena na ulici, obilazeći mušterije. Dolazio je u prodavnicu u osam ujutru, obavljao najhitnije poslove, i nije se vraćao do sledećeg dana, u isto vreme. Toga dana, pošto je bila subota, vratio se izuzetno u prodavnicu u jedanaest pre podne. Pet minuta kasnije, pozvali su ga telefonom.

Glas koji nijednom pre toga nije čuo, ali koji je bio glas

očajne žene, sa četiri reči pretvorio mu je mirni dan u najstrašniju subotu njegovog života. Bila je to gospođa Giljen. Mozak psa je bio pregledan. Nije bilo nikakve sumnje: pas je bio besan. Dete je ujedeno sedam dana ranije, što će reći da se virus već razvijao u organizmu. Slučaj njegovog sina otežavalo je to što je ugrižen na opasnom mestu – licu.

Reveron se sećao kao more pokreta koje je pravio od trenutka kad je spustio slušalicu. U jedanaest i trideset pet, doktor Rodriges Fuentes iz Sanitetskog centra pregledao je dete, dao mu vakcinu protiv besnila, ali nije izražavao mnogo nade. Vakcina protiv besnila, koja se proizvodi u Venecueli, i koja je dala dobre rezultate, počinje da deluje sedam dana posle primanja. Postojala je opasnost da u sledećih dvadeset i četiri časa dete umre od besnila, bolesti stare kao što je ljudski rod, ali protiv koje nauka još nije otkrila lek. Jedino sredstvo je davanje morfijuma, da bi se ublažili bolovi dok ne naiđe smrt.

Doktor Rodriges Fuentes je bio jasan: vakcina je mogla da bude uzaludna. Ostajalo je samo da se pre nego što prođu dvadeset i četiri časa pronađe tri hiljade jedinica »iperimune«, seruma protiv besnila spravljenog u Sjedinjenim Američkim Državama. Za razliku od vakcine, serum protiv besnila počinje da deluje od trenutka kada se primi. Tri hiljade jedinica ne zauzimaju više mesta niti su teži od pakla cigareta. Nije trebalo da koštaju više od trideset bolivara. Ali, u svim apotekama u Karakasu odgovor je bio isti: »Nema«. Nekoliko lekara nisu ni znali za taj proizvod, iako se prvi put pojavio u katalozima proizvođača 1947. Reveron je imao rok od dvanaest časova da spase svoga sina. Spasonosni lek nalazio se na pet hiljada kilometara udaljenosti, u Severnoj Americi, gde su se radnje spremale za zatvaranje do ponedeljka.

U podne Viktor Saume daje SOS

Hitri Viktor Saume prekinuo je »Šou u dvanaest« na radio-televiziji u Karakasu, da bi objavio hitnu poruku. »Moli se – rekao je – osoba koja raspolaže ampulama seruma protiv besnila »imperimune«, da se javi hitno na telefon. Radi se o spasavanju života deteta od osamnaest meseci«. Istog trenutka, brat Karmela Reverona poslao je kablogram svom prijatelju Hustu Gomesu u Marakaibu, verujući da neko iz petrolejske kompanije raspolaže lekom. Drugi brat se setio prijatelja koji živi u Njujorku – gospodina Roberta Hestera i poslao mu hitan kablogram, na engleskom, u dvanaest i pet iz Karakasa. Gospodin Robert Herten se spremao da napusti tužnu njujoršku zimsku atmosferu da bi proveo vikend u okolini, pozvan od nekih prijatelja. Zatvarao je ured, kada mu je službenik iz Al Ameriken Kabla pročitao preko telefona kablogram koji je u tom trenutku stigao iz Karakasa. Razlika od pola časa između ta dva grada išla je u prilog trci sa vremenom.

Jedan televizijski gledalac u La Gvairi, koji je ručao pred televizorom, skočio je sa stolice i povezao se sa jednim poznatim lekarom. Dva minuta kasnije, tražio je vezu sa Radio-Karakasom i ta poruka je izazvala, u sledećih pet minuta, četiri hitna telefonska razgovora. Karmelo Reveron, koji nije imao telefon u svojoj kući, preselio se sa detetom u broj 37 ulice Lekuna Kantri Klab, gde je živeo jedan od njegove braće. Tu je primio, u dvanaest i trideset dva, poruku iz La Gvaire: sanitarna jedinica tog grada javila je da ima »imperimuna«. Jedna radio-patrola, koja se javila dobrovoljno, odvezla ga je tamo za dvanaest minuta, kroz gusti saobraćaj podneva, prolazeći semafore sa sto kilometara na čas. Bili su to dvanaest izgubljenih minuta. Jedna bolničarka, pospana ispred električnog ventilatora, rekla mu je da je to slučajna greška.

»Imperimuna« nemamo – reče. – Ali imamo velike količine vakcine protiv besnila.

Bio je to jedini određen odgovor koji je izazvala poruka

preko TV. Bilo je neverovatno da u Venecueli ne postoji serum protiv besnila. Slučaj kao što je Reveronovog deteta, čiji su časovi bili odbrojani, može se dogoditi u bilo kom trenutku. Statistike pokazuju da se svake godine registruju slučajevi osoba koje umiru usled ujeda besnih pasa. Od 1950. do 1952. više od pet hiljada pasa ugrizlo je osam hiljada stanovnika Karakasa. Od dve hiljade dovedenih na pregled, pet stotina su bili zaraženi. Za ove dve godine, dvadeset Venecuelanaca umrli su zaraženi ujedima.

Poslednjih meseci, higijenski zavodi uznemireni zbog čestih slučajeva besnila, pojačali su kampanju vakcinacije. Službeno, davano je pet stotina vakcina mesečno. Doktor Brisenjo Rosi, direktor Instituta za higijenu i međunarodni stručnjak na tom polju, naredio je strogo posmatranje sumnjivih pasa u toku četrnaest dana. Deset odsto je bilo zaraženo besnilom. U Evropi i Severnoj Americi, psima, kao i automobilima, potrebna je dozvola. Vakcinišu se protiv besnila i veša im se o vrat aluminijumska pločica na kojoj je urezan datum kad ističe rok. U Karakasu, i pored napora doktora Brisenja Rosija ne postoji propis koji to dovodi u red. Psi lutalice tuku se po ulicama i prenose virus koji će potom biti prenesen na ljude. Neverovatno je da se u ovim okolnostima nije našao serum protiv besnila u apotekama i da je Reveron morao da traži pomoć u solidarnosti ljudi koje nije ni poznavao i koje još uvek ne poznaje, da bi spasao svog sina.

U ponedeljak će biti suviše kasno

Husto Gomes, iz Marakamba, primio je kablogram skoro u isto vreme kada i gospodin Herter u Njujorku. Samo jedan član porodice Reveron ručao je mirno tog dana: dete. Do tog trenutka, bar na izgled, uživao je u izvrsnom zdravlju. Na Klinici, njegova majka nije imala pojma šta se događa. Ali, za vreme posete se uznemirila, pošto njen muž nije došao. Sat kasnije, jedan od njenih

zetova, na izgled veoma miran, došao je da joj kaže da će Karmelo Reveron doći kasnije.

Šest telefonskih razgovora doveli su Husta Gomesa u Marakambu, na pravi put za lekom. Jedna petrolejska kompanija, koja se pre mesec dana našla u situaciji da donese »imperimune« iz Sjedinjenih Američkih Država za jednog od svojih službenika, imala je hiljadu jedinica. To je bila nedovoljna doza. Serum se daje srazmerno prema težini osobe i težini slučaja. Za dete od dvadesetak kilograma dovoljno je hiljadu jedinica, dvadeset časova posle ujeda. Ali mali Reveron, koji teži petnaestak kilograma, bio je ujeden pre sedam dana, i to ne u nogu nego u lice. Lekar je smatrao da je potrebo da primi tri hiljade jedinica. U normalnim uslovima, to je doza za starijeg od oko šezdeset kilograma. Ali, nije bio trenutak da se odbaci hiljadu jedinica koje je poklonila petrolejska kompanija, nego ih je trebalo preneti u Karakas. U jedan i četrdeset pet po podne, Husto Gomes je javio telefonom da ide na aerodrom »Grano de pro«, u Marakaibu, da pošalje ampule. Jedan od braće Reveron raspitao se koji će avioni stići to popodne u Maraketiju i saznao da se u pet i deset spušta avion L47, koji dolazi iz Marakaiba. Husto Gomes, sa osamdeset kilometara na čas, otišao je do aerodroma, tražeći poznatu osobu koja dolazi u Karakas, ali je nije našao. Kako je bilo mesta u avionu, a nije se smeo gubiti ni jedan minut, kupio je kartu na aerodromu i otišao da lično odnese lek. U Njujorku, gospodin Herter nije zatvorio ured, otkazao je vikend, zatražio telefonski razgovor sa najmerodavnijima u toj oblasti u Sjedinjenim Američkim Državama, u Čikagu, i pokupio sva potrebna obaveštenja o »imperimunu«.

Takođe ni tamo nije bilo lako pronaći serum. U Sjedinjenim Američkim Državama, zbog kontrole vlasti nad psima, besnilo je na putu da potpuno nestane. Ima mnogo godina kako se nije pojavio slučaj besnila kod ljudi. Poslednje godine, zabeleženo je

samo dvadeset slučajeva besnih životinja na celoj teritoriji, i to na granici dveju država: Teksasa i Arizone. Pošto se lek ne prodaje, apoteke ga nemaju u skladištu. Može se naći u laboratorijama koje proizvode serum. Ali, laboratorije koje proizvode serum zatvorene su u podne. Iz Čikaga, u novom telefonskom pozivu, rekli su gospodinu Herteru gde u Njujorku može da nađe »iperimune«. Nabavio je tri hiljade jedinica, ali direktan avion za Karakas otišao je četvrt časa ranije. Sledeći redovni let – Delta 751 – ići će u nedelju noću i stići u Narketiju tek u ponedeljak. Pred svim tim, gospodin Herter je vakcine poslao na čuvanje kapetanu i uputio hitan kablogram Reveronu, sa svim pojedinostima, čak i brojem telefona. Delta je u Karakasu – 55.84.88 – da dođe u dodir sa službenicima i primi lek u Majketiji, u ponedeljak u zoru. Ali, tada je moglo biti suviše kasno.

Karmelo Reveron je izgubio dva dragocena časa kada je ušao zadihan u ured Panamerikena, na Bulevaru Urdaneta. Primio ga je dežurni službenik u odeljenju za karte, Karlos Ljorente. Bilo je dva i trideset pet. Kada je saznao o čemu je reč, Ljorente je to shvatio kao svoju ličnu stvar i doneo čvrstu odluku da nabavi serum iz Majamija ili Njujorka za manje od dvanaest časova. Pregledao je red letova. Ispričao slučaj šefu saobraćaja kompanije gospodinu Rodžersu Harmanu, koji je snivao popodnevni odmor i mislio da siđe u četiri po podne u La Gvairu. I gospodin Herman je isto tako uzeo slučaj kao ličnu stvar, konsultovao se telefonom sa lekarom Panamerikena u Karakasu, doktorom Herbigom – Bulevar Kaurimare, brdo Beljomonte – i u razgovoru od tri minuta naučio sve što treba da se zna o »imperimunu«. Doktor Herbig, tipičan evropski lekar koji se sporazumevao na nemačkom sa svojim sekretaricama, bio je zabrinut zbog problema besnila u Karakasu. Prošlog meseca je pregledao dve osobe koje su ujele divlje životinje. Pre petnaest dana jedan pas je uginuo pred vratima njegove ordinacije. Doktor Herbig ga je pregledao iz čiste naučne radoznalosti, i nije ni najmanje sumnjao u to da je uginuo

od besnila.

Gospodin Herman je pozvao telefonom Karlosa Ljorenta i rekao mu: »Upotrebite sva sredstva da nabavite serum«. To je bilo naređenje koje je čekao Ljorente. Specijalnim kanalom, rezervisanim samo za avione koji se nađu u opasnosti, poslao je u dvadeset i pedeset kablogram u Majami, Njujork i Majketiju. Ljorente je to učinio sa izvrsnim poznavanjem reda letenja. Svake noći, osim nedelje, polazi iz Majamija prema Karakasu teretni avion, koji stiže u Majketiju u četiri i pedeset u zoru sledećeg dana. To je let 399. Tri puta nedeljno – ponedeljkom, četvrtkom i subotom – polazi iz Njujorka avion 207, koji stiže u Karakas sledećeg dana, u šest i trideset. Kako u Majamiju, tako i u Njujorku imali su šest časova na raspolaganju da pronađu serum. Majketiji je javljeno da budu spremni. Svi službenici Panamerikena primili su naređenje da budu budni za svaku poruku koja će stići to popodne iz Njujorka i Majamija. Jedan teretni avion, koji je leteo prema Sjedinjenim Američkim Državama, uhvatio je poruku na dvanaest hiljada stopa visine i preneo je svim aerodromima na Karibima. Potpuno siguran u sebe, Karlos Ljorente, koji će dežurati do četiri po podne, poslao je Reverona kući sa samo jednim uputstvom:

Zovite me u deset i trideset na telefon 71.87.50. To je telefon u mojoj kući.

U Majamiju, R. H. Stigvart, dežurni službenik u Odeljenju za putne karte, primio je skoro odmah poruku iz Karakasa, preko teleprinterskih uređaja. Pozvao je telefonom doktora Martina Mangelea, šefa lekara Odeljenja za Latinsku Ameriku, ali je morao da obavi još dva telefonska razgovora pre nego što ga je pronašao. Doktor Mangele se zauzeo za slučaj. U Njujorku, deset minuta pošto su primili poruku, našli su jednu ampulu od hiljadu jedinica, ali u osam i trideset pet izgubili su nadu da će pronaći i ostalo. Doktor Mangele, u Majamiju, potpuno je iscrpeo i poslednja

sredstva, zvao je Džekson Memorijal Ospital, koji se odmah povezao sa svim bolnicama u oblasti. U sedam uveče, doktor Mangele, koji je čekao u svojoj kući, nije primio nikakav odgovor od Džekson Ospitala. Let 339 počinjao je kroz dva i po časa. Aerodrom se nalazio na dvadeset minuta.

Poslednji minut: temperatura povećana za stepen i po

Karlos Ljorente, Venecuelanac od dvadeset osam godina, neoženjen, predao je dežurstvo Rafaelu Karilju, u četiri, i ostavio mu precizna uputstva šta mora da uradi u slučaju da stignu kablogrami iz Severne Amerike. Odvezao je na pranje svoj automobil, zelenocrn, model 55, misleći kako je u to vreme, u Njujorku i Majamiju, ceo jedan sistem bio u pokretu da bi se spaslo Reveronovo dete. Iz benzinske stanice gde je prao automobil pozvao je telefonom Karilja i ovaj mu je rekao da još nije stigla nikakva vest. Ljorente je počeo da brine. Otišao je svojoj kući, Bulevar La Floresta, La Florida, gde je živeo sa svojim roditeljima, i večerao bez apetita, misleći da će kroz nekoliko časova Reveron zvati telefonom a on neće imati nikakav odgovor. Ali u osam i trideset pet, Kariljo ga je pozvao iz ureda da mu pročita kablogram koji je stigao iz Njujorka: letom 207, koji će stići u Majketiju u nedelju u šest ujutru, dolazi hiljadu jedinica »imperimuna«. Za to vreme, jedan od braće Reveron primio je Hustosa Gomesa, koji je sišao trčeći iz aviona u Marakaibi, sa prvih hiljadu jedinica koje su bile date detetu to isto popodne. Osim onih hiljadu, koje su apsolutno sigurno stizale iz Njujorka, nedostajalo je još hiljadu. Kako Reveron nije ostavio broj telefona, Ljorente ga nije o tome obavestio, ali je izašao nešto mirniji u devet časova, zbog neke privatne stvari. Ostavio je svojoj majci pismeno naređenje:

Gospodin Reveron će zvati u deset i trideset. Neka odmah

pozove gospodina Karilja, u uredima Panamerikena.

Pre nego što je izašao, lično je pozvao Karilja i rekao mu da, ako je moguće, ne upotrebljava centralnu liniju posle deset i petnaest, kako Reveron ne bi naišao na zauzet telefon. Ali u to vreme Reveron je osećao da kola idu nizbrdo. Pošto je dete primilo prvu dozu seruma, nije htelo više da jede. Te noći nije pokazivalo uobičajenu živahnost. Kad su ga smestili u postelju, imalo je malu temperaturu. U nekim slučajevima, veoma retkim, od seruma protiv besnila prete izvesne opasnosti. Doktor Brisenjo Rosi, iz Higijenskog instituta, nije se odlučio da ga proizvodi dok ne bude potpuno ubeđen da osoba koja je primila serum nije izložena nikakvom riziku. Proizvod obične vakcine nema komplikacija: za životinje je to živi virus u embrionu pileta, koji daje imunitet od tri godine, od samo jedne doze. Za ljude, pravi se od jagnjećeg mozga. Kad je primetio da njegovo dete ima temperaturu, Reveron, koji je znao da je proizvod seruma opasniji, smatrao je da su sve nade izgubljene. Ali njegov lekar ga je umirio. Rekao mu je da samo može da naiđe prirodna reakcija.

Spreman da se ne prepusti očajanju zbog svega ovoga, Reveron je zvao Ljorenteovu kuću u deset i trideset. Ne bi to učinio da je znao da u to vreme još nije stigao nikakav odgovor iz Majamija. Ali Džekson Ospital je javio u osam i trideset doktoru Mangeleu da je nabavio pet hiljada jedinica posle munjevitog traganja u susednom mestu. Doktor Mangele je lično pokupio ampule i otišao sa njima na aerodrom što je brže mogao, gde se jedan DC–6B spremao za noćni let. Sledećeg dana nije bilo aviona za Karakas. Da doktor Mangele nije stigao na vreme, morao bi da čeka do ponedeljka u noć. Bilo bi suviše kasno. Kapetan Giljis, veteran avijacije i otac dvoje dece, lično je primio ampule i uputstva koja je rukom napisao doktor Mangele. Pozdravili su se. Avion je poleteo u devet i trideset u trenutku kada se Reveronovom detetu, u Karakasu, temperatura povećala za stepen

i po. Doktor Mangele video je sa hladne terase aerodroma divno uzletanje aviona. Potom je skoknuo dve i po stepenice do kontrolnog tornja i izdiktirao poruku koja je trebalo da bude emitovana Karakasu posebnim kanalom. Na bulevaru Urdaneta, u usamljenom uredu, utopljen u odbleske neonskog svetla, Kariljo pogleda na časovnik. Deset i dvadeset. Nije imao vremena da pada u očajanje. Skoro odmah, teleprinter je počeo da javlja u grčevitim skokovima i Kariljo je pročitao slovo po slovo, tumačeći u glavi unutrašnje znake kompanije, kablogram doktora Mangelea: »Šaljemo preko kapetana Giljisa, let 399, pet ampula seruma pod brojem 26 – 12 – 59 – 67 87. Stop. Dobijeno od Džekson Memorijal Ospital. Stop. Ako je potrebno još seruma, mora se hitno tražiti od laboratorije Lederle u Atlanti, Džordžija«. Kariljo otcepi kablogram, potrča do telefona i pozva 71.87.50 – broj Ljorenteovog stana, ali telefon je bio zauzet. To je Karmelo Reveron razgovarao sa Ljorenteovom majkom. Kariljo je obesio slušalicu. Minut kasnije, Reveron je pozvao Kariljov broj iz jedne radnje u La Floridi. Veza je bila odmah uspostavljena.

– Halo – reče Kariljo.

S mirom, koji dolazi posle nervoznog umora, Reveron je postavio pitanje koga se više ne može setiti. Kariljo mu pročita kablogram reč po reč. Avion će stići u četiri i pedeset u zoru. Vreme je izvanredno. Nema nikakvog zakašnjenja. Nastupi kratka tišina. »Nemam reči da vam zahvalim«, prošaputa Reveron, sa druge strane linije. Kariljo nije znao šta da kaže. Kad je spustio slušalicu, osetio je da mu kolena ne drže težinu tela. Bio je potresen, smušen, uzbuđen, kao da je spasao život sopstvenog sina.

Međutim, detetova majka je mirno spavala: nije ništa znala o drami koju je njena porodica doživela tog dana. I to još uvek ne zna.

KOLUMBIJA: NAJZAD GOVORE GLASOVI

Mirno, glasovima žena, država ponovo stiče demokratiju.

Posle osam godina, devet meseci i jedanaest dana bez izbora, kolumbijski narod ponovo se vratio glasačkim kutijama da bi uspostavio Kongres koji je bio raspušten 12. novembra 1949. po naređenju Marijana Ospina Peresa, konzervativnog predsednika, koji je pre toga bio skromni multimilioner. Ovaj nasilnički čin započeo je u tri i trideset jedne subote, posle razdoblja od tri uzastopne diktature koje još uvek koštaju državu dvesta hiljada mrtvih i najteži ekonomski i društveni poremećaj u čitavoj istoriji zemlje. Neumoljivo oružano progonstvo liberala izopačilo je izbornu stvarnost. Apsolutizam Rohasa Viljegasa završio se izborima. Sa vojnom huntom od pet članova koji su se ponašali sasvim neutralno, bez razmetanja snagom, i kolumbijsko javno mnenje podvrgnuto je poštenom prebrojavanju.

U Bogoti, gde pada kiša trista šezdeset pet dana godišnje, sunce nije nestajalo ni za trenutak. Uz predostrožnost zbog nereda koji bi mogle da izazovu poslednje pristalice Rohasa Pinilje, još uvek prilepljene za administraciju, birači su izašli da glasaju pre nego što su otvorena izborna mesta. U to vreme, jedan snažni i dugi pucanj na nekom mestu u gradu, izazvao je trenutak uzbune. Ali ne više od jednog minuta: ispostavilo se da je to vatromet koji su ispalili liberali, da bi proslavili izbore. Petnaest minuta kasnije počela je borba. Nekoliko redova ispred stolova za glasanje imali su po kilometar dužine. Nikada se za poslednjih dvadeset godina nije glasalo sa toliko žudnje. »Da se poklanja novac – komentarisao je neko na ulici – ne bi čekalo toliko njih«. Vojne

patrole, koje su ličile na naoružane turiste, morale su da intervenišu samo u poslednjem minutu, da bi umirile birače koji zbog kratkoće vremena, zbog masovnog glasanja građana, nisu uspeli da dođu do stolova za glasanje. U nekim delovima grada produžili su izbore za jedan čas. Pri svemu tome, u pet po podne jedne nedelje sa manje uličnih nereda nego normalnih nedelja, proračunato je da najmanje trideset hiljada osoba u Bogoti nije uspelo da glasa.

Prisustvo žena unosilo je neobičan prizvuk tog dana. U svojoj prvoj godini vladavine, sa demagoškom namerom koja je ispala potpuno akademska, Rohas Pinilja dao je ženama pravo glasa. Ali, nije im dao priliku da ga ostvare. Sada su žene prvi put stale pred glasačke kutije, i učinile su to sa mnogo oduševljenja i nestrpljenja, koji su bili suviše povezani sa ženskom radoznalošću. Poslednji popis pokazao je da u Kolumbiji postoji sedam žena na jednog muškarca. Ovi izbori to nisu sasvim potvrdili, odziv je porastao samo za trideset pet posto. Ali suprotno onome što se očekivalo u zemlji u kojoj crkva ima ogroman uticaj, ženski glasovi se nisu priklonili klerikalnim grupama.

Kardinal: »Ako Laureano progovori, biće isključen iz crkve«

Poslednjih dana, učešće klera u politici, koje se nije neposredno sprovodilo na ulici, vaskrslo je na prvim novinskim stranama. Kler je konzervativan, a konzervativizam klerikalan. Ali podela te partije u tri nepomirljiva krila razjedinilo je kler i nateralo njegove poglavare da učestvuju u uličnim borbama. Da bi usmerio konzervativno mnenje u korist liste sa Giljermom Leonom Valensijom na čelu, službeni list metropolitanske kurije »Katolicizam«, objavio je prošle nedelje snažan uvodnik protiv Laureana Gomesa, protivnika Valensije, ne samo na izborima, nego isto tako najotvorenijeg i najvatrenijeg neprijatelja njegove

predsedničke kandidature. U tom uvodniku, podsećano je na jednu tek minulu istoriju: u svom izgnanstvu u Benidormu, u Španiji, Gomes je optužio kolumbijski kler da podržava Rohasa Pinilju. Kler nije odgovorio. Sada, da bi pojačao svoj uticaj i učešće u pokretu koji je obarao Rohasa Pinilju, kler je pokušao da predstavi Laureana kao oportunističkog katolika, neprijatelja klera. »Republika« – list Ospina Peresa koji podržava listu Valensije objavila je po celoj širini na prvoj strani, u petak 14. fotografiju jedanaest valensijanističkih biskupa. Ali provincijski sveštenici, branioci Laureana, počeli su da šalju telegrame podrške starom, bolesnom i borbenom konzervativnom vođi. Laureano, sa svoje strane, spremio je i snimio na magnetofonskoj traci govoranciju od sat i po protiv crkvene hijerarhije. U svom listu »EI Siglo« objavio je četiri časa pre izbora da će te iste noći govor biti pročitan preko radija i da će on reći, navodeći datume i imena, kakvo je bilo učešće crkvene hijerarhije u Rohasovoj diktaturi. Kardinal Krisanto Luke, džin seljačkog porekla, koji izgleda da dobro zna šta radi, pozvao je vojnu huntu telefonom i predočio, daće Laureano, ukoliko pročita govor, biti isključen iz crkve. General Rafael Navas Pardo, koji izgleda da je huntin diplomati, posetio je Laureana Gomesa u subotu u sedam uveče, pola časa pre emisije na radiju koju je ceo narod očekivao, sa uzbudljivom radoznalošću i upozorio ga da će taj slučaj izazvati poremećaj javnog reda. Laureano je odložio emisiju.

Situacija u samoj konzervativnoj partiji, koja je bila velika nepoznanica na izborima, najzad je rešena u korist Laureana Gomesa, čije su liste dobile većinu glasova u njegovoj partiji. Liste Valensije, koje je podržao Ostin Peres – možda najbogatiji čovek u Kolumbiji – i stara i uticajna finansijska oligarhija, zauzele su drugo mesto. Poslednje mesto, beznačajno, pripalo je Hilbertu Alsatu Avendinji, koji je sa poslednjim pristalicama Rohasa Pinilje organizovao odvojeni pokret fašističkog tipa. Ništa od Narodnog fronta – govorio je Alsato Avendinja. – Treba ponovo zadobiti

vlast, za prevlast goda[{1}]. Ali njegov program je sadržao opasnost: bio je jedini koji je prikazivao očajnu ekonomsku situaciju kroz koju je prolazila država, i u jednom trenutku se pomislilo da bi to moglo biti seme za pokret kao onaj Gajtanov. Ali Kolumbijci nisu zaboravili da je Alsata bio poslednji konzervativac koji je napustio Rohasa Pinilju, da je bio njegov odani ambasador u Španiji sa ogromnom platom i član pokreta čiji su pripadnici bili nosioci Rohasove diktature.

S *objektivnim sudijom, odlučuje se večiti »meč« liberali – konzervativci*

Situacija liberalne partije, koja se predstavljala strogo vezana za Ljerasa, nije izgledala mnogo umirujuća dvadeset i četiri časa pre izbora. Govorilo se o unutrašnjem cepanju, opasnijem nego kod konzervativaca, jer nije bilo administrativnog nego ideološkog karaktera. Nezadovoljstvo liberala rodilo se zbog načina na koji su pravljene kandidatske liste. Na listama koje su stizale iz raznih oblasti bilo je mnogo novih imena. Ljeras je primio liste u svom uredu na Bulevaru Himenes de Hesada, izbrisao neka imena, zamenio redosled kandidata i dodao imena svojih odanih partijaca kojih nije bilo na listi. Rezultat je bio veoma jednostavan: lista liberala je bila sasvim ista kao i ona od pre dvadeset godina, sa svim članovima stare liberalne oligarhije.

Ljeras je bio pametan da objavi svoje konačne liste kada liberali nisu imali više vremena da izađu na izbore sa otcepljenim krilom. Samo dve nedelje ranije pojavila se lista sa pravnikom Dijegom Montanjom Kueljarom na začelju, starim stručnjakom za petrolejske štrajkove> čije su veze sa komunistima u ilegalstvu dosta poznate. Pokret se zvao »Liberalna narodna partija«. Na čelu liste za skupštinu Kundinamarka bio je Huan de la Krus Valera, vođa u espadrilama, stari gerilac, koji je pre godinu dana,

kada je ministar vlade Hose Marija Viljareal došao da ga poseti u njegovim barakama u brdima, kako bi se sporazumeli o razoružanju, pozdravio sledećim rečima: »Vrlo dobro, gospodine ministre, da razgovaramo kao gerilac sa gerilcem«. Ta narodna lista je imala jednu grešku: nijedan liberal nije smatrao Montanju Kueljara svojim istomišljenikom, ali komunisti intelektualci, koji rukovode tom partijom bez masa, smatrali su ga snalažljivim. I pored simpatija koje je probudila narodna lista – posebno zbog toga što je to bila lista odvojenih – mnoštvo liberala, s oduševljenjem iz dobrih vremena, sa izvanrednom disciplinom, i pored nezadovoljstva načinom na koji je Ljeras promenio konačne liste, dali su službenim listama liberala većinu ukupnih glasova.

Ovoga puta liberalima se nije mogla poreći većina. Nikome nije palo na pamet da vojnu huntu u Kolumbiji optuži kao liberale, koja je u nedelju poslala po jednog izbornog delegata u svaku opštinu, i svaki je bio vojno lice.

Hunta je predstavljala čvrstu vladu, sa jakom podrškom obe partije, i imala je potpun nadzor nad vojskom i javnim redom. Ali, u isti mah pokazala je odlučnu nameru da vlast preda građanstvu. I da je bilo samo zbog dobre trgovine, to je najbolje što su mogli da učine članovi hunte. Njenih pet članova povući će se kao divizijski generali sa penzijom od po tri hiljade dolara mesečno, u zvanju bivših predsednika i sa oreolom očeva otadžbine, što darežljiva kolumbijska štampa neće osporiti. I, kao da im to nije bilo dovoljno, digli su ruke od onog problema bez rešenja, onog strašnog problema koji se zove ekonomska i socijalna situacija u zemlji. Objektivnost kojom je vlada jemčila javni red u toku izbora, mogla je da bude samo dokaz njene želje da preda vlast. Izračunato je da je bilo koje nedelje u Kolumbiji, samo u saobraćajnim nesrećama bilo više mrtvih nego ove glasačke nedelje: samo troje.

Bitke na ulicama se nisu vodile između konzervativaca i

liberala. Vodile su se među raznim krilima konzervativaca. Ali čak i te grupe, koje su stručnjaci za nagle akcije, u poslednji čas odrekle su se pravljenja nereda. Na ulicama Bogote, u subotu uveče, valensisti su izlepili svoje plakate. Potom su došli pripadnici Alzatiste i izlepili svoje pored njih, a laureanisti, koji su čekali do pet časova u nedelju ujutru, postavili su svoje plakate preko svih njih. Ali pre zore, grupa naoružana kantama crne boje i debelim četkama, izbrisala je i Laureana Gomesa. Svako je vikao šta je hteo, a da nije bio ometan ni od koga. U jedanaest i trideset ujutru, Alvaro Gomes Urtado i neki jezuitski sveštenici doveli su Laureana Gomesa na glasanje u Narodnu skupštinu. Četvrt časa ranije, bivši predsednik Alfonso Lopes, liberal, stigao je na isto glasačko mesto, ali nije mogao da glasa: izgubio je listić. Laureano Gomes, koga su preneli na nosilima preko skupštinskog stepeništa, držao je svoj u ruci. U trenutku kad je spuštao listić, bio je toliko zbunjen i uzdrhtao, da je jezuitski sveštenik morao da mu pomogne. Gomila iskupljena na trgu Bolivar, gde su zvona sa katedrale davala prvi znak za misu u dvanaest, izbacila je zaglušujući krik koji se nikada nije čuo u istoriji Kolumbije, i koji je bio spoj vladajućih snaga u zemlji:

– Živeo Laureano Gomes! Živela liberalna partija!

Komentator liberala, čija zapažanja nisu objavljena u novinama jednostavno zbog toga što novine iz sve snage brane jedinstvo, rekao je: »Ljeras je pronašao veliko rešenje za svoju partiju: pretvorio je liberalnu u veliku konzervativnu partiju«. Sve u svemu, objašnjenje za nedeljni red nije se zasnivalo na nedostatku sukoba između konzervativaca i liberala, nego jednostavno na vladinoj objektivnosti. Jedna od važnih stvari bila je dokazana u nedelju: glasačke grubosti postoje samo kad ih organizuje vlada koja sprovodi izbore.

U dvanaest i petnaest, Giljermo Leon Valensija, predsednički kandidat bez izgleda i veliki gubitnik dana, stigao je u Narodnu

skupštinu da glasa. Valensija je čuven zbog svojih namernih gripova: svaki put kada mora da se suoči sa nekom osetljivom situacijom, ostaje u krevetu, sa gripom skrojenim po meri. Poslednje nedelje, Valensijin položaj se pogoršao, i više mu nije bio dovoljan diplomatski grip, pa je morao da izmisli pravi. Bio je iscrpen, ali je primio stidljivo odobravanje koje mu je nešto značilo. Kako su stvari stajale pre izbora, Valensija je imao mogućnosti, iako već prilično oslabljene, da bude jedini kandidat obe partije na predsedničkim izborima koji bi se održali 5. maja, to jest, kroz četrdeset dana. Laureano ,se tome usprotivio. Ali, u onom trenutku Laureano nije bio ovo što je sada, najjači čovek. Ljeras, koji je Valensiju izbacio u javnost, u sporazumu sa finansijskom oligarhijom na jednoj skoro tajnoj večeri u Kantri klubu Bogote, dok je još Rohas Pinilja bio na vlasti, nije ga podržavao, niti je bio saglasan sa njim u poslednje vreme. Valensija je pokazao da ima dve teške mane koje nisu bile vidljive kada je počeo svoju akademsku kandidaturu: neumerenost u govorima i nezasitu sklonost prema alkoholu. Izbori su pokazali, iako to nije bila njihova namera, da Valensija nema nikakvu popularnost.

Sa liberalnom partijom koja će samo zbog discipline bez oklevanja glasati za Ljerasovog kandidata; sa konzervativnom partijom koju kontroliše Laureano Gomes, i sa Giljermom Leonom Valensijom, koji je potpuno izgubio ugled, problem za vođe obe partije bio je da se saglase sa jednim jedinim kandidatom koji će kroz četrdeset pet dana biti izabran za predsednika republike. Vremena za sporazum nije bilo. Ono je proteklo u ručkovima i večerama. »Kandidat mora da bude konzervativac«, rekao je Ljeras, »i niko ga otuda neće pomeriti«. »Kandidat mora da bude Ljeras«, rekao je Laureano, tradicionalni neprijatelj liberala. Ljeras nije pristao. Zbog nedostatka vremena, najbolje obavešteni krugovi tvrde da će se rešenje naći u rukovođenju zemljom od strane više ljudi, i to građanskih političara. Ulična formula je

određenija: treba sastaviti konzervativno rukovodstvo na čelu sa Ljerasom.

KARAKAS BEZ VODE

Pošto je u sedam ujutru čuo izveštaj preko radija, Samuel Burkart, nemački inženjer koji je živeo sam u Penthausu na Bulevaru Karakas, u Svetom Bernardinu, otišao je u radnju na uglu da kupi bocu kisele vode da bi se obrijao. Bio je 6. jun 1958. Suprotno onome što se uvek dešavalo otkad je Samuel Burkart stigao u Karakas, pre deset godina, to jutro ponedeljka izgledalo je mrtvački mirno. Sa bulevara Urdaneta nije dopirala buka automobila ni lupa motocikla. Karakas je ličio na avetinjski grad. Žarka vrućina poslednjih dana bila je nešto popustila. Ali na visokom nebu, jarko plavom, nije se kretao nijedan oblak. U vrtovima vila, na trgu Zvezda, drveće je bilo mrtvo. Drveće na bulevarima, obično prepuno crvenih i žutih cvetova u to doba godine, pružalo je prema nebu ogromne ogolele grane.

Samuel Burkart morao je da stane u dugi red u prodavnici da bi ga uslužila dva portugalska trgovca koji su razgovarali sa kupcima o istoj temi, jedinoj temi za poslednjih četrdeset dana, koja je tog jutra pukla preko radija i novina kao dramatična eksplozija: vode je nestalo u Karakasu. Prethodne noći objavili su strogo ograničenje koje je naredio INOS zbog poslednjih sto hiljada kubnih metara u rezervoaru La Mariposa. Tog jutra, kao posledica najjačeg leta koje je ispatio Karakas za poslednjih sedamdeset devet godina, bilo je ukinuto puštanje vode. Poslednje zalihe bile su namenjene najneophodnijim službama. Vlada je već dvadeset i četiri časa preduzimala najneophodnije mere kako bi se izbeglo da stanovništvo poumire od žeđi. Da bi se jamčio javni red, preduzete su mere, uz pomoć brigada sastavljenih od studenata i profesionalaca, kako ne bi došlo do opasnosti. Broj novinskih

strana smanjen je na četiri, objavljivana su službena uputstva gradskom stanovništvu kako da postupa da bi savladalo krizu i izbeglo paniku.

Burkartu nije pala na pamet jedna stvar: njegovi susedi morali su da spremaju kafu sa kiselom vodom, a rekli su mu da je prodaja voćnih sokova i gaziranog pića ograničena prema naređenju vlasti. Svaki kupac je imao pravo na određenu količinu koja se sastojala od jedne limenke voćnog soka i jednog gaziranog pića dnevno, do novog naređenja. Burkart je kupio limenku soka od pomorandži i odlučio se za bocu limunade da bi se obrijao. Samo, kada je to počeo da radi, otkrio je da limunada seče sapun i ne pravi penu, tako da je objavio stanje gotovosti i obrijao se sokom od bresaka.

Prvo oglašavanje katastrofe: jedna žena zaliva vrt

Sa svojim savršeno kvadratnim mozgom Nemca i svojim ratnim iskustvom, Samuel Burkart je znao da blagovremeno proračuna smisao te vesti. To je učinio još pre tri meseca, kad je u jednim novinama pročitao sledeće obaveštenje: »U La Mariposi ima vode još samo za šesnaest dana«.

Normalni kapacitet brane La Mariposa, koja Karakas snabdeva vodom, je devet i po miliona kubnih metara. U to vreme, i pored ograničenja INOS-a i preporuka da se ekonomiše vodom, zalihe su se smanjile na oko pet miliona i dvesta kubnih metara. Jedan meteorolog objavio je u novinama, u neslužbenom razgovoru, da kiša neće padati do juna. Nekoliko nedelja kasnije, davanje vode se smanjilo na količinu koja je već bila uznemirujuća, iako stanovništvo tome nije pridavalo važnost koju bi trebalo: sto trideset hiljada kubnih metara dnevno.

Kada bi odlazio na posao, Samuel Burkart je pozdravljao jednu susetku, koja je u svom dvorištu od osam časova ujutru

zalivala travu. Jednom prilikom joj je pomenuo potrebu da ekonomiše vodom. Uvijena u svilenu kućnu haljinu sa crvenim cvetićima, ona je slegla ramenima: »To su novinarske smicalice da bi nam ulili strah« – odgovorila je. »Dogod bude vode, ja ću zalivati moje cveće«. Nemac je pomislio kako bi morao da prijavi policiji, kao što bi to učinio u svojoj zemlji, ali nije se usudio jer se setio da je duhovno ustrojstvo Venecuelanaca potpuno različito od njegovog. Pažnju mu je naročito privlačio metalni novac u Venecueli, na kome nema ispisanih vrednosti. I, mislio je da to pripada logici neshvatljivoj za Nemce. Ubedio se u to kad je primetio da je nekoliko javnih vodoskoka, iako ne najvažnijih, radilo i dalje, i pored objave u novinama, u aprilu, da se zalihe vode snižavaju za sto pedeset hiljada kubnih metara svakih dvadeset i četiri časa. Nedelju dana kasnije objavljeno je da se izaziva veštačka kiša na glavama Tuja – životnom izvoru Karakasa – i to je kod vlasti izazvalo izvestan optimizam. Ali, ni krajem aprila kiša nije pala. Siromašne četvrti ostale su bez vode. U stambenim četvrtima voda je svedena na jedan čas dnevno. U svome uredu, pošto i tako nije imao šta da radi, Samuel Burkart je upotrebio logaritamske tablice koje su mu otkrile da, ako stvari nastave ovako kako su počele, vode će biti najdalje do 22. maja. Prevario se, možda zbog neke greške objavljene u novinama. Krajem maja, voda je i dalje bila ograničavana, ali neke domaćice su uporno zalivale svoje biljke. Čak se u nekom vrtu, skrivenom među drvećem, video vodoskok, otvoren tokom sata dok je trajalo puštanje vode. U zgradi u kojoj je stanovao, jedna gospođa se hvalisala da nijednog trenutka nije odustala od svog svakodnevnog kupanja. Svako jutro skupljao je vodu u sve moguće posude. Bila je objavljena na vreme vest koja je pukla naširoko po svim novinama. Zalihe La Maripose bile su dovoljne za samo još dvadeset i četiri časa. Burkart, koji je imao kompleks svakodnevnog brijanja, nije mogao ni zube da opere. Otišao je u ured, misleći da se možda ni jednog trenutka rata, čak ni kad je

učestvovao u povlačenju afričkog korpusa u pustinji, nije osetio tako napadnut žeđu.

Na ulicama pacovi umiru od žeđi. Vlada traži smirenost

Prvi put za deset godina Burkart je otišao pešice u svoj ured, koji se nalazio nekoliko koraka od Ministarstva saobraćaja. Nije se usudio da koristi svoj automobil iz straha da mu se ne pregreje motor. Ali, nisu svi stanovnici Karakasa bili toliko predostrožni. Na prvoj benzinskoj stanici zatekao je red automobila i grupu bučnih vozača, koji su se svađali sa vlasnikom. Napunili su svoje rezervoare benzinom, u nadi da će dobiti i vodu kao u normalnim vremenima. Nije moglo ništa da se učini. Jednostavno, nije bilo vode za automobile. Bulevar Urdaneta nije mogao da se prepozna: u devet ujutru nije bilo više od desetak vozila. Nasred ulice bilo je nekoliko pregrejanih automobila koje su vlasnici napustili. Barovi i restorani nisu otvarali svoja vrata. Obesili su table na gvozdenim zastorima: zatvoreno zbog nestašice vode. Tog jutra objavljeno je da će autobusi raditi samo u vreme najveće navale. Na stanicama, redovi su zauzimali nekoliko blokova u sedam časova ujutru. Sve ostalo na Bulevaru imalo je normalan izgled, ali u zgradama niko nije radio: ceo svet je bio na prozorima. Burkart upita nekog druga u uredu, Venecuelanca, šta rade ljudi na prozorima, i on mu odgovori:

– Posmatraju nestašicu vode!

U dvanaest, vrućina se sručila nad Karakas. Tek tada je počela zabrinutost. U toku celog jutra, kamioni INOS-a, kapaciteta do dvadeset hiljada litara, delili su vodu po stambenim četvrtima. Petrolejske kompanije ustupile su trista kamiona-cisterni za prebacivanje vode do glavnog grada. Svaki od njih, prema službenim proračunima, mogao je da napravi po sedam vožnji dnevno. Ali, jedna nepredviđena prepreka poremetila je planove:

prilazni putevi bili su zakrčeni od deset ujutru. Žedno stanovništvo, posebno u siromašnim krajevima, navaljivalo je na cisterne, i bilo je potrebno posredovanje javnih snaga da bi se uspostavio red. Stanovnici sa brda, očajni, sigurni da kamioni za snabdevanje ne mogu stići do njihovih kuća, sišli su u traganju za vodom.

U dvanaest i trideset, predsednik vojne hunte, preko vladine stanice, jedine čiji program nije bio skraćen, zatražio je od stanovništva da se smiri, u govoru od četiri minuta. Odmah zatim, kratke izjave su dale političke vođe, predstavnik Univerzitetskog fronta i predsednik Rodoljubivog udruženja. Burkart, koji je prisustvovao masovnom ustanku protiv Peresa Himenesa pre pet meseci, imao je neko iskustvo: stanovništvo Karakasa je izuzetno disciplinovano. Naročito je veoma osetljivo na kampanje koje podstiču radio, štampa, televizija i leci. Ni najmanje nije sumnjao da taj narod zna kako da se ponaša u tom vanrednom stanju. Zbog toga je u tom trenutku zabrinjavala jedino njegova žeđ. Sišao je stepenicama stare zgrade u kojoj se nalazio njegov ured i na jednom odmorištu naišao na mrtvog pacova. Nije tome pridao nikakav značaj. Ali, to popodne, kada je izašao na balkon svoje kuće da se rashladi pošto je popio litar vode iz kamiona-cisterne koji je prošao ispred njegove kuće u dva, video je gomilu na trgu Zvezda. Radoznalci su prisustvovali strašnom prizoru: iz svih kuća izlazile su životinje izluđene žeđu. Mačke, psi, miševi, izbijali su na ulicu da traže olakšanje za svoja presušena grla. Te noći u deset proglašen je policijski čas. U tišini vrele noći čuo se samo zvuk kamiona gradske čistoće, koji su vršili vanrednu službu: prvo na ulicama, a zatim u unutrašnjosti kuća. Skupljali su leševe životinja uginulih od žeđi.

Bežanija prema Los Tekesu. Gomila umire od sunčanice

U osam časova, kada je suša dostigla vrhunac, grad je postao potpuno umrtvljen. Vlada Sjedinjenih Američkih Država poslala je iz Paname nekoliko aviona natovarenih bačvama sa vodom. Vazduhoplovne snage Venecuele i trgovačke kompanije zamenile su svoje normalno delovanje vanrednom službom prevoženja vode. Aerodromi u Majketiji i La Karloti bili su zatvoreni za međunarodni saobraćaj i isključivo namenjeni ovoj vanrednoj operaciji. Ali, kada je uspela da se organizuje raspodela u gradu, trideset posto dovezene vode isparilo je zbog ogromne vrućine. U La Mersedesu i Sabana Grande, policija je u noći 7. jula zaustavila nekoliko gusarskih kamiona koji su uspeli da krišom prodaju litar vode i za dvadeset bolivara. Na jugu, u San Avgustinu, narod je prijavio još dva gusarska slučaja i razdelio sadržinu deci, u primernom redu. Zahvaljujući disciplini u smislu za uzajamnu odgovornost u narodu, do noći 8. juna nije zabeležena ni jedna žrtva žeđi. Ali od predvečerja, jaki smrad osvojio je ulice grada. Kad je pala noć, smrad je bio nepodnošljiv. Samuel Burkart je u osam uveče otišao na ugao sa praznom bocom i stajao u uzornom redu pola časa da bi primio svoj litar vode iz kamiona-cisterne, koji su vozili skauti. Zapazio je jednu pojedinost: njegovi susedi, koji su do tada uzimali stvari pomalo površno, koji su hteli da pretvore ovu krizu u neku vrstu karnevala, počeli su ozbiljno da se uznemiruju. Naročito zbog glasina. Od podne, u isto vreme kad i smrad, talas uzbudljivih glasina proširio se na celu četvrt. Pričalo se da će zbog strašne suše susedna brda i parkovi Karakasa početi da se pale. Ako bi se vatra raspalila, ništa ne bi moglo da se učini. Vatrogasci ne bi imali sredstava da je zaustave. Sledećeg dana, kako je najavila državna radio-stanica, neće izaći novine. Kako su radiostanice prekinule svoje emisije i mogla su se slušati samo tri izveštaja dnevno preko državne radiostanice, grad je bio, na neki način, pod njihovim uticajem.

Burkart je tog popodneva čuo da čitave porodice napuštaju Karakas. Kako nije bilo prevoznih sredstava, bežalo se peške,

naročito prema Marakaju. Kružio je glas da je to popodne, na starom putu za Los Tekes, uplašena gomila koja je pokušala da pobegne iz Karakasa pala pod udarom sunčanice. Leševi izloženi vazduhu, govorilo se, bili su uzrok smrada. Burkart je nalazio da je to objašnjenje preterano, ali primetio je da je, bar u njegovom kraju, počela panika.

Mala teretna kola Studentskog fronta zaustavila su se ispred kamiona-cisterne. Radoznalci su potrčali prema njima u nameri da provere glasine. Jedan student se popeo na krov i ponudio da odgovori, redom, na sva pitanja. Po njemu, vest o mrtvoj gomili na putu za Los Tekes bila je potpuno lažna. Pored toga, bilo je besmisleno misliti da je to uzrok loših mirisa. Leševi ne mogu da se raspadnu do te mere za četiri ili pet časova. Tvrdilo se da će kroz nekoliko časova u Karakas stići iz cele zemlje količina vode dovoljna da zadovolji higijenu. Zamoljeno je da se ove vesti svima prenesu telefonom, sa upozorenjem da su uznemirujuće glasine sejale pristalice Peresa Himenesa.

U potpunoj tišini nedostaje minut do mrtve tačke

Samuel Burkart se vratio svojoj kući sa litrom vode u šest i četrdeset pet, sa namerom da čuje izveštaj državne radiostanice u sedam. Našao je usput susetku, koja je, u aprilu, još uvek zalivala cveće u svom vrtu. Bila je ljuta na INOS što nisu predvideli tu situaciju. Burkart pomisli kako je neodgovornost njegove susetke neograničena.

– Krivi su ljudi kao što ste vi – reče ljutito. – INOS je na vreme molio da se voda razumno troši. Vi to niste poslušali. Sada trpimo posledice.

Izveštaj iz državne radio-stanice ograničio se na ponavljanje vesti koje su prenosili studenti. Burkart je shvatio da situacija doseže kritičnu tačku. Iako je vlast pokušavala da izbegne

demonstracije, bilo je jasno da stanje stvari nije tako uznemirujuće kao što je to ona predstavljala. Zapostavljan je jedan važan faktor: razumna potrošnja. Grad je bio potpuno oduzet. Snabdevanje je bilo ograničeno, i u sledećim časovima nedostajuće hrane. Iznenađeno krizom, stanovništvo nije raspolagalo gotovim novcem. Skladišta, ustanove, banke, bili su zatvoreni. Radnje po četvrtima počele su da zatvaraju svoja vrata zbog nedostatka robe: ono što je postojalo bilo je rasprodato. Kad je Burkart ugasio radio, shvatio je da Karakas doseže svoju mrtvu tačku. U samrtnoj tišini 9-og u noć, vrućina se popela do neizdrživog stepena. Burkart je otvorio vrata i prozore, ali se sve jače gušio od suvog vazduha i smrada. pažljivo je preračunao svoju litru vode i odvojio pet kubnih santimetara da bi se obrijao sledećeg dana. Za njega, to je bio najvažniji problem: svakodnevno brijanje. Žeđ, izazvana suvom hranom, počela je da razara njegov organizam. Po preporuci državne radiostanice, odbacio je slana jela. Ali, bio je siguran da će sledećeg dana njegov organizam početi da pokazuje znake slabosti. Svukao se potpuno nag, progutao gutljaj vode i legao potrbuške u vreo krevet osećajući u ušima duboko kucanje tišine. Ponekad, veoma daleko, sirena kola za hitnu pomoć parala je mrtvilo policijskog časa: Burkart je zatvorio oči u usnio da ulazi u hamburšku luku, u nekom crnom brodu, sa belom trakom na boku broda obojenom svetlucavom bojom. Kada je brod pristao uz gat, čuo je izdaleka galamu sa pristaništa. Onda se probudio uzbuđen. Čuo je, na svim spratovima u zgradi, ljudsku gomilu koja se strmoglavila na ulicu. Udar vetra, natovaren mlakom i čistom vodom, ušao je kroz prozor. Bilo mu je potrebno nekoliko sekundi da opazi šta se dešava: pljuštala je kiša.

MOJ BRAT FIDEL

Visoka i mršava devojka, otmenog ponašanja i izrazito slična Fidelu Kastru sa fotografija, takva je Ema Kastro, sestra kubanskog gerilca koja se već dve nedelje nalazi u Karakasu. U tišini nekog privatnog doma među nameštajem od bambusa, pored čudne pepeljare u obliku kišobrana, ona priča o svojoj porodici. »Ja se ne divim Fidelu kao sestra« – reče. »Divim mu se kao Kubanka«. Ali u toku mirnog razgovora na tečnom i odličnom španskom jeziku, bez kubanskog naglaska, Ema Kastro priziva Fidelovu sliku potpuno različitu, čovečniju, od slike stvorene u javnosti. »Veoma je dobar kuvar« reče. »Njegovo omiljeni jelo su špageti«. Posle 26. jula 1953., kada je vodio napad na drugi puk u kasarni Monkada, Fidel je bio u zatvoru. Tada je pisao tajne raspise svojim poklonicima i pripremao špagete za svoje drugove u ćeliji. U Sijera Maestri Fidel je nastavio da spravlja špagete. »On je dobar i sasvim jednostavan čovek« – reče njegova sestra. – »Dobar je pripovedač, ali naročito je veoma dobar slušalac«. Kaže da je sposoban da sluša satima, sa nepromenjenim interesovanjem, bilo koju vrstu razgovora. Briga za probleme njegovih bližnjih, vezana za nesalomljivu volju, izgleda da predstavljaju srž njegove ličnosti.

Na Pravnom fakultetu u Havani, Fidel nije bio istaknut student. Mnogo vremena je gubio u agitacijama. Od trenutka kada je ušao u aulu, posle običnog detinjstva u sunčanoj kući u oblasti Orijente, koja bi u predvečerje zamirisala od vetrova sa polja šećerne trske, postao je glavna ličnost na univerzitetu. Ali pred ispite, njegova nesalomljiva volja omogućavala mu je da nadoknadi izgubljeno vreme. Pošto bi proučio do srži svaki list neke knjige, iščupao bi ga i iscepao. Rušio je sve mostove za sobom: znao je da ne može da zaboravi ono što je naučio, i tako je otklanjao svaku mogućnost da se vraća natrag.

Najbolji atleta, čitalac Martija

Fidel Alehandro je treći sin galicijskog doseljenika Anhela Kastra, iz njegovog drugog braka sa Lidijom Ruz »iz stare kubanske porodice«, kako to kaže Ema Kastro. U tom braku rođeno je osmoro dece, odgojenih u naseobini šećerne trske Biran u oblasti Orijente, u blizini Sijera Maestre. Kada se rodio prvi sin, Anhel Kastro je radom, upornošću i bistrinom Galicijca postao skromni odgajivač trske. Kada se rodio poslednji, bio je bogati veleposednik. »Jedinstvo porodice nije se razbilo ratom« – objašnjava Ema Kastro. – »Razbila ga je potreba za studijama«. U stvari, kako su dečaci rasli, Anhel Kastro ih je izvlačio iz bezazlene sredine detinjstva, iz dugih hodnika od opeke u kojima su crni radnici mleli dosadu popodnevnih odmora, i slao ih na studije. Fidel i Raul, braća koja se sada nalaze u Sijera Maestri, počeli su jezuitsku školu u Belenu. Raul je bio bolji đak. Fidel je, suprotno njemu, dobijao svake godine nagradu kao najbolji atleta.

Ema Kastro, pet godina mlađa od Fidela, seća se da je veoma retko viđala svog brata gerilca. Najviše dve ili tri nedelje u toku godišnjeg odmora. Ali Anhel Kastro, kome su godine i novac dali izgled narodnog velmože, sa šeširom veleposednika i kratkom jaknom od belog platna, brinuo se da u kući uvek bude jedno mesto koje čeka odsutne dečake. Fidelova soba nije imala ništa naročito. Bila je to četvrtasta odaja sa prozorom uvek otvorenim prema Sijera Maestri. Jedino po čemu se razlikovala od drugih soba bile su knjige. Otkako je počeo da uči, Fidel je stalno sejao knjige na sve strane. Imao je – i ima još i sada u logoru – nekoliko knjiga iz Martijevih sabranih dela. »Fidel može sve da zaboravi« – kaže Ema Kastro. – »Ali nikada ne zaboravlja svog Martija«.

Tokom godišnjeg odmora, čovek za čiju glavu Batista nudi sto hiljada dolara, bavio se lovom. Otuda dolazi njegovo poznavanje vatrenog oružja i glas dobrog strelca. Njegova nepokornost, koja se ispoljila već na univerzitetu, pretvorila se u dinamičnu i pozitivnu vrlinu u trenutku kada je Batista uzeo vlast.

Fidel je bio u Havani. Do hasijende Biran stizale su vesti o studentskim nemirima. Stari Anhel Kastro znao je da je njegov sin uključen u opoziciju, iako njegova pisma nisu sadržavala ništa više od zanimanja za porodicu. Nikada nije govorio o politici. Posle večere 26. jula 1953., porodica Kastro je slušala vesti na CMG, na tihom tremu hasijende, nekoliko metara od kamenog dvorišta gde su Crnci prestali da pevaju svoje ljubavne i sujeverne molitve. Neki komentator obaveštavao je, da je šaka studenata, više naoružana hrabrošću nego puškama, napala u zoru kasarnu Monkada. Pre nego što je legao, prekidajući svoja očinska razmišljanja, don Anhel Kastro reče:

– Ne znam zbog čega, ali čini mi se da je Fidel umešan u ovo.

Bio je to tačan predosećaj. Fidel nije bio samo umešan u napad na kasarnu Monkada, nego je bio vođa. Taj propali udar dao je ime pokretu koji je protresao svest Kubanaca i stavio diktatora Batistu u položaj progonjenog u predsedničkoj palati.

Njegovo prvo iskustvo: »El Bogotazo«[{2}]

Fidel nije bio prvi koji je napustio Kubu da bi pripremio iskrcavanje spolja. Prvi je bio Raul, njegov nerazdvojni brat, koji se prebacio u Meksiko početkom 1956. da bi pripremio ekspediciju. U početku nije bio saglasan sa oružanom pustolovinom. Mislio je da bi jedna velika građanska kampanja mogla da probudi nacionalnu svest do te mere da se Batista oseti prinuđenim da napusti vlast. Nije imao poverenja u vodeće grupe, ali je imao nesalomljivo poverenje u moralne zalihe naroda. To uverenje se rodilo veoma daleko od Havane, u maglovitom glavnom gradu Kolumbije, devetog aprila 1948., dana kada je ubijen Horhe Eliesera Gajtan.

Kad je narod Bogote izleteo na ulice u rušilačkoj eksploziji besa, da ubije najvećeg kaudilja, dva kubanska dečaka koji su se

slučajno tu nalazili, učestvovali su u narodnoj pobuni. »Bila su to dvojica dečaka entuzijasta, visoki, odeveni u kožne jakne«, seća se jedan kolumbijski političar koji ih je tom prilikom slučajno upoznao. Pokrenuti demokratskim žarom, oni su pokušali da usmere bes zahuktalog mnoštva prema tačno određenom cilju: vlasti. Jedna grupa liberalnih političara koja ih je u jutro 10. aprila zatekla kako pripremaju ulične brigade za napad na jednu kasarnu, odvratila ih je od njihovog smelog pokušaja. »Juče je to bilo moguće« – rekli su im. – »Danas više nije, zato što se situacija promenila«. Pokazali su im mitraljeska gnezda postavljena na kasarnskim krovovima.

– Protiv toga ne bi izdržali ni dvadeset minuta!

Onaj viši, čija je preovlađujuća crta bila zaokrugljen nos, promislio je i odustao od smelog poduhvata. Više se nikada nije čulo za njih. Nekoliko dana kasnije, novine su tu dvojicu dečaka pretvorili u legendu. Govorilo se: dva Kubanca su, kako se priča, predvodili pokušaj državnog udara. Čak je došlo do glasina da je u hotelu u kome su stanovali tajna policija otkrila složeni plan za ubistvo Gajtana. Istina je da su ta dvojica kubanskih dečaka stigli u Bogotu krajem marta, u nameri da prisustvuju studentskom kongresu. Pred narodnom eksplozijom nisu mogli da zadrže svoje oduševljenje i istrčali su na ulicu, kao što su to učinili i mnogi strani demokrati koji su živeli u Bogoti: izgnanici iz Santo Dominga, studenti iz Venecuele, Meksikanci, progonjeni peronisti. Sada, kad je zaboravljena legenda o dvojici Kubanaca koji su se pomešali sa bogotanskom gomilom 9. aprila 1948., zna se za identitet jednog od njih. Onaj viši, smireniji i odlučniji bio je Fidel Kastro.

»Ideja je bila moga brata Raula«

Jedna od velikih Fidelovih zasluga bila je što je uspeo da

okupi sto pedeset hiljada Kubanaca koji su u Sjedinjenim Američkim Državama radili na obaranju diktatora. Oduševio ih je svojim proglasom kubanskim izbeglicama. »Pre kraja godine iskrcaćemo se na Ostrvu«. Za nepunih mesec dana sakupio je sto šezdeset hiljada dolara, preselio se u Kajo Ueso, a potom u Meksiko, gde ga je njegov brat Raul doveo u vezu sa središtima kubanskih izbeglica koji su vodili pokret. Priča da je poslednjih dvadeset dolara potrošio za objavljivanje jednog pamfleta protiv Batiste, potpuno je lažna. Fidel nikada nije bio bez novca: uvek je raspolagao svojim privatnim bogatstvom. Nije ni dirnuo novac sakupljen za iskrcavanje, koji je otišao pravo na blagajnu pokreta.

Sa Fidelom, kao glavnim predstavnikom opozicije, feudalno zdanje »Biram« nije više ličilo na naselje za godišnji odmor. Dve od Fidelovih sestara – Augustina i Ema, ova koja se sada nalazi u Karakasu – izabrale su put u izgnanstvo, prema Meksiku. Njegov otac je nešto kasnije umro prirodnom smrću. U letnjikovcu su ostali samo majka i Ramon, najstariji sin, kome su poverili očevu hasijendu. Još uvek tamo žive, ne mešaju se u politiku i Batista ih ne ometa, iz straha od javnosti i posledica koje bi mogla da izazove svaka nasilna mera prema majci Fidela Kastra.

Ema Kastro je poslednji put videla Fidela dva časa pre nego što se ukrcao u brod za Kubu. Ona je živela u kući jedne prijateljske porodice – njene stare i iskrene prijateljice Orhidije Pino de Gutijeres – i bila je obaveštena o namerama svoje braće. Posle večere 25. novembra 1956., Fidel i Raul su otišli da se oproste s njom. Tada nisu izgledali kao gerilci, kao što to sada pokazuju njihove fotografije. Fidel je bio obučen u tamno plavo odelo, besprekorno, sa prugastom kravatom. Kao prvi nagoveštaj njegove mesijanske brade, postojali su samo ravni i pomalo izveštačeni brčići, kao kod antilskih ljubavnika. Fidel je raširio ruke i rekao:

– Dobro, kucnuo je čas!

Nije bilo potrebno ništa više da kaže, Ema Kastro je znala o čemu se radi. Nekoliko dana kasnije, jedna vest je podigla iz kreveta: Batista je objavio smrt Fidelu. Ema i Augustina su pročitale novine sa podrugljivim osmehom. »Takođe smo znale i to« – govorila je dalje Ema Kastro – »da će Batista svakako izjaviti da je Fidel ubijen pri iskrcavanju«. Bile su spremne da u to ne poveruju.

Gde je Huanita Kastro?

Godinu dana posle iskrcavanja, Fidelove sestre, koje su uvek bile ravnodušne prema politici, navedene su okolnostima da budu aktivne pristalice pokreta »26. jul«. Ema je odlučila da putuje po Karibima, dasi sakupljala pomoć za borbu. Najpoznatija od njih, Huanita, koja je poslednja napustila Kubu, bila je najživahnija. Pre kratkog vremena, njena majka je otišla u Meksiko da je poseti. Ema je telefonom pozvala Huanitu, koja se nalazila u Majamiju, gde je na jednom mitingu Kubanaca u izgnanstvu objavila da će Fidelovi ljudi zapaliti sledeću berbu šećerne trske. Potom je Huanita otputovala za Meksiko. Ali kada je pokušala da kupi povratnu kartu, upozorili su je da je konzulat Sjedinjenih Američkih Država objavio da ona više ne može da se vrati u Majami.

Pri svemu tome, Huanita Kastro je krišom ušla u Sjedinjene Američke Države, sakrivena u prtljažniku jednog automobila kojim je upravljao Kubanac u izgnanstvu. Prvo što je učinila u Majamiju bilo je da se sa svojim advokatom predstavi nadležnima za emigraciju. Službenik koji joj je zabranio povratak ostao je otvorenih usta. U svom zaprepašćenju mogao je samo da izgovori:

– Mis Kastro!

Dozvolili su joj da ostane u Majamiju pod uslovom da ne napušta grad, niti da se meša u politiku. Ali, vesti sa Kube držale su

je u napetosti. Jednog dana, umorna od tolike pasivnosti, odlučila je da uđe u vučju čeljust. Iskrcala se javno u Havani. Iz straha od javnosti, Batista je ostavio na miru. Ali samo za kratko vreme. Kada je 25. marta Ema Kastro napustila Meksiko prema Venecueli, saznala je da Huanitu moraju krišom da izvuku sa Kube, jer je Batista počeo progon direktno uperen protiv nje. Sada se ne zna gde se nalazi. Moguće je, poznavajući njen odlučni duh, njenu hrabrost i njenu zagrejanost za Fidelovu borbu, da je otišla da se sastane sa svojom braćom u Sijera Maestri

NEVINI OSUĐENI NA DVANAEST GODINA

Ovo je istorija jedne nepravde. Dva čoveka osuđena su na po dvadeset godina robije zbog ubistva koja nisu počinili. Služba državne bezbednosti primenila je mučenje prilikom sudske istrage. Tako je iznudila priznanja. Tako je isfabrikovala lažne krivce. Danas leži užasni znak pitanja na venecuelanskoj pravdi. Koliko nevinih ima u zatvoru? Ovaj slučaj, slučaj crnog »merkurija«, je poziv na uzbunu za javno mnenje.

Visente Ernandes Marval večerao je sa svojom ženom, odmorio se jedan čas, pušeći cigarete na terasi i u deset uveče izašao iz svoje kuće. To je tada učinio poslednji put. Bio je vozač taksija, star trideset četiri godine, snažan, pričljiv, strasni pristalica političke stranke KOPEJ, veliki obožavalac doktora Rafaela Kaldere i privrženi katolik. Tog 24. marta 1952., kada je poslednji put izašao iz svoje kuće, nije radio ništa naročito. Vozio je svog crnog »merkurija« od šest po podne, vratio se da večera u osam i trideset, i obećao svojoj ženi da će se po običaju vratiti u dva časa posle ponoći. Nije se vratio sve do sledećeg dana, i to na poslednjoj strani novina, gde je objavljeno da je Visente Ernandes Marval ubijen mecima, zajedno sa jednim prijateljem, u svom automobilu. Prema izveštaju Službe državne bezbednosti, leševi su bili pronađeni na putu za La Gvairu, tačno na mestu zvanom »Krivina KOPEJ«, na ulazu u razrovani put, koji je vodio na hasijendu kafe Kurukuti.

Gospođa Sabina Ermoso de Ernandes, njegova supruga, već je pročitala vest u novinama, kad su dva agenta Službe državne bezbednosti došli da je traže u njenoj kući. Izjavili su joj saučešće, obećali da će služba državne bezbednosti sprovesti iscrpnu istragu

dok ne pronađe počinioca zločina, i odveli je automobilom ureda Kriminalističkog odeljenja. Uz put, jedan agent je slučajno ispustio svežanj novih i sjajnih fotografija, jednu fotografiju Visenta Ernandesa Marvala među njima, mrtvog, sa razmrskanim licem punim krvi. Udovica ga je prepoznala.

– Zašto su mu razmrskali lice? – upita.

Ona se dobro sećala da je Služba državne bezbednosti objavila da je njen muž ubijen samo jednim metkom u leđa, ispaljenim kroz sedište »merkurija«. Zbog toga joj je izgledalo čudno što ima izobličeno lice puno krvi. Nekoliko minuta kasnije odgovorio joj je lično Hose Francisko Kolmenares, direktor Kriminalističkog odseka:

– Ne znamo zbog čega su mu izobličili lice. Upravo sada pokušavamo da to doznamo.

Prema onome što je tada pomislila, prema onome što je nastavila da misli tokom pet godina i prema onome što sada tvrdi sa nesalomljivim ubeđenjem, udovica Ernandes Marvala je bila sigurna da je njenog muža ubila Služba državne bezbednosti. Imala je razloga da u to veruje: izvesno vreme, Ernandes Marval je bio žrtva sistematske potere od strane agenata Pedra Estrade. Bio je čovek koga je obeležila Služba državne bezbednosti, ne samo zbog toga što je izražavao na bilo kom mestu, i u koje bilo vreme i uvek glasno, svoje neraspoloženje prema režimu, nego zbog toga što su postojale ozbiljne sumnje da učestvuje u ilegalnom radu KOPEJ-a. Za njegovu ženu, ovo poslednje je bilo nesumnjivo, istina potvrđena kada je izvršen udar protiv Romula Galjegosa. U svome taksiju, Ernandes Marval je delio tajne nezakonite letke. U raznim prilikama, agenti Državne bezbednosti zaustavljali su ga na ulici, koristili taksi i odbijali da plate. U početku je to bila samo provokacija. Ali prvih meseci 1952., Ernandes Marval je bio zatvaran nekoliko puta u političkom odeljenju Službe državne bezbednosti. »Skoro nikada nije bio na slobodi« – reče njegova

udovica. – »Samo što bi izašao na slobodu, ponovo bi ga strpali tamo«. Tri dana pre njegove smrti, Ernandes Marval je proveo nedelju dana u zatvoru. Pošto su je njene sumnje odale, gospođa Sabina Ernandes se izrekla u uredu Hosea Fransiska Kolmenaresa: »Čudno mi je da su moga muža ubili nedelju dana po izlasku iz zatvora«. Agenti Službe državne bezbednosti postali su oprezni:

– Hoćete da kažete da smo ga mi ubili? – upita Kolmenares.

– Neću da kažem ništa – odgovorila je udovica.

Ali, rekla je isuviše. Odveli su je u jednu ćeliju Službe državne bezbednosti i tu su je držali izolovanu nedelju dana. Nisu joj dozvolili da vidi leš svoga muža. »Ti leševi ne mogu da se pokazuju. A osim toga, već je obavljena sahrana«.

»Pomozi mi. Optužuju me za smrt tvoga muža«.

Udovica nije tada mogla da objasni, a ni dan-danas, zbog čega su ubili Hose Gregorija de Pabla, zajedno sa njenim mužem. Nisu bili veliki prijatelji. Jednostavno su se poznavali, pošto su živeli na rastojanju od četiri ugla. Za razliku od Ernandesa Marvala, druga žrtva se nije interesovala za politiku. Bio je manje-više čovek ravnodušan prema vladinim poslovima, uzdržan i jednostavan. Činjenicu što se nalazio u crnom »merkuriju« u noći 24. marta, niko nije ni pokušao da objasni. Udovica Ernandesa Marvala pretpostavljala je da se slučajno našao sa njenim mužem.

Od 25. ujutru, agenti Službe državne bezbednosti počeli su da tragaju za jednim dominikanskim izbeglicom, obućarem, sa prezimenom Anhel, koji je imao svoju radionicu u istoj zgradi u kojoj su živeli Ernandes Marval i njegova žena. Izgleda, u stvari, da je taj Anhel pobegao iz tamnice u Truhilju, stigao u Venecuelu i tu nastavio, bar u razgovorima, da napada diktatora njegove zemlje. Jedan, govoreći loše o Truhilju, i drugi, govoreći loše o Peresu

Himenesu, venecuelanski vozač i dominikanski obućar postali su prijatelji. Čitave godine izlazili su zajedno, veoma često. Ali udovica Ernandesa Marvala nije videla Dominikanca nekoliko meseci pre zločina. Ponovo ga je našla zatvorenog u Državnoj bezbednosti, kad joj je prišao i rekao:

– Pomozi mi. Optužuju me za smrt tvoga muža.

Dominikanac je bio bezdušno mučen, iako je udovica Ernandesa Marvala stala u njegovu odbranu. Poslednji put kad ga je videla, još u zatvoru, izgledao joj je strašno iscrpen. Nikada više nije saznala ništa o njemu. Bila je to prva velika tajna zločina u crnom »merkuriju«: sudbina Dominikanca Anhela. Njegovo ime nije postojalo u izveštaju koji je sastavila Služba državne bezbednosti. Nije pomenut ni u jednom trenutku na procesu, iako je bio prvi optuženi za zločin. Progutala ga je pomrčina.

Druga velika tajna bila je sudbina leševa. Kada je puštena na slobodu, udovica Ernandesa Marvala je dobila naređenje da se prijavljuje svakih osam dana Službi državne bezbednosti. To je radila tokom tri meseca. U međuvremenu, posvetila se traganju za mestom na kome je ukopan njen muž. Pošto je pregledala knjige umrlih na groblju, pronašla je ime sa jednom greškom, umesto »Ernandes Marval«, pisalo je »Ernandes Malba«. Bio je ukopan u jedan čas u zoru, 26. marta 1952., pod brojem 1326. Po savetu jednog službenika groblja, udovica je uspela da pronađe, posle čitavog dana traganja, brojem obeleženu ploču koja je označavala mesto na kome počiva leš. To je bilo mesto na dnu groblja gde Služba državne bezbednosti zakopava svoje žrtve, posle pola noći. I to je bio jedini trag koji je ostao od Visenta Ernandesa Marvala. I pored upornih nastojanja udovice, crni »merkuri«, njeno vlasništvo, nije joj nikad bio vraćen od strane Službe državne bezbednosti. Izgledalo je da je taj slučaj zaključen.

»Pustite te jadne Ijude. Oni nemaju veze s tim«.

Šest meseci kasnije, 2. oktobra 1952., vozač kamiona Giljermo Martines Gomes, spavao je mirno u kući svoje sestre, Hosefine Martines de Pestanjo, u četvrti Kenepe na brdu Buena Vista, u La Gvairi. U jedan u zoru, dva agenta Službe državne bezbednosti zalupali su na vrata i bez objašnjenja naredili Giljermu Martinesu da se obuče.

– Ko je vaš pomoćnik u kamionu? – upitali su ga.

Giljermo Martines je redovno radio tokom osam godina za »Hose T. Ravela B.C.A«, carinske službenike u La Gvairi, i imao je dva pomoćnika: Fermina Luonga i Kristijana Martinesa. Ali, pre dva dana njegovi pomoćnici zamenjeni su jednim ogromnim Crncem, bezazlenih očiju, udovcem sa dvoje dece, koji je već dve godine radio za istu kompaniju. Zvao se Ernesto Eulohio Sekeira. Kako Giljermo Martines Gomes nije tačno znao zbog čega ga traži Služba državne bezbednosti, niti zbog čega ga pitaju za ime njegovog pomoćnika, dao je ime Eulohija Sekeire. Spavao je na četiri ugla odatle, u iznajmljenoj sobi jedne porodične kuće. Druga dva agenta izvukli su ga iz kreveta deset minuta kasnije. Martines i Sekeira odvedeni su sa lisicama na rukama u Službu državne bezbednosti.

Četrdeset osam časova kasnije – 5. oktobra 1952. – zaboravljeni slučaj u crnom »merkuriju« pukao je na novinskim naslovima, vaskrsnut u svojoj spektakularnoj dramatici na konferenciji za štampu u Službi državne bezbednosti. Giljermo Martines Gomes i Eulohio Sekeira, dva uzorna radnika, koji su svakog dana, u sedam ujutru, dolazili u Karakas sa svojim kamionom natovarenim robom koju bi delili trgovinama; koji su se vraćali u La Gvairu u pet po podne; koji bi subotom uvek popili svoju čašicu kao ceo svet, u krugu prijatelja; koji skoro nikad nisu išli u bioskop; koji osim domina nisu imali nikakvih poroka i koji

se nikad u svom životu ni s kim nisu potukli, priznali su, u potpisanoj ispovesti, da su izvršioci dvostrukog zločina u crnom »merkuriju«. Služba državne bezbednosti prikazala je slučaj kao pobedu Kriminalističkog odeljenja.

Zvaničan izveštaj je bio iznenađujuće bogat pojedinostima. Giljermo Martines i Eulohio Sekeira prema tom izveštaju – proveli su u Karakasu utorak 25. marta. Prvi, da bi video svoju verenicu. Drugi, za lično zadovoljstvo. Išao je svako za svoj račun. Kada je prošla ponoć, Martines Gomes, koji je bio u bioskopu sa svojom verenicom, našao se sa Sekeirom, kod časovnika na trgu Katija. Tu su uzeli prvi taksi koji ih je odveo u La Gvairu. To je bio crni »merkuri«, koga je vozio Visente Ernandes Marval. Na prednjem sedištu putovao je, niko ne zna zbog čega, Hose Gregorio de Pablos. Na putu prema La Gvairi, prolazeći pored kuće Martinesove verenice, vozač je zasvirao u sirenu. Rekao je da ta devojka nije ravnodušna na njegova udvaranja. Besan, Martines Gomes je udario vozača. Kad je njegov drug De Pablos pokušao da se umeša, Sekeira je izvukao pištolj i ubio ga jednim metkom. Potom je pucao na vozača. U tom trenutku nalazili su se na krivini KOPEJ. Martines i Sekeira bacili su leševe niz malu liticu. Potom su propešačili tri kilometra prečicom i zalupali na vrata jedne skromne kolibe, koja se nalazila malo niže od hasijende Kurukuti, gde je živeo Pio Martines, stari seljak, bolestan, otac Giljerma Martinesa. Tu su skinuli okrvavljenu odeću, bacili je svinjama i obukli čistu. Ujutru, kao da se ništa nije dogodilo, vratili su se na svoj posao, pošto su bacili pištolj na nekoliko metara od crnog »merkurija« i podelili četrdeset bolivara koje su povadili iz džepova leševa. Hesus Kalderon Blanko, čovek bez ičeg naročitog, koji je živeo na nekoliko metara od Pija Martinesa, izjavio je u Službi državne bezbednosti, u potpisanoj ispovesti, da je on prodao Giljermu Martinesu, za šezdeset bolivara, pištolj kojim je izvršio zločin. Tog dana, kad je Služba državne bezbednosti objavila u štampi ovu verziju zločina, supruga jedne od žrtava,

Sabina Ermoso de Ernandes, odvedena je da vidi ubice svog muža. Bila je u Kolmenaresovom uredu, kad su kroz hodnik prošli, bledi i sa lisicama, Martines Gomes i Sekeira. Jedan službenik službe državne bezbednosti joj reče:

– Gledajte, gospođo, sprovode ubice vašeg muža!

Udovica Ernandes kaže da je od tog trenutka stekla puno uverenje da je to potpuna izmišljotina Službe državne bezbednosti, kako bi na ovu dvojicu nevinih prebacili svoj sopstveni zločin. Videla je kako prolaze ova dva čoveka, koje je posmatrala prvi put u životu, ljude koji nikad nisu bili sa njenim mužem, i potresla se zbog nepravde koju su učinili. Govorilo se da je od njenog mrtvog muža ukradeno četrdeset bolivara. Ona je znala da je u noći 24. marta, kad je Visente Ernandes izašao iz svoje kuće, imao kod sebe, u džepu, više od tri stotine bolivara. Znala je da je bio snažan čovek, pokretljiv i vičan ličnoj odbrani, da nije umro mirno, od jednog revolverskog metka kroz sedište automobila. Ernandesova udovica rekla je agentima Službe državne bezbednosti:

Pustite te jadne ljude. Vi ste u zabludi. Sigurna sam da oni nisu ubili mog muža!

»Nije vazno da li je istina ili laž!«

Krajem oktobra, sudija prvog stepena Krivičnog veća Prve oblasti, doktor Alberto Feraro, primio je predmet koji mu je, po naređenju Službe državne bezbednosti, direktno uputio Pedro Estrada. Doktor Feraro pozvao je na saslušanje sindikate, svedoke, prodavce pištolja, i tada je razjašnjena jedna od najmračnijih laži Službe državne bezbednosti. Bled, bolestan, Giljermo Martines Gomes objavio je pred sudijom: »Ne priznajem svoju izjavu datu pred Službom državne bezbednosti, zato što je potpuno lažna i zato što sam je dao pod pritiskom. Tu su nas

mučili, postavili nas bose u jedan ring, oborili nas udarcima mačeta, udarali nas i najzad odvukli u Hunkito, gde su nas obesili o jedno drvo sa lisicama na rukama i tako obešene ponovo tukli. Govorim sve ovo u množini, jer su odveli i Sekeiru sa mnom i učinili to isto, obesili su nas o lisice konopcem koji je bio vezan za mala teretna kola, i tada, kad su povukli konopac, ostali smo u vazduhu; ja nisam više mogao da podnesem mučenje i izgubio sam svest. Tada sam optužio Sekeiru, iako je to bila laž. Onda su nas odveli u Službu državne bezbednosti, saslušali i upitali me da li je istina da je Sekeira ubio dve osobe, i ja sam rekao da sam ga optužio jer više nisam mogao, ali da su to laži, i tada su me naterali da potpišem izjavu koju su sami pripremili. Naterali su me da potpišem stavljajući mi revolver na grudi«.

Ovaj iskaz nije dat sada, kad se zna za zločine koje je počinila Služba državne bezbednosti. Ova izjava je data 12. oktobra 1952. Sada, u zatvoru u Modelu, gde Martines i Sekeira već pet godina plaćaju za zločin u crnom »merkuriju«, u njihovom pamćenju su sveža sećanja na ta krvava saslušanja. Kažu da do te mere nisu znali pojedinosti o zločinu – zločinu o kome nikad nisu čuli da se govori da je, kad ih je na prvom saslušanju jedan službenik Službe državne bezbednosti upitao, potpuno pijan:

– Kako ste ih ubili?

Martines odgovorio

– Nožem!

Sledećeg dana je bio ponovo mučen, da bi ispravio grešku. Nije trebalo da kaže da je zločin izvršen nožem, nego revolverom. Martines je rekao – a potvrđuje to i sada, u zatvoru Modelu, kao što je to izjavio i pred sudom prvog stepena – da ne može tako nešto da izjavi, pošto nikad nije držao revolver u svojim rukama.

– Nije važno – rekao mu je njegov mučitelj. Već si prebacio mrtvaca na sebe. Najbolje je da izađeš iz ovoga da bi izbegao dalja

mučenja.

Sa dva električna pola u bubrezima, Martines Gomes je tada pristao na tvrdnju da je zločin izvršen revolverom.

– Ko vam je prodao oružje?

Martines Gomes, skoro bez svesti, rekao je da ne zna. Mučitelji su pomenuli ime koje je njemu bilo poznato, suseda njegovog oca: Hesusa Kalderona Blanka. Mučitelj je tačno odredio:

– Revolver ti je prodao Hesus Kalderon Blanko za šezdeset bolivara, zar nije tako?

– Tako je – odgovorio je Martines Gomes.

Tu se završila, za trenutak, njegova strašna agonija, ali je započela agonija čoveka koji, kako je izjavio, nikad u svom životu nije video revolver: Hesusa Kalderona Blanka. Doveden u Službu državne bezbednosti nekoliko časova kasnije, potpisao je izjavu da je, u stvari, on prodao ubilačko oružje Giljermu Martinesu Gomesu. Stavljen je u zatvor zbog prodaje oružja. Ali, 6. novembra, pred sudijom prvog stepena, odrekao se svoje izjave. »U Službi državne bezbednosti ubice su me obeležile« – rekao je – »kao čoveka koji im je prodao revolver. Najpre mi se obratio neki tip i ja sam rekao da sam kupio revolver od nekog mornara i prodao ga iz nužde, a kasnije mi je sam šef agenata rekao da sam ja prodao revolver i da već jednom to kažem, inače će mi krenuti veoma loše. Ostavili su me načas na miru, potom me popeli na ring sa rukama vezanim pozadi i oborili me udarcima i nogama, a potom su me ostavili. Kasnije, kad su ponovo došli da me povedu na ring, setio sam se reči onog tipa i sastavio verziju koja se nalazi u dokumentima, da bih izbegao da me ponovo tuku. To je čista istina, jer ja nikada nisam držao oružje i nikad mi nisu bili potrebni šezdeset bolivara, pošto sam čovek bez poroka i uvek imam svoju uštađevinu«. Izjava Karmen del Valja Anzola, žene

Hesusa Kalderona Blanka, bila je opširnija: »Iz Službe državne bezbednosti su 2. oktobra došli da traže moga muža zbog nekog ispitivanja; u Službu državne bezbednosti stigli su u četiri ujutru, jer su se oni koji su imali čast da ga tamo odvedu zapili u Katiju u nekom baru, a njega ostavili u tom kamionetu do zore, kada su stigli u Službu državne bezbednosti. Tada je počelo kažnjavanje. Popeli su ga na ring, držali ga tri časa, onda je gospodin Kolmenares naredio da mu stave lisice. Kad su to učinili, došao je neki stranac i snažno ga udario. Pao je na pod i ostao bez svesti. Stranac ga je udarao nogama i tada mu je gospodin Kolmenares rekao:

– Još ne, sačekajte trenutak!

Tu je bio neko ko je čuo naređenje od ne znam koga da, ako na sledećem saslušanju ne prizna, bude sproveden u Hunkito i vezan za drvo, za drvo koje im tu služi kao mučilište. Onaj isti koji je čuo naređenje i koji je bio jedan od islednika, rekao je da mu je bolje da optuži samoga sebe, da izmisli neku laž. Još mu je rekao:

– Kao, kupio si ga na nekom vašaru, sa nekoliko metaka. Tada ćeš se braniti na drugi način i tvoja žena će ti pribaviti advokata. Ti izlaziš iz zatvora Modelo, a iz Hunkita nećeš, pošto oni koji tu dođu izlaze više mrtvi nego živi, a uz put propljuju i krv.

– Tada – nastavila je Karmen del Valje Anzola moj muž je morao da optuži samoga sebe i rekao je onome iz Službe državne bezbednosti: Burazeru, mnogo ti hvala! – Kad su došla naredna saslušanja, izjavio je: – Da, prodao sam ga.

– Gde si ga kupio? – upitali su ga.

– Na jednom vašaru.

Osuđen na dvadeset godina, *samo jedna nada: huntino pomilovanje*

Ubeđen u nevinost optuženih, sudija doktor Alberto Feraro je oslobodio Martinesa i Sekeiru. Ali sudija Pikon Rivas, prvi sudija Vrhovnog suda, osudio ih je 2. februara 1956. na dvadeset godina robije, uz odgovarajuće prateće kazne. Dan-danas Martines i Sekeira izdržavaju kaznu u zatvoru Modelo. U danima posete jedna žena im donosi cigarete: supruga Visenta Ernandesa Marvala, koja je još uvek ubeđena u njihovu nevinost. – Ja sam strašno ispatila zbog smrti mog muža – kaže udovica. – Ali, moj najveći bol za ovih poslednjih pet godina je saznanje da dvojica nevinih jadnika ispaštaju za zločin koji nisu izvršili.

Osuđeni se nalaze u haosu koji traje pet godina, materijalno onemogućeni da se sete šta su radili u noći 24. marta 1952. U stvari, oni su bili uhapšeni šest meseci kasnije, i ne sećaju se ni jednog izuzetnog događaja koji bi im omogućio da rekonstruišu sećanja na tu noć. U knjigama preduzeća u kome su radili, potvrđeno je da su Sekeira i Martines bili u Karakasu ceo dan, raznoseći robu po trgovinama. Sestra Martinesa Gomesa i njen suprug izjavili su i uporno potvrđivali svoju izjavu da je cele 1952. Giljermo Martines Gomes spavao u njihovoj kući. U kuhinji zatvora Modelo, gde služe, gde su dobili potvrdu o primernom ponašanju, napisanu krupnim slovima, oba osuđenika smatraju ovu ludačku priču kao neku moru: nikad nisu čuli da se govori o zločinu, nikad nisu držali revolver u rukama, ne znaju ništa ni o čemu. Sve je to bila – uporno ostaju pri tome, a ne mogu i da dokažu – laž Službe državne bezbednosti. Sa kakvim ciljem? Oni to ne znaju. Ne znaju ništa o politici. Martines Gomes nije imao verenicu u Karakasu, nikada mu nije bilo potrebno četrdeset bolivara jer je ponekad zarađivao sto bolivara dnevno, vodio je uredan život, jer je štedeo da bi kupio kamion.

Ali presuda se sprovodi. Jedini priziv postavio je prošle nedelje doktor Feraro, prvi sudija koji ih je oslobodio: tražio je od vojne hunte da, u okviru ustavnih prava, pomiluje osuđenike. To je

poslednja nada u ovom neverovatnom slučaju u kome je, izgleda sve izgubljeno.

SENEGAL MENJA VLASNIKA

– Sada dolazi Senegal!

Obaveštenje bi bilo upečatljivije da je Senegal stvarno bio tu, u toj sali od pedeset metara, u kojoj su licitirana, u tri uzastopna prepodneva, sedamnaest primeraka Kanjaveraloske ergele koju je država nacionalizovala od Fortunata Erere. Ali, tu nije bilo mesta ni za jednog konja. Sudija prvog suda, doktor Karlos Hulio Pineda, i glavni državni pravobranilac, doktor Ruđeri Para, svečano sedeći ispred dve venecuelanske zastave, slušali su ponude i vodili, u zadivljujućem redu ali u ambijentu neraspoloženja, raspravu u kojoj je svaka reč vredela najmanje milijardu bolivara.

Odsustvo konja, koji su u to vreme trenirani na hipodromu, bilo je zamenjeno sjajnom predstavom koju je priredio Luis Plasido Pisarelo, veteran konjskih trka koji je za jedan minut bio sposoban da gromoglasno opiše, kao da gleda, bilo kog konja koji trči u Karakasu.

To je bio očekivani trenutak. Sud, koji je znao da je Senegal zvezda licitacije, više je voleo da ga ponudi na kraju. Ta odluka je stvorila neku vrstu kinematografske napetosti, ali je imala i nezgodnih strana. U sekretarijatu suda, odvojenom od sudnice crvenom zavesom i u roku od dva sata pretvorenom u hodnik nedopuštene trgovine, vlasnici su govorili: »Ne usuđujemo se da nudimo ništa dok ne licitiraju Senegala. Ne znamo koliko ćemo morati da ponudimo«!. Zbog toga, čitava tri dana vršene su uzdržane ponude, da bi sa velikom ponudom izleteli u trenutku pogađanja oko šampiona.

Šampion Krak je bio ocenjen na sto dvadeset pet hiljada

bolivara. Po zakonu, ponude su morale da počnu od polovine cene: šezdeset dve i po hiljade bolivara. Ali sud je zadržavao pravo da ga ne da ako smatra da poslednja ponuda ne zadovoljava. U toj trci okruglih brojki, Senegal je dobijao za nekoliko dužina zahvaljujući svojim izvanrednim rezultatima: 1956. na osam trka dobio je šest prvih, jedno drugo i jedno treće mesto, i doneo 163904,35 bolivara. A 1957. za iste rezultate postignute u osam trka, doneo je 310759,90 bolivara. Poslednjih meseci pričalo se da je Senegal iscrpen. Međutim, njegovi rezultati su pokazivali da će u svakom slučaju biti zvezda na licitaciji. Svaki vlasnik bio bi voljan da kupi Senegala makar da mu ovaj ne donese ni centa na pisti. Kao grlo za priplod, vredeo je čitavo blago.

U deset i četrdeset pet jedan čovek plašljivo reče: »Dajem sedamdeset hiljada bolivara«

Ćelav, mali, tihi trgovac Šandor Barle Gruštajn čekao je mnogo časova, napravio mnogo računica i mnogo puta izglodao nokte pre nego što je izrekao prvu ponudu. Skoro odmah zatim, Luis Plasido Pisarelo stavio je Senegala na prodaju u petak u deset i četrdeset pet, kada je sala bila preplavljena vlasnicima, novinarima i fanaticima sa kladionica. Kad je nastalo napeto iščekivanje, on je podigao prst i rekao malo stidljivo:

– Sedamdeset hiljada.

Odgovor je došao odmah, tri metra dalje, od jednog mirnog vlasnika, sa licem meksikanskog glumca, predstavnika grupe koja je osnovala ergelu »Venecuela«. Za tri dana licitacije, ta grupa, predvođena Enrikom Sukre Vegom, odnela je najbolje primerke ergele Kanjaverala: Drapeton za četrdeset sedam hiljada bolivara, Koronča za trideset pet i kobilu Ruks za dvadeset jednu hiljadu. Enriko Sukre je rekao u tajnosti da ima nameru da pošto-poto odnese Senegala.

– Sedamdeset hiljada i pet stotina! – reče.

Bez ikakvog uzbuđenja, Šandor Barle Gruštajn povisio je ponudu sekundu kasnije. Ali samo za petsto bolivara. Pretpostavljalo se da će u deset i pedeset – pet minuta po započetoj borbi – Senegal biti prodat. Ali Luis Plasido Pisarelo razbio je o zemlju tu nadu: »Sud će upotrebiti sve vreme koje bude bilo potrebno za prodaju Senegala«. Ta objava je prekinula dvoboj. U sali, u kojoj je bilo zabranjeno pušenje, napetost se povećavala. Po spratovima univerzitetske zgrade, gde se nalazi i Ministarstvo pravde, i napolju, na ulici, sve do trga Bolivar, kružila je vest da licitiraju Senegala. Pet minuta kasnije počela je ponuda. U sali je nedostajalo vazduha. Jedine osobe koje su izgledale mirne bila su dva vlasnika, koji su došli sa čvrstim odlukama i dovoljno novca da odnesu Senegala. Ta predstava je trajala dvadeset pet minuta. Povećavajući ponudu od pet stotina do pet stotina bolivara, i bez drugih protivnika, Gruštajn i Sukre su bili junaci dvoboja koji je izgledao beskonačan. Najzad – u jedanaest i dvadeset – predstavnik ergele »Venecuela« postigao je poštovanu cenu.

– Devedeset šest hiljada i pet stotina!

Gruštajn je odgovorio:

– Devedeset i sedam hiljada.

Sukre je odmah dodao:

– I još pet stotina!

Tada se dogodilo nešto neočekivano. Niko nije govorio osim Luisa Plasida Pisarela, koji je glasno ponavljao ponudu u toku tri minuta. Niko nije odgovorio. U jedanaest i dvadeset pet, pred malo razočaranom publikom zbog poslednjeg minuta, ergela »Venecuela« odnela je Senegala za devedeset sedam hiljada i petsto bolivara, cena koja je, kako kažu stručnjaci, tek polovina stvarne cene prave vrednosti šampiona. Tek kad su mu dodelili

grlo, Enriko Sukre Vega, koji izgleda da je posedovao mir kockara, počeo je da se znoji.

– Odneli bi Senegala u svakom slučaju – reče. – Bili smo spremni da idemo do sto pedeset hiljada bolivara!

Na taj način, šampion je odmah doneo novim vlasnicima pedeset dve hiljade bolivara. Čuvena ergela »Kanjaveral«, čiji je vlasnik bio Fortunato Erera, materijalno je prestala da postoji.

U petnaest trka nikada nije zatajio na kladionici

U svojoj konjušnici na hipodromu, Senegal nevin zbog svega što se dešavalo tog jutra – morao se instinktivno osetiti začuđen što je jedan dečak, koji mu je već dugo poznat i na čijoj je zelenoj uniformi bilo napisano, i to crvenim slovima – »Kanjaveral«, sada obukao žutu majicu sa nazivom ispisanim zelenim slovima: Ergela »Venecuela«. To je bila novost. Otkad je Senegal stigao u zemlju, doveden avionom iz Argentine, a bio je tek ždrebe bez drugih oznaka sem o svom krvnom poreklu, uvek je nosio zelenu odeću. Fortunato Erera kupio ga je na javnoj licitaciji za četrdeset dve hiljade bolivara.

Ako je geneološko stablo Senegala bilo jamstvo, još više mu je predstavljalo prepreku. Njegov otac Baham, veliki engleski pobednik, vlasništvo Age Kana, pokazao je neobjašnjivu nemoć da prenese svoje vrhunske kvalitete na naslednike. U Karakasu se to znalo, zbog njegova četiri mužjaka koji su trčali na stazama: Mister Grin, Navazon, Noutbaten i Volante. Baham je bio prodat u Sjedinjenim Američkim Državama, kao grlo za priplod. Argentinski sindikat odgajivača konja kupio ga je 1944. za poboljšanje rase. Ali, nije dao ništa novo. U trenutku njegove smrti, podsetili su se njegove stare slave i tajanstvene nemoći da prenese naslednicima svoju šampionsku rasu.

Pre smrti, jedna kobila – Brovinj – kći Rustona Šaha i Branrauda, imala je dva mužjaka od Bahama. Jedan od njih, Prendase, došao je u Karakas i 1955. dobio trku »Simon Bolivar«. Drugi je bio Senegal. U konjušnici ergele »Kanjaveral«, ždrebe koje je kupio Fortunata Erera za četrdeset dve hiljade bolivara nije smatrano budućim šampionom. Odgajivač Ambrosio Eduardo Eldner – Argentinac – bacio je oko na njega od prvog časa. Za njega ta pitomost ždrebeta nije bila nedostatak klase, nego jednostavno dobra ćud. Kad mu je Fortunato Erera rekao da ode u Argentinu i potraži grlo sposobno da dobije trku »Simon Bolivar«, Eldner mu je odgovorio da je to uzaludan posao. Nije bilo vremena da pripremi novo grlo. Ali, svakako – reče Eldner postoji jedno grlo sposobno da dobije trku »Simon Bolivar«.

– Koje?

– Senegal!

Nekoliko nedelja kasnije to grlo, od koga njegov vlasnik nije očekivao ništa, bilo je favorit na hipodromu u Karakasu. Na trci »Simon Bolivar« 1956., Senegal je dobio najveću nagradu koja je plaćena u istoriji ove vrste takmičenja. Od tada, petnaest narednih puta koliko je izašao na stazu, bio je uvek među prvima..

Zagonetka: diktatorovi konji nikad ne gube

Ugušena ergela »Kanjaveral« nastaviće da bude najveća zagonetka. Jedna stvar je istinita: konji Fortunata Erere dobijali su sve vreme dok je njegov prisni prijatelj bio diktator Venecuele. Dobio je najveći broj nagrada i samim tim i najveću količinu novca, o kojoj može da sanja neki kreolski vlasnik. Mnogi ljudi su se pitali da li su konji iz ergele »Kanjaveral« dopingovani? Izvesna količina alkaloida ubačena u krvotok životinje pola časa pre trke može da izazove na stazi zapanjujuće rezultate. Da bi se izbegla prevara, grla su podvrgnuta veterinarskom ispitu, na kome se

ispituju mokraća i bale, kako bi se ustanovilo da nisu dopingovana. Ali, pod režimom Peresa Himenesa sve je bilo moguće.

Ideja da su konji ergele »Kanjaveral« podvrgnuti prevarantskim sastojcima, rodila se, kao prvo, u neviđenoj činjenici da su ovi konji obarali sve rekorde i veoma brzo proglašavani neupotrebljivim. Dopingovani konj je bolestan konj. Posle niza upečatljivih uzastopnih pobeda mora da se skine sa programa, i ne može da se koristi ni kao priplodno grlo.

Sumnja da je Senegal bio dopingovan, više nego njegovo dobro poreklo i vrhunske pripreme, ležala je u načinu na koji je oborio rekord na tri hiljade dvesta metara. Takvi rekordi se obaraju za jednu, eventualno dve petine sekunde. Senegal ga je spustio sa dvesta jedanaest na dvesta sedam sekundi. Besprimeran podvig.

Dok je trajala diktatura, Fortunato Erera je sa svojim konjima dobio mnogo više novca nego ma koji drugi vlasnik. Ali dopuštao je sebi luksuz da povuče svoja grla u trenutku kad je mogao i da dobije. Drapeton, na primer, koji je trčao četiri meseca iz pobede u pobedu, povučen je malo pre nego što je Fortunato Erera prinuđen da napusti zemlju.

Senegal, čak i kao sumnjiva životinja, bio je izuzetak. Dopingovan ili ne, dobio je do danas 474664,25 bolivara i trči već četiri godine, svaki put sa boljim rezultatima. Mora da je imao izuzetnu krv da bi na svom mestu izdržao toliko dugo, i pored dejstva alkaloida.

Otkako je 25. januara država eksproprisala ergelu »Kanjaveral«, sva nagađanja koja su se do tada šaputala u sredinama zainteresovanim za konjske trke, izbila su na javno svetlo. Tačnije, za Senegala su pravljena najcrnja predviđanja. Mislilo se da impresariji neće doći na licitaciju i da je država napravila loš potez kad je eksproprisala grla Fortunata Erere.

Ali stručnjaci koji su uložili svoj novac u konje ergele »Kanjaveral« mora da su bili veoma sigurni u trgovinu u koju su se upustili. Poznati kineski vlasnik Hung, sa svojim naglaskom i blagim istočnjačkim držanjem, rekao je po izlasku sa licitacije: »Da sam imao novaca, dao bih pola miliona bolivara za svu tu gomilu grla i napravio dobru trgovinu«. Prodajući grlo po grlo, licitacija je donela samo trista četrdeset tri hiljade bolivara.

Po svemu sudeći, Senegal je u izvrsnom stanju, već oporavljen od jedne beznačajne povrede na desnoj nozi. Zbog svojih godina – pet godina u mesecu julu – neće moći da učestvuje u trci »Simon Bolivar«, na kojoj je pobeđivao četiri godine uzastopno. Ali njegovi novi vlasnici mogu da dobiju sa njim za godinu dana – po proceni stručnjaka – tri puta više nego što su platili na licitaciji. Kada ga povuku sa staze, imaće izvrsno priplodno grlo. To je još jedan dokaz da oni koji su platili devedeset sedam hiljada petsto bolivara imaju razloga da veruju da Senegal nije bio dopingovan. Da je bilo tako, ne bi se moglo od njega očekivati nasleđe šampiona, nego potpuno suprotno.

OVE OČI VIDELE SU SEDAM MRTVIH SICILIJANACA

U trpezariji libanskog pansiona – ulica Saman a Salas – ostalo je samo pet gostiju posle večere. U jednom uglu, sedeći na platnenoj stolici, neka žena u drugom stanju, dremala je pred televizorom. Na kraju trpezarije, pored ogradice pune saksija sa cvećem, četiri muškarca razgovarali su pušeći, sedeći još uvek za stolom za kojim su popili kafu. Govorili su italijanskim narečjem. Samo po pokretima otkrilo bi se da je to neko mediteransko narečje i da je jedan od njih, onaj najbolje odeven, vodio razgovor. Posle druge kafe, u devet i trideset, četvorica su se digli od stola sa namerom da idu u bioskop.

Dugi, crni automobil stajao je parkiran duže od jednog časa, u senci, ispred pansiona, sa dva čoveka u njemu. Kada su četiri Italijana izašli na ulicu i počeli u bučnom sastavu da silaze prema glavnom bulevaru, auto je krenuo. Bio je to znak za drugi automobil, koji je zaustavljen na kraju bloka i koji je takođe krenuo veoma lagano, a da se nije odvojio ni metar od trotoara. Pre nego što su stigli do ugla, četvorica Italijana našli su se okruženi šestoricom ljudi. Jedan od njih je izašao iz prvog automobila. Druga petorica iz drugog. Nije bilo dijaloga. Samo suvo i određeno naređenje. Trenutak kasnije, četvorica Italijana su bili prisiljeni da uđu u automobile. Bio je to poslednji put kako su viđeni.

Sicilijanci iz Karakasa drhte: ne znaju zbog čega ih prati smrt

Vest da su Đuzepe Feranteli, Rosario La Porta, Vićenco i Bernardino Pijaca nestali, kružila je kao gusti šum natovaren slutnjama u košnicama sicilijanskih iseljenika, koji su u toku dana opsedali hotel »Roma« u Karakasu. Nestanak se dogodio 25. februara 1955. Krajem te nedelje, jedan Sicilijanac, nepoznat u koloniji italijanskih južnjaka, došao je u obućarsku radnju »Roma« – gde su četvorica nestalih često dolazili na ćaskanje – sa pismom za Rosaria Valente, drugog sicilijanskog iseljenika. – Pismo je – rekao je donosilac – od Đuzepa Ferantelija. – Vlasnik obućarske radnje, Kalohero Bacinjo, radnik uštavljene kože koji je govorio neki približni španski, odrekao je da poznaje Rosarija Valente. Nepoznati ga je pozvao na kafu. Bacinjo je prihvatio. Načinio je dvadeset koraka prema trgu El Panteon u društvu svog neočekivanog domaćina, ali minut kasnije našao se okružen trojicom nepoznatih lica. Prisilili su ga da se popne na jedan kamionet, bez ikakvog objašnjenja, i bio je to poslednji put da je viđen u Karakasu.

Vest da je i peti Sicilijanac nestao izazvala je paniku u koloniji. Ne znajući o čemu se radi, ali pretpostavljajući da se strašna pretnja nadvila nad Sicilijance u Karakasu, mnogi od njih su se sakrili. Drugi, predostrožniji, na brzinu su počeli da se pripremaju za povratak u svoju zemlju.

Među njima se nalazio primalac Ferantelijevog pisma, Rosario Valenti, za koga je nestali obućar rekao da ga ne poznaje, a u stvari je bio jedan od prijatelja koji je najčešće navraćao u radnju. Kad je saznao da su petorica prijatelja nestali, Rosario Valenti se sakrio tri dana. Ali potom je izašao na ulicu da pripremi svoja dokumenta,. kako bi napustio zemlju. Na vratima Uprave za strance, jednog utorka u četiri po podne, nepoznati su mu preprečili prolaz. Naterali su ga se popne u neki automobil. To je bio poslednji put da su ga videli.

Poslednji koji ga je video, slučajno, bio je drugi Sicilijanac,

koji je poznavao Valentija iz viđenja i bio prijatelj njegovog strica, Minciona Policija, koji je sa šestim nestalim Italijanom delio skromnu sobicu u nekom pansionu na trgu Las Mersedes. Obavešten da mu je nećak kidnapovan, Mincione Polici je, izmučen strahom, otišao u jednu turističku agenciju i počeo hitno da priprema dokumenta, kako bi napustio zemlju. Bilo je to poslednje što je obavio u Karakasu. Na vratima turističke agencije približio mu se nepoznati čovek i naterao ga da se popne u jedan kamionet. Bio je to poslednji put da je viđen Mincione Polici.

Izgledalo je kao da je sedmoricu Italijana progutala zemlja. Ućutkivane od cenzure, novine su 1955. godine prelazile preko posledica te vesti. Ali italijanski iseljenici govorili su o tome u pola glasa tokom više meseci. Na izgled nije bilo nikakve logike u tom nestanku sedmorice italijanskih siromašnih iseljenika, čija im je zarada jedva dopuštala da plaćaju pansion od sto osamdeset bolivara. Niko od njih nije imao za sobom nikakvo krivično delo. Đuzepe Feranteli, najokretniji, najbogatiji, najbolje odeven i najkulturniji od svih, nije se čak ni iselio u Venecuelu zbog ekonomskih teškoća. Rodio se u Burdžiju, u surovoj sicilijanskoj oblasti, gde je njegova porodica živela u blagostanju. Feranteli je napustio svoju kuću 1953. pošto je neki porodični prijatelj, koji se iselio u Venecuelu, pričao o Karakasu u svojim pismima kao o čudesnom gradu u kome za dvadeset i četiri časa rastu neobični oblakoderi. Samo iz radoznalosti, Feranteli je prešao Atlantik, iskrcao se u La Gvairi i pripremio da se divi čudu oblakodera. Ali dva meseca turističkog vegetiranja doveli su ga do činjenice da u Venecueli treba raditi da bi se jelo.

Glas Nacionalne bezbednosti preseca Bafileovu reportažu: »Ne hodaj po dinamitu«

Družeći se sa grupom zemljaka, Feranteli je kupio na kredit

jedan stari »ševrolet«, plavo-crven, sa tablicom 5671, i počeo da putuje njim po oblastima Miraidi i Aragvi, prodajući sve jeftine robe. Zarada nije bila naročita, ali ni troškovi takođe. U libanskom pansionu smestio se u jednoj velikoj sobi bez ikakvih ukrasa osim prozora sa crvenim zavesama prema ulici, u društvu još tri Sicilijanca: Bernarda i Vićenca Pjace i Rosaria La Porte. Svi, osim Bernarda Pjace koji nije bio ni u kakvom srodstvu sa Vićencom Pjacom – bili su rodom iz Burdžije. Za pun pansion plaćao je svako po sto osamdeset bolivara.

Preko Bernarda Pjace – koji je bio iz Aleksandrije de la Roke – četvorica Sicilijanaca plavo-crvenog »ševroleta« sprijateljili su se sa vlasnikom obućarske radnje »Roma«, Kalođero Basinom. Tu su se skupljali svake večeri da pričaju o dalekoj otadžbini na svom grubom i surovom narečju, koje je toliko ličilo na rodni kraj. Među družinom ,upoznali su Rosaria Valenta i njegovog strica, Mincione Policia, koji su stanovali na nekoliko uglova odatle, u istoj sobi na trgu La Mersedes. Feranteli je uvek vodio razgovor. »Njegove inicijative – pričalo se tih dana – nisu se objašnjavale: prihvatane su kao dobre. Bio je obdaren naročitom dijalektikom i govorništvom, koji su mogli da pretvore u prah najupornija protivljenja. »Na neki način, ta sedmorica sačinjavali su jedinstvenu grupu. Ali četvorica iz libanskog pansiona sastavljali su družinu sa zajedničkim interesima i sklonostima. Živeli su u istoj sobi. Radili zajedno. I jeli zajedno. Pili po dve šoljice kafe posle večere, uvek pričajući, i išli skoro svake noći u bioskop. Na izgled, nije postojalo ništa što bi moglo da objasni njihov nestanak.

U tesnom i neurednom uredu koji je u to vreme služio kao redakcija, uprava i administracija »La voče d' Italia«, jednog od listova na italijanskom jeziku koji izlazi u Karakasu, direktor Emilio M. Čekini, novinar koji je zbog svog izgleda više ličio na ljubavnika iz italijanskih filmova, uzeo je kao svoju stvar tajanstveni nestanak njegovih sedam zemljaka. Na neformalnom

sastanku sa šefom redakcije Gastonom Bafileom, odlučio je da slučaj ispituje do kraja, na račun liste i bez pomoći policije, sve dok ne otkrije istinu. Upornim i do pojedinosti proučenim metodom italijanskog novinarstva, koji je u stanju da napravi ogromni skandal na nacionalnom planu, polazeći od jednog tako skromnog leša kao što je bio Vilme Montezi, ali koji u svakom slučaju uvek stiže pre tajne policije do čvora problema, Bafile je proveo nekoliko nedelja u obilasku, stopu po stopu, poslednjih koraka koje su u Karakasu napravili sedmoro nestalih zemljaka. A 1955, u gradu koji je kontrolisalo pet hiljada očiju Pedra Estrade, zaključci do kojih je došao novinar bili su nepovratna putna karta za smrt. Službenik policije, koji je shvatio Bafileov napredak u istrazi, ljubazno ga je upozorio:

– Ne hodajte po dinamitu!

Čovek koga morate da ubijete zove se Peres Himenes

Istraživački konci odveli su novinara »Voče d' Italia« do »Hestire Kapri«, turističke poslovnice koja se nalazi u četvrti El Boske, koja je sređivala dokumente Sicilijancima u Karakasu. Vlasnik agencije, upadljiva Italijanka, energična i nagla, imala je grupu prijatelja koji su mogli da budu objašnjenje za brzini i efikasnost kojom je njena turistička poslovnica sređivala dokumente njenih zemljaka. Ta grupa prijatelja bila je sekstet smrti, strašna desna ruka Pedra Estrade. Vlasnica poslovnice »Kapri« imala je potpuno nepoznato ime 1955. Tri nedelje kasnije jedno je od najpoznatijih u Karakasu: Ada di Tomaso.

Rođena u Bugandi, u Abrusu, Ada di Tomaso je stupila u dodir sa službom državne bezbednosti preko svog muža, nekog tajanstvenog Portugalca, koji se zvao Anđiolino Apolinario. Feranteli je posećivao poslovnicu »Kapri«. Bafile je došao do zaključka da je tu počela cela drama. Po njemu, Đuzepe Feranteli,

kada je saznao da muž Ade di Tomaso pripada Državnoj bezbednosti, upitao ga je:

– Da li bih i ja mogao da uđem u vašu službu?

Portugalac mu je obećao da će upotrebiti svoj uticaj. Zakazao je sastanak sa jednim višim oficirom Državne bezbednosti, na koji je Feranteli došao tačno na vreme, u pratnji svog druga iz sobe i trgovine, Vićenca Pjace, koji je takođe hteo da uđe u Državnu bezbednost. Visoki oficir je bio – kako je to otkrio »La voče d' Italia « – pukovnik Oskar Tamajo Suares. Prvim razgovorom su samo uspostavljene veze. U drugom je postavljena poverljiva akcija. Potom su se susreti svakodnevno odvijali. Na jednom od tih susreta, oficir je hteo da zna da li su Sicilijanci dobri strelci. Na poligonu za pucanje, Vićenco Pjaca je pokazao da ne samo što zna da rukuje revolverom, nego da je izvrstan strelac. Tada su ih pitali imaju li trećeg čoveka od potpunog poverenja, da bi izvršili jednu osetljivu misiju. Feranteli je preporučio jednog od sobnih drugara: Bernarda Pjacu. Najzad, kada je sastavljena ekipa, stavljena im je do znanja osetljiva misija: ubiti Markosa Peresa Himenesa. Nagrada je četiri stotine hiljada bolivara. Polovina će biti isplaćena pred atentat. Druga polovina biće predata posle, zajedno sa avionskim kartama i urednim dokumentima za put u Italiju.

Dvadeset tajnih policajaca stražare na zabavi u obućarskoj radnji »Roma«

Bafile pretpostavlja da Sicilijanci nisu verovali u tu ogromnu zaveru skovanu tako jednostavnim rečima. Ali, prihvatili su igru misleći da bi, na neki način, mogli da izvuku iz nje neke koristi. U procesu usavršavanja plana, u društvo je ušao četvrti čovek: Mincione Polici. On je naručio revolvere iz Italije. Doneo ih je lično jedan njegov nećak, koji se iskrcao u La Gvairi, ali čiji prtljag nije

bio pregledan u carinarnici. Taj nećak bio je kasnije drugi od nestalih: Rosario Valente.

U januaru 1955. plavo-crveni »ševrolet« Sicilijanaca nije se kretao usamljen ulicama Karakasa. Na opreznoj udaljenosti stalno ga je pratio automobil Državne bezbednosti. Jedan tajni policajac uzeo je u libanskom pansionu sobu do Sicilijanaca. Tih dana, Bacino je priredio zabavu u svojoj obućarskoj radnji, i dok je ona trajala, ulica je bila puna policijskih agenata. Pedro Estrada je bio na putu da otkrije zaveru. U noći 25. februara, na vratima libanskog pansiona likvidiran je zauvek projekt atentata na Peresa Himenesa. Pet dana kasnije nije ostalo ni traga od sedmorice Sicilijanaca; jedine osobe koje su znale pojedinosti zavere bile su zauvek ućutkane od Državne bezbednosti. Tri godine posle njihovog nestanka, »La voće d'Italia « koja je ovu istoriju odložila u svoju arhivu – bacila je bombu na čitavu prvu stranicu. Prema istraživanjima novinara Gaetana Bafilea, zavera protiv Peresa Himenesa je bila laž. Portugalac Apolinario, koji je otkrio nameru Sicilijanaca, prodao ih je Pedru Estradi za deset hiljada bolivara. Ali, Apolinario nije u Venecueli, da bi odgovarao pred pravdom. Pošto je napustio zemlju pod okolnostima koje nisu razjašnjene, Ada di Tomaso, jedina optužena, bila je podvrgnuta saslušanju, koje je trajalo tri časa u Drugom oblasnom sudu. Na kraju, u krizi živaca, srela se sa novinarima i uporno negirala sve zbog čega je bila optužena, ali dvadeset četiri časa kasnije je nestala.

{1} naziv za doseljene Špance
{2} Pobuna u Bogoti protiv diktature (nap. prev.)